

*0: EK
*1: 2012-2013
*2: 6
*3: WordXP
*4: 6de vergadering
*5: Dinsdag 6 november 2012
*6: 13.30 uur
**

Voorzitter: Fred de Graaf

Tegenwoordig zijn 71 leden, te weten:

Backer, Barth, Beckers, Van Beek, Beuving, Van Bijsterveld, De Boer, Van Boxtel, Brinkman, Bröcker, Broekers-Knol, Bruijn, Van Dijk, Dupuis, Duthler, Elzinga, Engels, Essers, Ester, Faber-van de Klashorst, Flierman, Franken, Frijters-Klijnen, Ganzevoort, Fred de Graaf, Thom de Graaf, Marcel de Graaff, De Grave, Hermans, Hoekstra, Holdijk, Ter Horst, Huijbregts-Schiedon, Van Kappen, Kneppers-Heijnert, Knip, Koffeman, Kok, Koole, Kuiper, De Lange, Van der Linden, Linthorst, Lokin-Sassen, Martens, Nagel, Noten, Popken, Postema, Putters, Quik-Schuijt, Reuten, Reynaers, Ruers, Schaap, Scholten, Schouwenaar, Schrijver, Sent, Slagter-Roukema, Smaling, Sörensen, Van Strien, Strik, Sylvester, Terpstra, Vliegthart, Vlietstra, Vos, De Vries en De Vries-Leggedoor,

en de heer Opstelten, minister van Veiligheid en Justitie, en de heer Plasterk, minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.
**

*N

De voorzitter: Ik deel aan de Kamer mede dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Swagerman, wegens verblijf buitenslands;

Meurs, wegens verblijf buitenslands in verband met verkiezingswaarneming in de Verenigde Staten;

Kox, wegens bezigheden elders;

Thissen.
**

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

*B
!Herdenking!

Aan de orde is de herdenking van het overleden oud-Kamerlid L.J.C. Horbach.

De voorzitter: Ik verzoek de aanwezigen te gaan staan.

Op 23 oktober jongstleden overleed op 85-jarige leeftijd in zijn woonplaats Roermond Lou Horbach, oud-senator voor de KVP en het CDA. Hij was lid van de Eerste Kamer van 16 september

1969 tot 17 september 1974 en van 16 januari 1979 tot 16 september 1980.

De heer Horbach werd op 20 februari 1927 geboren in Gulpen, Zuid Limburg. Zijn vader was dierenarts en plaatsvervangend hoofd van de Veterinaire Dienst. De heer Horbach groeide op in het Heuvelland, alwaar hij naar de hbs ging. Van hieruit vertrok hij naar Tilburg, waar hij tot 1954 economie studeerde aan de Katholieke Economische Hogeschool. Na zijn afstuderen vestigde hij zich in Nijmegen. Hier werkte hij bij een architectenbureau en bij het planbureau van de Medische Faculteit van de Universiteit Nijmegen. Na enkele jaren keerde hij echter terug naar zijn zo geliefde Limburg.

Het was in de provincie Limburg dat de heer Horbach diverse functies vervulde op sociaaleconomisch gebied. Zo was hij tien jaar secretaris van de Katholieke Limburgse Werkgeversvereniging en secretaris van het Nederlands Katholiek Werkgeversverbond. Hierna was hij 21 jaar algemeen secretaris van de Kamer van Koophandel van Maastricht en Omstreken. Gedurende zijn werkzame leven vervulde hij er ook diverse nevenfuncties. Zo was hij secretaris van de Regionale Raad voor Arbeidsmarkt, lid van het dagelijks bestuur van de Stichting Sociale Werkvoorziening Maastricht en omstreken, voorzitter van het Nederland Amerika Instituut en voorzitter van de Limburgse Scheepvaart Vereniging.

In 1969 werd de heer Horbach beëdigd als lid van de Eerste Kamer voor de KVP. In zijn maidenspeech kwamen zijn sociaaleconomische inslag en ervaring sterk naar voren toen hij zich uitsprak voor regionale ontwikkeling en het creëren van een optimale verhouding tussen werken, wonen en recreëren. Gedurende zijn eerste zittingstermijn van vijf jaar was hij plaatsvervangend voorzitter van de vaste commissie voor Economische Zaken. Ook was hij in die periode financieel-economisch woordvoerder van de KVP-fractie. In 1979 keerde hij voor anderhalf jaar terug in de Eerste Kamer, dit keer voor het CDA. De heer Horbach stond binnen de Eerste Kamer, maar ongetwijfeld ook daarbuiten, bekend als een bourgondisch en humorvol persoon. Wanneer er in de Kamer onderwerpen aan de orde kwamen die de provincie Limburg raakten, greep hij de kans om op te komen voor het Limburgs belang. Hij was een betrokken, sociaal en bevolgen mens. Na zijn Kamerlidmaatschap bleef hij zich inzetten voor het bedrijfsleven, de cultuur en sociale noden in zijn woonomgeving. Ook bleef hij de family man die hij altijd geweest is.

De heer Horbach was Officier in de Orde van Oranje-Nassau.

Moge ons respect voor zijn persoon en werk, en zijn inzet voor onze samenleving en de parlementaire democratie tot steun zijn voor zijn familie en vrienden.

Ik verzoek eenieder om een moment stilte in acht te nemen.

**

(De aanwezige leden nemen enkele ogenblikken stilte in acht.)

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

De voorzitter: Aan de orde is de beëdiging van de heer Bruijn.

Ik deel aan de Kamer mede dat door mij zijn benoemd tot leden van de commissie tot onderzoek van de Geloofsbrieven van het benoemde lid der Kamer, de heer J.A. Bruijn: de heer Hoekstra (voorzitter), de heer Backer en mevrouw De Boer.

Ik deel aan de Kamer mede dat de ingekomen missives van de voorzitter van het Centraal Stembureau en de geloofsbrieven van de heer J.A. Bruijn inmiddels in handen zijn gesteld van de commissie tot onderzoek van de Geloofsbrieven.

Het is mij gebleken dat de commissie haar taak reeds heeft verricht.

Ik geef derhalve het woord aan de heer Hoekstra, voorzitter van de commissie tot onderzoek van de geloofsbrief van de heer De Bruijn, tot het uitbrengen van het rapport.
**

De heer Hoekstra, voorzitter der commissie: Voorzitter. Het is mij een eer en een genoegen om voorzitter te zijn van de ad-hoccommissie die de geloofsbrieven van de heer Bruijn onderzoekt. Ik had graag gedaan alsof dit een werk is waarmee mevrouw De Boer, de heer Backer en ik dagen druk zijn geweest. De werkelijkheid, echter, is dat wij tien minuten bij mevrouw Knijnenburg op de koffie zijn geweest en dat ik daar een keurig rapport aangereikt kreeg met daarin het resultaat, dat er overigens niet minder om was.

De commissie die de geloofsbrief van het te benoemen lid van de Kamer de heer J.A. Bruijn heeft onderzocht, heeft de eer te rapporteren dat de geloofsbrieven en de daarbij ingevolge de Kieswet overgelegde bescheiden in orde zijn bevonden.

De rapporten van de commissie zijn neergelegd bij de Griffie ter inzage voor de leden.

De commissie adviseert de Kamer om de heer J.A. Bruijn als lid van de Kamer toe te laten.

Voorzitter. Met uw goedvinden maak ik nog één zijstap. Wij ontvingen gisteren het heuglijke bericht dat het toch al brede palet aan bijbanen van leden uit de Eerste Kamer nog rijker is geworden. Collega De Vries brengt namelijk een verzamel-cd uit met daarop uitsluitend zijn allergrootste hits. Ik weet niet of het in het bijzonder aan mij is om de muzikale talenten dan wel de andere talenten van de heer De Vries verder aan te moedigen en het is natuurlijk al helemaal niet aan de commissie tot onderzoek van de Geloofsbrieven om zich een inhoudelijk oordeel aan te matigen over de kandidaten. Maar, geloof het of niet, ik ben de afgelopen week meermalen aangesproken op het vermogen van de heer Bruijn om uitstekend piano te spelen. In deze tijd van bruggen slaan vraag ik

mij af of die bruggen zich zouden moeten uitstrekken van het politieke naar het muzikale.

(hilariteit)

De voorzitter: Ik dank de heer Hoekstra voor het uitbrengen van het rapport en de commissie voor het verrichten van haar zware taak. Ik stel aan de Kamer voor, het advies van de commissie te volgen en het rapport in de Handelingen te doen opnemen.
**

Daartoe wordt besloten.

(Het rapport is opgenomen aan het eind van deze editie.)<1>

De voorzitter: Tegen de voorzitter van de commissie tot onderzoek van de Geloofsbrieven kan ik zeggen dat wij overwegen om headsets uit te reiken, zodat de Kamerleden in de toekomst hier dansend door de gangen kunnen.

Ik verzoek de griffier, de heer Bruijn binnen te leiden.
**

Nadat de heer Bruijn door de griffier is binnengeleid, legt hij in handen van de voorzitter de bij wet voorgeschreven eden af.

De voorzitter: Ik wens u van harte geluk met uw benoeming. Ik verzoek u om zo direct de presentielijst te tekenen. Ook verzoek ik u om alvorens in ons midden plaats te nemen nog even te blijven staan, maar dan omgekeerd, zodat de overige leden u kunnen feliciteren met uw benoeming.
**

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

De voorzitter: De ingekomen stukken staan op een lijst die in de zaal ter inzage ligt. Op die lijst heb ik voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.
**

(Deze lijst is, met de lijst van besluiten, opgenomen aan het einde van deze editie.)

*B

!Democratische controle Europese regelgeving!

Aan de orde is de behandeling van:

- de brief van de voorzitter van de vaste commissies voor Europese Samenwerkingsorganisaties en voor Financiën aan de Voorzitter van de Eerste Kamer betreffende een voorlichtingsaanvraag van de Eerste Kamer der Staten-Generaal aan de Raad van State inzake de verankering van de democratische controle bij de hervormingen in het economisch bestuur in Europa

ter bestrijding van de economische en financiële crisis (33454, letter P).

De voorzitter: Ik stel voor, in te stemmen met het voorstel van de commissies en te besluiten om de brief aan de Raad van State conform vast te stellen.
**

Daartoe wordt besloten.

*B
!Hamerstukken!

Aan de orde is de behandeling van:
- het wetsvoorstel Wijziging van de begrotingsstaat van het Ministerie van Financiën (IXB) voor het jaar 2012 (Incidentele supplettoire begroting EIB) (33409);
- het wetsvoorstel Wijziging van de Wet luchtvaart met betrekking tot de gevolgen van buitenlandse luchthavens voor de ruimtelijke ordening op Nederlands grondgebied (Beperkingengebied buitenlandse luchthaven) (31898).

Deze wetsvoorstellen worden zonder beraadslaging en zonder stemming aangenomen.

*B
!Normering bezoldiging topfunctionarissen!

Aan de orde is de behandeling van:
- het wetsvoorstel Regels inzake de normering van bezoldigingen van topfunctionarissen in de publieke en semipublieke sector (Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector) (32600).

De voorzitter: Ik heet de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties van harte welkom in de Eerste Kamer. Ik feliciteer hem nogmaals van harte met zijn benoeming. Ik wens hem veel succes en nog meer wijsheid toe.
**

De beraadslaging wordt geopend.

*N

Mevrouw Van Bijsterveld (CDA): Voorzitter. Het is mij een groot genoegen om vandaag als eerste het woord te mogen voeren over dit wetsvoorstel in aanwezigheid van deze nieuwe minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Ik feliciteer hem hartelijk met zijn benoeming.

Met de indiening van dit wetsvoorstel is een nieuwe stap gezet in een maatschappelijke en politieke discussie die nu al vele jaren gevoerd wordt, namelijk de discussie over de beloningsstructuur voor topfunctionarissen in de publieke en semipublieke sector. De inhoudelijke positie van de CDA-fractie in deze discussie is dat zij het van groot belang vindt dat het beloningsbeleid in deze sectoren evenwichtig, maatschappelijk verantwoord en niet exorbitant is.

Dat was in ieder geval ook de positie van de demissionaire regering.

Voor de vorm zijn uiteenlopende modellen denkbaar, namelijk zelfregulering al dan niet gecombineerd met openbaarheidsregimes, sectorale wetgeving, een generieke aanpak, wettelijke maximering of een combinatie van al deze vormen. Het wetsvoorstel dat nu ter behandeling voorligt, gaat uit van het laatste. Het is een combinatiemodel. Over de voors en tegens van al deze opties zijn in het voortraject al de nodige argumenten gewisseld. De CDA-fractie kan zich goed vinden in het nu gekozen model. Overigens moet het ons van het hart dat het positief is dat de eerdere discussies en initiatieven in het kader van de topbezoldigingen ook hebben bijgedragen aan het door het CDA voorgestane maatschappelijke verantwoorde beleid in deze sector.

Maar goed, nu het voorstel zelf. Het voorstel heeft al een uitvoerige behandeling gehad, zowel in de Tweede Kamer als ook in dit huis. Wij danken de (vorige) regering voor de beantwoording van onze vragen tijdens de eerdere schriftelijke rondes. Het voorstel behelst vrij veel. Er blijft een drietal onderwerpen over waarover wij vandaag met de regering van gedachten willen wisselen. Ten eerste gaat het om de categorisering van de uiteenlopende sectoren en de gevolgen daarvan. Ten tweede gaat het om het gekozen regime voor het overgangsrecht en ten derde om het aangekondigde reparatievoorstel in combinatie met de inwerkingtreding van dit voorstel. Tot slot maak ik graag nog enkele opmerkingen over dit voorstel in het licht van de door de regering in het regeerakkoord aangekondigde nieuwe maatregelen.

Ik begin met het eerste punt: de categoriale indeling. Zorgverzekeraars hebben bezwaren tegen de categorie waarin zij zijn ingedeeld. Zij vallen niet slechts onder het openbaarheidsregime, maar ook in de categorie waarvoor een sectorale bezoldigingsnorm geldt. Dat wil zeggen dat er geen wettelijke maximering is en dat de minister een salarisplafond vaststelt na een voorstel daartoe vanuit de branche zelf. Het plafond is niet gekoppeld of gebonden aan het maximumsalaris van de minister. Hebben wij de regering goed begrepen dat zij de opschuiving van derde naar de tweede categorie als een graduele maar niet als een principiële verandering ziet en dat zij bij de typering van deze organisaties de wijze van bekostiging de doorslaggevende factor vindt?

Zorgverzekeraars stellen zich op het standpunt dat de zogenaamde Solvency II-richtlijn die ook de beloningsstructuur raakt, een maximumharmonisatie betreft en dat hun positie in het wetsvoorstel zich daarmee slecht verdraagt. Kan de minister nogmaals toelichten waarom die richtlijn wel de ruimte voor deze normering biedt? Van de kant van betrokkenen, ook in andere sectoren, is gesteld dat wettelijke normering het werkgeverschap zou doorkruisen, met name van de raden van toezicht. Daarmee wordt vooral bezwaar gemaakt tegen indeling in de eerste categorie. Kan de minister hierop reageren?

Dan het tweede punt: het overgangsrecht. Het wetsvoorstel gaat uit van een overgangstermijn

van vier jaar met volledig eerbiedigende werking en vervolgens een afbouwtermijn van drie jaar. De regering heeft aangegeven dat de gemiddelde benoemingstermijn van functionarissen die onder het wetsvoorstel vallen vier jaar is. Dat betekent dat voor de afloop van die overgangstermijn praktisch altijd weer sprake zal zijn van een herbenoeming onder nieuwe voorwaarden van dit wetsvoorstel of van een nieuw contract. Daarvoor biedt de overgangsregeling dan ook soelaas. Mocht de periode van een lopende benoeming langer zijn, dan is er nog de afbouwtermijn van drie jaar. Kan de regering aangeven of er binnen de sectoren waarop het voorstel van toepassing is, ook benoemingstermijnen voorkomen die structureel langer zijn dan die periode van vier jaar? Met andere woorden: zijn er benoemingen die niet gedekt worden door de termijn van de eerbiedigende werking en waarvoor de afbouwtermijn aan de orde is? De regering heeft, mede onder verwijzing naar het Leidse juridisch advies over het overgangsrecht, beargumenteerd waarom de regeling van vier plus drie jaar de toets van artikel 1 van het Eerste Protocol bij het EVRM kan doorstaan. Geldt dat ook voor individuele gevallen waarbij langere benoemingstermijnen dan vier jaar aan de orde zijn? Ik doel dan met name op de nu zittende functionarissen.

Dan het derde punt: de reparatiewetgeving. Eerder hebben wij al duidelijk gemaakt ons te kunnen vinden in het voornemen van de regering om deze reparatiewetgeving te initiëren. Anbi's als zodanig horen niet onder de werkingssfeer van het wetsvoorstel te vallen. Wij zijn het met de regering eens dat dit principieel niet juist is en dat hier bovendien de grenzen van handhaafbaarheid en uitvoerbaarheid van dit wetsvoorstel worden bereikt. Natuurlijk kunnen zij op andere gronden onder de toepassings sfeer van het wetsvoorstel vallen. Dan is er niets aan de hand. Ook staat de CDA-fractie positief tegenover de nog aan te brengen beperking in de toepassing van de regeling op centraal of decentraal gesubsidieerde organisaties. Kan de regering inzicht geven in de drempelcriteria die voor die laatste organisaties worden gehanteerd? Wanneer dient de regering een reparatiewetsvoorstel in bij de Tweede Kamer en hoe stelt zij zich het tijdschema voor? De regering suggereerde bij eerdere inwerkingtreding van het voorstel van de WNT de bepalingen waarop het reparatievoorstel ziet niet te handhaven. Dat is natuurlijk niet zo fraai. Hoe ziet nou het inwerkingtredingsperspectief van dit voorstel eruit? Wordt bij de aanvaarding ervan in dit huis nog steeds uitgegaan van de inwerkingtreding van dit voorstel op 1 januari 2013 of verschuift die termijn? Hoe zit het dan met de inwerkingtreding van het reparatievoorstel? Wat betekent dat dan voor de bevoegdheidstermijn die onder de figuur van dit wetsvoorstel geldt sinds de aanvaarding van dit wetsvoorstel door de Tweede Kamer vorig jaar december? Dit zijn een aantal technische vragen, die voor ons echter heel erg van belang zijn. Daarom krijg ik graag een gedetailleerd antwoord van de minister op deze vragen.

Ik heb nog enkele slotopmerkingen over het nieuwe regeerakkoord. Daarin wordt het voornemen bekendgemaakt dat men de norm van 130% uit dit wetsvoorstel terug wil brengen tot 100% en die norm niet alleen van toepassing wil verklaren op topfunctionarissen, maar op de hele bezoldiging in de betreffende sectoren. Hoe ziet de regering deze aankondiging in relatie tot het huidige wetsvoorstel? De CDA-fractie hecht aan zorgvuldigheid in het wetgevingsproces. De kans bestaat dat er alweer een heel nieuwe norm aan zit te komen in het komende wetsvoorstel, voordat dit wetsvoorstel goed en wel in werking is getreden. Die norm gaat natuurlijk een stukje verder. Er is een monitoring van dit wetsvoorstel toegezegd. Maar als direct alweer een nieuw wetsvoorstel wordt aangekondigd, hoe serieus moeten wij die monitoring dan nemen? Wat betekent een en ander voor de contracten die straks onder de figuur van dit wetsvoorstel worden aangenomen? Wij zien met veel belangstelling uit naar de reactie van de minister.

*N

De heer Koole (PvdA): Voorzitter. Allereerst richt ik een hartelijk woord van welkom aan de nieuwe minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Nog voordat aan de overkant het debat over de regeringsverklaring heeft plaatsgevonden, is deze Kamer in de gelegenheid met de nieuwe minister te spreken. Ik heb grote waardering voor zijn bereidheid om op zo'n korte termijn met de Eerste Kamer van gedachten te wisselen over het belangrijke onderwerp van de bezoldiging van topfunctionarissen in de publieke en semipublieke sector. Dat onderwerp is om verschillende redenen van groot belang, getuige ook het jarenlange maatschappelijke debat over topinkomens. De matiging van topsalarissen in welke sector dan ook is voor sociaaldemocraten van groot gewicht. Inkomensverschillen op basis van zwaarte, verantwoordelijkheid en omvang van functies zijn gerechtvaardigd, maar wij sociaaldemocraten willen die verschillen graag binnen het redelijke houden, zodat in de samenleving ook in financieel opzicht de boel bij elkaar wordt gehouden.

We spreken vandaag echter over de publieke en semipublieke sector. Daar geldt nog een belangrijk aanvullend argument: instellingen die direct of indirect, geheel of in belangrijke mate, door de overheid worden gefinancierd of een publiek belang dienen, moeten door hun interne beloningsstructuur uitstralen dat zij op verantwoorde wijze met hun financiële middelen omgaan, zeker als die zijn opgebracht door het heffen van belastingen. Dat geldt des te meer in tijden waarin van de gehele bevolking extra offers worden gevraagd. Van instellingen in de publieke en semipublieke sector mag in dat opzicht een voorbeeldfunctie worden verwacht. Zij moeten een "Dreesiaanse" houding aannemen, die kwaliteit met zuinigheid verbindt. Dat betekent enerzijds dat die instellingen in staat moeten zijn kwalitatief goede mensen aan te trekken en anderzijds dat zij die

mensen fatsoenlijk belonen, maar zonder exorbitante maximumsalarissen.

Het is een tamelijk ingewikkelde puzzel om daarbij het goede evenwicht te vinden. Het heeft dan ook enige jaren geduurd voordat voorliggend wetsvoorstel werd ingediend in de Tweede Kamer. De Adviescommissie beloning en rechtspositie ambtelijke en politieke topstructuur, de commissie-Dijkstal, heeft er destijds over geadviseerd. Er heeft een uitgebreide consultatieronde plaatsgehad. Op basis van al die adviezen is een wetsvoorstel opgesteld dat qua opzet en inhoud in het algemeen een evenwichtige indruk maakt. Op sommige punten is het wetsvoorstel door amendering in de Tweede Kamer nog verder aangescherpt. Naar aanleiding van het aldus gewijzigde wetsvoorstel is voorlichting door de Raad van State gevraagd en heeft dit huis vragen gesteld. Ik dank de vorige minister voor de adequate beantwoording van de vragen in het nader voorlopig verslag. Toch heeft mijn fractie nog enkele vragen.

Alvorens daarop in te gaan, heb ik nog een enkele opmerking en vraag over het zojuist gesloten regeerakkoord. Zoals al eerder is gememoreerd, wordt daarin gesproken over een verlaging van het maximum van de topinkomens van 130% van een ministersalaris naar 100%. Mijn fractie vindt het salaris van een minister een heel mooie bezoldiging voor dergelijke zware en verantwoordelijke functies. Ik neem aan dat de nieuwe minister het daarmee eens is. Het idee om de salarissen in de publieke en semipublieke sector niet hoger te laten zijn dan een ministersalaris, komt mijn fractie daarom sympathiek over. Die maximering van de salarissen is in het nieuwe regeerakkoord overigens niet beperkt tot de topfunctionarissen; zij geldt voor alle medewerkers. Kennelijk geldt volgens de nieuwe regering niet de uitspraak van de vorige regering in de nota naar aanleiding van het verslag op pagina 5 dat "toepassing van het wetsvoorstel op alle werknemers een onaanvaardbare inbreuk zou zijn op het overleg tussen sociale partners". In het regeerakkoord worden aldus, in afwijking van het advies van de commissie-Dijkstal, veranderingen voorgesteld die zowel de hoogte als de reikwijdte van de bezoldigingsmaximering betreffen.

In de Tweede Kamer is een SP-amendement om dat maximum terug te brengen tot 100% van het brutosalaris verworpen, mede door de fracties van de partijen die het regeerakkoord nu hebben omarmd. Het voorstel in het regeerakkoord kan dus moeilijk worden geïnterpreteerd als de uitkomst van een proces van "elkaar iets gunnen" van beide coalitiepartners. Kan de minister uitleggen waarom men in het regeerakkoord nu toch met dat voorstel is gekomen? En in het verlengde hiervan, hoe ziet de minister het traject van de omzetting van dit voornemen uit het regeerakkoord in een nieuw wetsvoorstel? Aan welke termijn denkt hij daarbij? Op welke wijze gaat hij de sector bij de voorbereiding van een eventueel nieuw wetsvoorstel betrekken?

De PvdA-fractie is, zoals reeds opgemerkt, blij dat we vandaag het voorliggende wetsvoorstel

bespreken. De passage in het regeerakkoord is nog slechts een voornemen. Wij moeten afwachten of, wanneer en in welke vorm dat voornemen als wetsvoorstel deze Kamer bereikt. Daar moeten wij bij de behandeling van dit wetsvoorstel niet op wachten. Het is immers vaker voorgekomen dat voornemens uit regeerakkoorden deze Kamer niet bereiken en het onderwerp is te belangrijk om nu te laten liggen. Het is "dringend gewenst", zoals in de nota naar aanleiding van het verslag staat.

Het omzetten van het voornemen uit het regeerakkoord in een nieuw wetsvoorstel kost tijd omdat het zorgvuldig dient te geschieden. De PvdA-fractie gaat er daarom van uit dat dat voornemen pas in een nieuw wetsvoorstel wordt gegoten nadat zorgvuldig overleg met de sector heeft plaatsgehad, juist omdat het afwijkt van het advies van de commissie-Dijkstal. Is de minister het met deze zienswijze eens?

Ik kom op het wetsvoorstel zelf. Zoals gezegd, heeft de vorige minister vele vragen van dit huis in twee rondes adequaat beantwoord. In die beantwoording heeft de minister al aangegeven met reparatiewetgeving te komen waardoor algemeen nut beogende instellingen (anbi's) uit de bijlage van het wetsvoorstel worden geschrapt. De PvdA-fractie heeft zich op dit punt door de argumentatie van de minister laten overtuigen. Datzelfde geldt voor het voornemen om in diezelfde aanpassingswet een drempelbedrag en een minimale duur van de subsidie op te nemen.

Minder overtuigd is mijn fractie door het antwoord op de vraag over de betrokkenheid van werknemersorganisaties bij het vaststellen van een sectorale bezoldigingsnorm. In de nota naar aanleiding van het verslag wordt gesteld dat het wetsvoorstel zich richt op de werkgevers van de topfunctionarissen en dat het daarom logisch is dat de sectorale norm juist met hen wordt besproken. Wij zijn het ermee eens dat met de werkgevers moet worden gesproken, maar roepen de minister op om van tevoren ook de mening te peilen van de werknemersorganisaties in de desbetreffende sector. Immers, de minister heeft eerder in de memorie van antwoord gesteld dat verwacht mag worden dat van het bezoldigingsmaximum voor topfunctionarissen een mitigerende werking zal uitgaan op het salaris van ondergeschikten, in de zin dat de salarissen van de topfunctionarissen de top zullen vormen van het inkomensgebouw. Omdat het maximum aldus effect heeft op het hele inkomensgebouw, ligt het voor de hand dat de minister, alvorens die sectorale norm vast te stellen, zich ook op de hoogte stelt van de opvattingen daaromtrent bij de werknemersorganisaties. Is de minister bereid toe te zeggen in voorkomende gevallen ook van tevoren de opvatting van de werknemersorganisaties in de sector te peilen?

Over de reikwijdte van de maximumnorm heeft de regering in de memorie van antwoord van juli dit jaar gezegd dat het mogelijk is dat ondergeschikten meer verdienen dan het maximum dat gesteld is voor de topfunctionarissen, ondanks de mitigerende werking. Afgezien van het voornemen in het nieuwe regeerakkoord om die

mogelijkheid te schrappen -- zoals gezegd zullen we de uitwerking daarvan te zijner tijd aan de hand van een mogelijk nieuw wetsvoorstel beoordelen -- wil ik hier aandacht vragen voor de volgende casus. Die kwam mij pas onlangs onder ogen en kon ik daarom niet aan de orde stellen in de twee rondes van schriftelijke vragen. Het is weliswaar een enigszins technische casus, maar ik wil hem toch even voorleggen.

Eind augustus heeft de kantonrechter in Utrecht een uitspraak gedaan in een zaak waarbij een functionaris direct onder het bestuursniveau ontslagen werd bij een corporatie na een langdurig werkverband. Zij was door een reorganisatie boventallig geworden. De raad van toezicht stelde de volgende ontslagregeling voor: als het betrokkene niet zou lukken om een andere baan te vinden, zou de volledige ontslagvergoeding, ongeveer 2 ton, conform de kantonrechtersformule worden uitgekeerd. Die vergoeding zou betaald worden in drie termijnen van een halfjaar vooruit. Als betrokkene binnen dat halfjaar werk zou vinden, zouden de resterende termijnen niet worden uitbetaald. De raad van toezicht van die corporatie vond dat een zeer redelijk voorstel in het licht van het wetsvoorstel dat wij vandaag bespreken, waarin een maximum uitkering van €75.000 is voorzien.

De rechter beriep zich tijdens zijn uitspraak van eind augustus op de memorie van antwoord van 15 juli jongstleden. De casus is interessant omdat het hierbij gaat over de vraag wie er nu wel of niet onder dit wetsvoorstel vallen, juist bij vertrekregelingen. De rechter oordeelde op basis van artikel 7, lid 3 dat dit wetsvoorstel zijn schaduw reeds vooruitwierp en van toepassing was op de casus. De kantonrechter kon derhalve anticiperend interpreteren. Het maximum van €75.000 zou daarom ook van toepassing kunnen zijn. Tegelijkertijd oordeelde hij echter dat de functie van betrokkene, directeur van een werkmaatschappij van de corporatie, volgens deze wet niet valt onder het begrip "topfunctionaris", omdat de minister in de memorie van antwoord van juli op een vraag uit deze Kamer had geantwoord dat een decaan op een universiteit geen topfunctionaris is in de zin van de wet, omdat hij niet mede leidinggeeft aan de gehele organisatie, maar slechts aan een onderdeel daarvan. Hoewel de betrokken werknemer directeur was van een van de belangrijkste werkmaatschappijen binnen de corporatie, was zij toch geen topfunctionaris in de zin van dit wetsvoorstel. De maximumontslagvergoeding van €75.000 was derhalve niet van toepassing en dus kende de rechter het volledige bedrag van ongeveer 2 ton toe. Indien op hetzelfde moment een van de leden van de raad van bestuur zou zijn ontslagen, had deze genoeg moeten nemen met een maximumontslagvergoeding van €75.000, terwijl voor zijn ondergeschikte dat maximum niet geldt. Acht de minister dit een wenselijke situatie? Zo nee, wat is hij voornemens hieraan te doen?

Tot slot heb ik nog enkele vragen ter verduidelijking van de doorwerking van de wet op het subnationale niveau. Lokale overheden geven immers soms ook subsidies aan instellingen die

volgens deze wet als semipubliek zouden worden aangemerkt. Als er een dergelijke subsidierelatie aanwezig is, kan de betrokken lagere overheid dan nadere voorwaarden stellen over de maximumsalariëring bij de betreffende instelling of is het zo dat hier het in de wet gestelde maximum of het volgens deze wet door de minister vastgestelde sectorale maximum geldt en dat hiervan niet door de lagere overheden kan worden afgeweken? Een vergelijkbare vraag geldt voor het idee van een zogenaamde "wethoudersnorm" waarvoor in sommige plaatsen wordt gepleit. Kan een gemeente bepalen dat voor gemeentelijke ambtenaren die vallen onder de definitie van "topfunctionaris" in de wet, een maximumsalariëring geldt ter hoogte van het salaris van een wethouder in die gemeente? Het achterliggende idee bij deze vragen is of er hier sprake is van gemeentelijke autonomie en, zo ja, of de minister een ontwikkeling naar lokaal ingrijpen en lokale variatie wenselijk acht?

Mijnheer de voorzitter, ik rond af. Het doel van dit wetsvoorstel is het matigen en normeren van de bezoldiging van bestuurders en overige topfunctionarissen in de publieke en semipublieke sector door middel van een democratisch gelegitimeerd instrument. De PvdA-fractie onderschrijft dit doel zeer. Het is de hoogste tijd dit doel te realiseren. Niettemin verneemt de PvdA-fractie graag eerst de antwoorden van de minister.

*N

De heer Ester (ChristenUnie): Voorzitter. Voor ik mijn betoog begin, feliciteer ik de minister namens mijn fractie van harte met zijn benoeming. Wij zien uit naar een goede samenwerking.

Er zijn weinig thema's die zo onderwerp zijn van publieke verontwaardiging als excessieve beloning van topfunctionarissen die leidinggeven aan instellingen in de publieke en semipublieke sector. Nog steeds bereiken ons geluiden over extreme beloningen van topfunctionarissen in de zorg, het onderwijs of de volkshuisvesting. Deze negatieve beeldvorming versterkt een gevoel van politiek cynisme en wantrouwen onder de bevolking. Verhalen in de media over een directeur van een woningcorporatie die op kosten van de zaak in een Maserati rijdt en over een directeur van een noodlijdende woningcorporatie die bij zijn gedwongen vertrek ruim 3,5 miljoen euro meekrijgt, zijn dodelijk voor de publieke zaak en de publieke bezieling. Financieel Zonnekoninggedrag is überhaupt laakbaar, maar zeker als het gaat om instellingen die geacht worden met gemeenschapsmiddelen publieke belangen te realiseren. Zelfverrijking in de publieke en semipublieke sector is uit den boze.

Gelukkig lijkt het in toenemende mate om uitzonderingen te gaan, maar het zelfreinigend vermogen van raden van bestuur en raden van toezicht behoeft blijvend onderhoud. Het feit dat we hier vandaag spreken over voorstellen tot normering en maximering van bezoldiging van topfunctionarissen in de publieke en semipublieke sector onderstreept dit uitgangspunt. Het

maatschappelijk middenveld -- daar hebben we het toch in belangrijke mate over -- heeft een aantal behoorlijke butsen opgelopen. Mijn fractie betreurt dit in hoge mate. Het gaat immers om de geloofwaardigheid van het sociaal weefsel van onze samenleving, om het vertrouwen in maatschappelijke organisaties. Het morele leiderschap van topfunctionarissen en bestuurders van publieke en semipublieke organisaties en instellingen moet kennelijk gereanimeerd worden. Er is blijkbaar geen vanzelfsprekende cultuur van zelfbeheersing en zelfbeperking. Dat is een pijnlijke vaststelling.

Mijn fractie hecht zeer aan een evenwichtig en maatschappelijk verantwoord loongebouw voor de publieke en semipublieke sector, zonder buitensporige beloningen aan de bovenkant. Werken voor de publieke zaak impliceert werken met publieke middelen en daarbij past terughoudendheid in bezoldiging. Voor de ChristenUnie en voor vele andere partijen is het werkzaam zijn voor de publieke zaak ook een kwestie van roeping en niet alleen van beroep. Het gaat om werkzaamheden die gericht zijn op het naderbij brengen van the good society. Dit principe verhoudt zich slecht met exorbitante beloning. Dit klinkt hoogdravend, maar dat is het niet. Het werken voor en in de publieke sector is in zekere zin een keuze. Een keuze die voor velen niet primair wordt ingegeven door het najagen van geldelijk gewin, maar door een verantwoordelijkheidsethos, door niet-materiële waarden.

Topfunctionarissen die leidinggeven aan instellingen in de publieke en semipublieke sector zouden bij uitstek de dragers van dit ethos moeten zijn. Gelukkig zijn de meesten dat ook. En natuurlijk moeten we ervoor zorgen dat de beloning van onze topmensen in de publieke sector niet extreem uit de pas loopt met die in de private sector. Maar hier past ook een zekere nuchterheid: de bezoldiging -- ook qua exitregelingen -- tussen de publieke en private sector zal altijd verschil vertonen. Daar moeten we niet krampachtig over doen. Juist in een situatie waar Nederland drastisch moet bezuinigen in de publieke sector en er veel van de bevolking wordt gevraagd, moet het maatschappelijk debat hierover niet belast worden met een discussie over de onevenredig hoge salariering van bestuurders.

Mijn fractie verwelkomt dan ook het huidige wetsvoorstel dat zoekt naar een transparante rationale voor normering en maximering van bezoldiging van topfunctionarissen, ook wat betreft ontslagregelingen. Dit wetsvoorstel kent een omstandige voorgeschiedenis, gezien het langjarige adviestraject van onder andere de commissie-Dijkstal, een commissie die maar liefst zeven adviezen uitbracht. De commissie liet zien dat er gemiddeld genomen geen sprake was van excessieve loonstijgingen in de publieke sector, maar dat er wel een jaarlijkse toename was van topfunctionarissen met een bezoldiging hoger dan die van een minister in ons land. Zelfregulering, zoals ook de minister concludeert in de toelichting op het wetsvoorstel, is geen schering en inslag.

Uiteindelijk leidde dit traject tot een beleidslijn rond normering en maximering in het coalitieakkoord van het kabinet-Balkenende IV waarvoor ook mijn partij tekende.

Interessant is dat de lange discussie in ons land over de bezoldiging van topbestuurders een bijna spiegelbeeldig karakter kent. De discussie werd ingezet door de commissie-Van Rijn, die adviseerde om het arbeidsvoorwaardenbeleid voor het topmanagement in de publieke sector in ons land aanzienlijk te verbeteren. In dat advies domineerden het arbeidsmarktperspectief en de concurrentieverhouding met de private sector. Anno 2012 is de discussie gekanteld en gaat het om de vraag hoe we de topsalarissen in de publieke sector kunnen maximeren op basis van heldere normen. In dit perspectief overheerst de noodzaak van beteugeling.

Mijn fractie beseft terdege dat het hier om een complexe materie gaat die zich niet met vlotte politieke oneliners laat benaderen. De begrippen "publiek" en "privaat" laten zich makkelijk in de mond nemen, maar in de praktijk zijn er allerlei mengvormen ontstaan en kennen we ook een uitdijende semipublieke sector. Hierdoor is de regiemacht van de overheid over het loongebouw in de niet-private sector niet altijd evident. Sommige bestuursorganen zijn ook bewust op afstand geplaatst. Daarbij komt dat bestaande contractuele verhoudingen zich niet een-twee-drie laten wijzigen. En, laten we dat niet vergeten, loonvorming is uiteindelijk en in beginsel een zaak van sociale partners. Met de Wet openbaarmaking uit publieke middelen gefinancierde topinkomens (Wopt) van een paar jaar geleden beschikken we over een instrument om de ontwikkeling van topinkomens in de publieke en semipublieke sector transparant te maken. Organisaties en instellingen die met publieke middelen worden gefinancierd, zijn gehouden om in hun jaarrekening de belastbare lonen te vermelden die het jaarsalaris van een minister te boven gaan. Daarmee werd een stevige stap gezet in de richting van openbaarmaking van topinkomens. Het voorliggende wetsvoorstel regelt een verdergaande plicht tot openbaarmaking, begrenst de beloning van topbestuurders, maximeert de ontslagvergoeding en kent een sanctieregime. De WNT is, zoals een beloningsdeskundige eens opmerkte, een Wopt met tanden.

De WNT kent drie beloningsregimes. Regime 1 regelt het bezoldigingsmaximum voor een gespecificeerd aantal lichamen die krachtens publiek recht zijn ingesteld. Dit komt ruwweg overeen met de bekende balkenendenorm: 130% van een bruto ministersalaris. Regime 2 regelt het beloningsplafond voor de sector van zorgaanbieders. De branche kan hier voorstellen doen; de minister beslist. Voor de regimes 1 en 2 geldt een openbaarheidverplichting en een ontslagvergoeding van maximaal €75.000. Tevens geldt een bonusverbod. Regime 3, ten slotte, schrijft een openbaarheidsverplichting voor de sector van zorgverzekeraars voor. Dat is de enige verplichting die voor deze sector geldt. Op basis van een aangenomen amendement in de Tweede

Kamer is ook een wettelijk bezoldigingsmaximum opgenomen voor de toezichthouders van publiekrechtelijke instellingen.

Mijn fractie kan leven met de regimedifferentiatie, die spoort met respectievelijk de wettelijke taak van een instelling, de mate waarin een organisatie inkomsten uit publieke middelen ontvangt, het publieke belang dat behartigd wordt en de mate waarin sprake is van commerciële concurrentie. Wel moet worden opgemerkt dat eigenlijk alleen het eerste regime echte slagkracht heeft. Hoe beoordeelt de minister de onderscheiden effectiviteit van de drie bezoldigingsregimes? Is er geen sprake van een sterk afnemende meeropbrengst? Daaraan koppelt mijn fractie de vraag of de minister op basis van vingeroefeningen die zijn departement ongetwijfeld gemaakt heeft, het idee heeft dat deze regimedifferentiatie in de praktijk goed zal werken en niet zal resulteren in een te groot grijs gebied. De genoemde criteria zullen immers niet altijd eenduidig uitvallen. Dit kan leiden tot ellenlange discussies met het veld. Voorkomen moet bovendien worden dat de regimegewijze maximumbedragen in de praktijk gaan werken als streefbedragen. Dat zou een pervers effect zijn. Graag een reactie op deze punten. Specifiek wat betreft regime 2 heeft mijn fractie de vraag welke criteria de minister zal gaan hanteren om te beoordelen of de voorstellen van de branche redelijk zijn. Kan hij deze criteria met de senaat delen? Wordt de sector in kennis gesteld van deze criteria en hoe operationeel zullen de maximumcriteria uitvallen?

Mijn fractie begrijpt dat het wetsvoorstel geen betrekking heeft op staatsdeelnemingen en staatsgesteunde ondernemingen. Kan de minister nog eens uitleggen wat hiervan de achtergrond is? En hoe zich dit laat rijmen met het wetsvoorstel dat wij recent met algemene stemmen in de senaat aannamen rond een bonusverbod voor staatsgesteunde ondernemingen? Het gaat daarbij toch eigenlijk om hetzelfde achterliggende principe? En daaraan gekoppeld de vraag hoe zich dit verhoudt tot zbo's, diensten die bewust op afstand zijn geplaatst.

Dan nog een opmerking over de balkenendenorm. Mijn fractie onderschrijft dat maximering een normerend anker behoeft. De vraag is evenwel, waarom dit anker gelegd is bij 130% en niet bij 100% van een ministersalaris. Daar zijn ook in de Tweede Kamer uitgebreid vragen over gesteld, onder andere door mijn partij, maar het debat bleef hier onbevredigend. Graag horen wij van deze minister wat de doorslaggevende inhoudelijke argumenten zijn om te kiezen voor de 130%-norm. Wij weten dat het vorige kabinet een fascinatie had met het getal 130, maar dat zal niet bepalend zijn geweest. Wat vindt de minister in dit verband van de zogeheten "Brabantnorm", die Provinciale Staten van Noord-Brabant onlangs unaniem heeft vastgesteld, waarbij het ministersalaris als maximumnorm gaat gelden voor topsalarissen bij gesubsidieerde instellingen in deze provincie?

Het wetsvoorstel zoals dat voorligt, kent een beperkte eerbiedigende werking. De begrenzing en mogelijkheid van terugvordering gaat in voor aanstellingscontracten nadat de wet van kracht is geworden. Dat is uiteraard redelijk. Dat geldt wat mijn fractie betreft ook voor de overgangsregeling waarin de wet voorziet. De plicht tot openbaarmaking van bestaande bezoldigingen van topfunctionarissen valt, zo begrijpen wij, niet onder deze eerbiedigende werking. Heeft de minister evidentie dat dit tussentijds tot verhoging van bestaande bezoldigingen heeft geleid of anticipeert de sector op de nieuwe regeling?

Dan het punt van de sanctiebepaling. Indien de bezoldigingsgrenzen worden overschreden, kan de minister het te veel betaalde terugvorderen. Dat gaat ongetwijfeld gepaard met de nodige publicitaire "naming-and-shaming". Deze betalingen zijn onverschuldigd betaald, zo begrijpen wij. De werkgever kan dus het te veel betaalde deel terugvorderen van de betreffende topfunctionaris. Mocht betaling niet plaatsvinden dan kan een dwangsom worden opgelegd. Mijn fractie, het moet gezegd, is niet erg onder de indruk van de sanctiebepaling en de handhavinginstrumenten. Gezien het maatschappelijk belang en de maatschappelijke discussie is het wetsvoorstel op dit punt een beetje slapjes. Nog onlangs namen we in dit huis een wet aan die zeer forse sancties zet op misbruik van sociale zekerheidsvoorzieningen en arbeidswetten. En terecht. Bij het onderhavige wetsvoorstel komt de minister niet veel verder dan een herstelsanctie die mild uitvalt. Waarom geen forse boete opgelegd aan de betreffende topfunctionaris en aan de raad van toezicht of de raad van commissarissen die de bezoldiging heeft geaccordeerd? Dit zou het rechtsgevoel veel meer bevredigen dan een terugbetalingsregeling. Kan de minister hier niet wat meer uit de kast halen? Dat zou toch goed sporen met het beleid van dit kabinet rond sancties en handhaving inzake wetsovertredingen in het algemeen? Het kan toch niet zo zijn dat een frauderende bijstandsmoeder harder wordt aangepakt dan een topfunctionaris die willens en wetens de bezoldigingswet overtreedt? In beide gevallen gaat het om misbruik van publieke middelen. Voor mijn fractie is dit een aangelegen punt. Ik zie uit naar de reactie van de minister.

Het wetsvoorstel regelt in artikel 6 het instellen van een permanent Adviescollege normeringsbeleid. Mijn fractie kan zich daar veel bij voorstellen. Maar wat direct opvalt, is de wel zeer algemene taakomschrijving. Kan de minister wat specifiek op dit punt zijn? Welke taken behoren wel en welke taken behoren niet tot de competentie van dit nieuw te vormen adviescollege? Het doet mijn fractie deugd dat artikel 7.2 voorziet in een periodieke rapportage over de werking van de wet. Wij dringen erop aan dat dit een brede evaluatie zal worden van alle relevante aspecten van de wet zowel in termen van doelbereik, maar ook wat betreft sancties, handhaafbaarheid, regimedifferentiatie, sectorale uitwerking en neveneffecten. Een dergelijke brede evaluatie is van belang, gezien de maatschappelijke discussie over de salariering van topbestuurders in de

publieke sector en de gevoeligheden die daarbij in het geding zijn. Kan de minister dit aan mijn fractie toezeggen?

Mijn fractie kan leven met de strekking van dit wetsvoorstel. Dit oordeel delen wij met de Tweede Kamer: daar is het voorstel immers met algemene stemmen aangenomen. Het is een goede zaak dat we nu een stap zetten naar het normeren en maximeren van het salarisgebouw in de publieke en semipublieke sector in ons land. Met name de combinatie van beide principes brengt de discussie een belangrijke stap verder. Wij hopen dat dit de negatieve stereotypering rond bezoldigingsexcessen een halt kan toeroepen. Mijn fractie heeft nog wel een aantal vragen, waarvan de kern wordt gevormd door de rationale achter de 130%-norm en de wat slappe bepalingen rond sancties en handhaafbaarheid.

Nog een laatste, niet onbelangrijke opmerking over die 130%-norm. De minister kent het nieuwe regeerakkoord, dat al aan de orde kwam. In de paragraaf over bestuur wordt melding gemaakt van een intrigerend voorstel, namelijk om topinkomens te maximeren op 100% in plaats van 130% van een ministersalaris. Mijn fractie hoort graag welke consequenties dit naar de mening van de minister heeft voor het huidige wetsvoorstel. Kunnen wij een nieuw wetsvoorstel verwachten? Welk tijdspad heeft de minister daarbij voor ogen?

Wij zien de beantwoording van onze vragen door de minister met belangstelling tegemoet en zullen dan ons eindoordeel bepalen.

*N

De heer Engels (D66): Mijnheer de voorzitter. Ik wil graag namens de fractie van D66 de minister van harte gelukwensen met zijn benoeming en hem ook welkom heten in dit huis. Mijn fractie heeft grote verwachtingen van juist deze minister. Vandaag is de eerste vuurproef, maar de minister heeft zich ongetwijfeld heel goed op dit debat kunnen voorbereiden.

Voor het streven naar een regeling voor bijzondere normering van de inkomens van topfunctionarissen in de publieke en semipublieke sector bestaat veel maatschappelijke en politieke steun, zoals al meermalen is gezegd. Wij spreken vandaag in dit huis over een wetsvoorstel dat teruggaat tot de adviezen van de commissie-Dijkstal vanaf 2004. Het sindsdien gevoerde debat illustreert het negatieve effect van niet zelden zeer substantiële beloningen voor bestuurders van organisaties met een publieke opdracht op het imago van diezelfde organisaties en zelfs de gehele sector. Te hoge inkomens in de publieke en semipublieke sector tasten het maatschappelijke draagvlak voor uit publieke middelen betaalde collectieve voorzieningen aan. De samenleving is terecht verontwaardigd over het betrekkelijke gemak waarmee riante salarissen uit publieke middelen worden betaald, zeker als er geen enkele vorm van concurrentie is en de bestuurder risicoloos zijn taak kan uitvoeren tot hij zijn pensioen bereikt of ontslagen wordt met een substantiële vertrekvergoeding. Wij zien ook dat

binnen deze sectoren de onvrede over bepaalde excessieve beloningen is gegroeid.

De fractie van D66 steunt de regering in beginsel in het streven meer greep te krijgen op de ontwikkeling van de topinkomens in de publieke en semipublieke sector. De publieke inkomensontwikkeling in het topsegment behoort transparant en gematigd te zijn. Beloningen in de publieke sector moeten bovendien aansluiten bij het belang en de verantwoordelijkheid van ambten en functies. Dit hangt samen met het feit dat deze beloningen worden bekostigd uit de collectieve middelen. Publieke verantwoording is om die reden dan ook noodzakelijk. Dit alles rechtvaardigt de vaststelling van een democratisch en rechtsstatelijk gelegitimeerde wettelijke regulering van topinkomens in de publieke en semipublieke sector. Deze kan helderheid bieden over de begrenzing van de sector als geheel en over een specifieke normering van de verschillende geledingen daarbinnen. Het uitzicht op het terugdringen van bovenmatige publieke beloningen wordt daarmee ongetwijfeld vergroot.

Anders dan de Wet openbaarheid publieke topinkomens (Wopt) bevat dit wetsvoorstel instrumenten om publieke vergoedingen daadwerkelijk te normeren. Gebleken is immers dat van openbaarheid, politieke controle en publiek debat over publieke topinkomens niet alleen de beoogde matigende, maar in sommige gevallen helaas ook een opdrijvende werking is uitgegaan. Wij kennen de weinig fraaie voorbeelden uit de wereld van de thuiszorg, de woningbouwcorporaties en het onderwijs, en dan heb ik de automerken nog niet eens genoemd.

In zijn oorspronkelijke vorm zou het wetsvoorstel binnen mijn fractie dan ook weinig discussie opgeleverd hebben. Na de substantiële amendering door de Tweede Kamer, waarmee het voorstel vergaand is aangescherpt, moet echter de vraag worden gesteld in hoeverre nu nog van een evenwichtig voorstel kan worden gesproken. Door nadere aanscherpingen van de beloningsregels en diverse uitbreidingen van daaronder te begrijpen personen en organisaties is de reikwijdte van het voorstel significant vergroot. Niet voor niets heeft deze Kamer aan de Raad van State voorlichting gevraagd over de gevolgen van het door de regering gewijzigde en daarna verdere geamendeerde wetsvoorstel voor de consistentie, samenhang, rechtmatigheid, uitvoerbaarheid en handhaafbaarheid ervan.

De Raad van State heeft zich in de ogen van mijn fractie, zeker in het licht van eerdere voorlichting over de zwaar geamendeerde zogenaamde voetbalwet, op een wel zeer terughoudende wijze van zijn taak gekweten. In hoofdlijnen komt het erop neer dat de Raad van State meent dat het wetsvoorstel zich thans meer en indringender uitstrekt tot de private sfeer, waarmee de spanning in de afbakening van het publieke en semipublieke domein is toegenomen.

Opvallend is dat de minister daar in de nota naar aanleiding van het verslag met kennelijke instemming uit afleidt dat de Raad van State geen overtuigende bezwaren heeft tegen de aangenomen

amendementen. Dat sluit in mijn beleving niet geheel aan bij de eerdere opmerking van de minister in de memorie van antwoord, dat op enkele onderdelen van de door de Tweede Kamer aangebrachte wijzigingen andere afwegingen heel goed voorstelbaar waren geweest. Dat vindt mijn fractie ook.

Uiteindelijk heeft de regering besloten slechts een zeer beperkte reparatiewet voor te bereiden. Deze aanpassingswet zal alleen de onbedoelde effecten van twee amendementen met betrekking tot de algemeen nut beogende en de gesubsidieerde instellingen wegnemen. Mijn fractie zou deze lijn op zichzelf kunnen ondersteunen, als er geen verdere bedenkingen tegen het nu voorliggende wetsvoorstel zouden zijn. Dat is echter wel het geval. Hoewel over enkele andere onderdelen nog wel het nodige valt op te merken zal ik mijn betoog toespitsen op die aarzelingen. Wat betreft de overige in onze schriftelijke inbreng aangesneden kwesties kunnen wij met de antwoorden van de vorige minister, waarvoor wij haar nadrukkelijk danken, redelijk tot goed uit de voeten.

Met het amendement-Gerbrands/Brinkman (32600, nr. 24) zijn bestuurders van zorginstellingen onder het zwaarste bezoldigingsregime gebracht: zij mogen niet meer verdienen dan de balkenendenorm. En passant is bepaald dat bestuurders van zorgverzekeraars moeten vallen onder de sectorale bezoldigingsnorm: een bezoldigingsmaximum dat na overleg met de sector door de minister zal worden vastgesteld.

Mijn fractie begrijpt de politieke drijfveer achter de gemaakte keuze, maar vraagt zich ernstig af of wij hiermee de goede weg zijn ingeslagen. In de memorie van antwoord (pag. 1) bevestigt de minister onze waarneming dat het beeld over de mate van zelfregulering in de zorgsector genuanceerd is, anders dan bij de woningbouwcorporaties en in het onderwijsveld.

Laat ik voor de helderheid om te beginnen vaststellen dat zorgverleners en zorgverzekeraars een belangrijke rol spelen in de gezondheidszorg als publiek belang. In de zorg is bovendien sprake van directe dan wel indirecte inzet van overheidsmiddelen. Daarmee zijn het echter nog geen organisaties die behoren tot de publieke of semipublieke sector. Ook de Raad van State heeft in zijn voorlichting aangegeven dat zorginstellingen primair als private organisaties moeten worden aangemerkt. Het feit dat de verdeling van inkomensafhankelijke bijdragen -- over de aard en omvang daarvan zal ik vandaag veiligheidshalve geen uitspraken doen -- om de risico's te verevenen onderwerp is van publieke financiering, doet daar niet aan af.

De minister meent blijkbaar dat zorgverleners wel, maar zorgverzekeraars niet tot de publieke of semipublieke sector behoren. Op pag. 6 van de nota staat dat deze keuze is gebaseerd op een interpretatie van het begrip "marktwerking", in relatie tot de zogeheten Dijkstal-criteria. Als grondslag voor een zo scherp onderscheid acht mijn fractie dat nogal dun, zeker

als daarbij het element "concurrentie" wordt betrokken. Net als de Raad van State heeft mijn fractie de neiging dit onderscheid gradueel te achten.

Zorgverzekeraars zijn particuliere ondernemingen die in het licht van vastgestelde publieke kaders werkzaam zijn binnen een vorm van gereguleerde marktwerking. Wij stellen vast dat de regering aanvankelijk eenzelfde opvatting koesterde, en om die reden voor deze sector het openbaar maken van bezoldigingen toereikend en adequaat achtte, zoals op pag. 19 staat. Blijkbaar conformeert het kabinet zich nu aan de nadere afweging van een meerderheid in de Tweede Kamer, die aan het element bekostiging een zwaarder accent heeft gegeven dan aan de overigens beperkte marktwerking.

De vraag rijst of dit een evenwichtige uitkomst is van een weging van de eerdergenoemde Dijkstal-criteria: (1) het verrichten van een wettelijke taak, (2) de omvang van publieke inkomsten, (3) de behartiging van een publiek belang en (4) de aanwezigheid van een contra-indicatie, dat wil zeggen van commerciële concurrentie. In dat licht vraag ik de minister de betekenis en onderlinge weging van de verschillende criteria voor de vaststelling van het al dan niet publieke karakter van zorgverleners en zorgverzekeraars nader te verduidelijken.

De heer Vliegthart (SP): De heer Engels vraagt hoe de regering het amendement van de Tweede Kamer weegt. Volgens mij hebben wij in de memorie van antwoord al een eerste doorblik kunnen krijgen. Hoe weegt de D66-fractie in dit huis de afweging van de Tweede Kamer? Hij stelt de vraag aan de regering, maar hij zal er zelf ook wel over nagedacht hebben.

De heer Engels (D66): Ik heb al gezegd dat ik licht zie tussen hetgeen de regering heeft neergelegd in de memorie van antwoord en in de nota naar aanleiding van het verslag. Ik neem aan dat wij het daarover eens zijn. Ik heb gezegd dat mijn fractie op dit moment geneigd is, nu zij nog niet heeft gehoord hoe de regering nu in dit verhaal staat, zich aan te sluiten bij de waarneming van de Raad van State dat in de wereld van zorgverleners en zorginstellingen primair zou moeten worden gesproken van private organisaties. Dat is de stand op dit moment. In het licht van de verschillende uitspraken en de waarneming van de Raad van State heb ik daarom gevraagd om dit nog eens helder uiteen te zetten, opdat mijn fractie een aanknopingspunt heeft voor een definitief oordeel. De heer Vliegthart zal begrijpen dat ik hierin nu iets terughoudend moet zijn.

Ik wilde nog iets zeggen over de juridische houdbaarheid. Tijdens de schriftelijke behandeling zijn door verschillende fracties belangrijke vragen gesteld over de mogelijke strijdigheid met artikel 1 van het Eerste Protocol. De Raad van State stelt in zijn voorlichting dat inmenging in privaatrechtelijke contracten en eigendomsrechten is toegestaan, indien hiermee een algemeen belang wordt gediend en de inmenging proportioneel is. Om dat te

kunnen beoordelen is van belang op welke wijze de belangenafweging heeft plaatsgevonden. Mijn fractie vraagt zich af in hoeverre het algemeen belang gediend is met de in tweede instantie gemaakte keuze om ook in de zorgsector te kiezen voor een meer ingrijpende maatregel. In het verlengde daarvan vragen wij ons af of hiermee niet een disproportionele inbreuk wordt gemaakt op de autonomie en het eigendomsrecht van zorginstellingen.

Mijn fractie is er niet van overtuigd -- op dit moment althans, om een nieuwe vraag voor te zijn -- dat op dit punt kan worden gesproken van een "fair balance". In de eerste plaats kan men zich afvragen in hoeverre met het wettelijk vaststellen van een beloningsnorm voor de publieke en semipublieke sector, waarmee de wetgever dus tevens ingrijpt in de bedrijfsvoering van een private onderneming, het algemene, dat wil zeggen publieke belang wordt gediend. In de tweede plaats bestaat de indruk dat de in deze sector toepasselijke beloningscode voor bestuurders in de zorg bij nieuwe contracten effect heeft en dat het aantal overschrijdingen beperkt lijkt. De vraag is dan ook of hier nu gesproken kan worden van een dermate excessieve ontwikkeling dat een aangescherpt regime gerechtvaardigd is. Men zou ook kunnen vaststellen dat aan de maatschappelijke en politieke wens tot matiging van topinkomens in de zorgsector, zelf herkenbaar en zichtbaar gevolg wordt gegeven door bovenmatigheid via zelfregulering in te dammen. Graag vraag ik de minister een reactie op dit punt.

Met betrekking tot de juridische houdbaarheid is verder relevant de vraag naar de Europeesrechtelijke validiteit van het wetsvoorstel. Dat geldt in het bijzonder voor de verhouding tot de al eerder genoemde richtlijn Solvency II die betrekking heeft op het creëren van een level playing field voor de toegang tot en het uitoefenen van een verzekeringsbedrijf. Er ligt inmiddels een wetsvoorstel tot implementatie van de richtlijn bij de Tweede Kamer. De minister heeft aangegeven -- in de memorie van antwoord op pagina 10 en in de nota naar aanleiding van het verslag op pagina 9 -- dat deze regelgeving overheidsinterventie inzake het vaststellen van een bezoldigingsmaximum toelaat. De jurisprudentie zou indiceren dat met name het regime van een sectorale norm, met inbegrip van de mogelijkheid van ministerieel maatwerk, aansluit bij het uitgangspunt dat de overheid eisen mag stellen aan de besteding van publieke middelen, zoals in dit verband uit het risicovereveningsfonds, en in dat verband ook beperkingen aan bepaalde typen uitgaven kan opleggen. Ik vraag de minister nog eens uiteen te zetten of het nu voorliggende regime en wetsvoorstel passen binnen het in de Europese regelgeving neergelegde beginsel van een level playing field.

Een andere vraag in dit verband is nog of het generieke karakter van dit wetsvoorstel in aangescherpte vorm niet te strikt uitpakt. In dit licht vraag ik de minister of de voorgestelde bepalingen in 2.3 en 2.4 voldoende perspectief

bieden op het maken van adequate en acceptabele uitzonderingen.

Het doet mijn fractie deugd dat er een Adviescollege normeringsbeleid topfunctionarissen wordt ingesteld dat eens in de vier jaar een advies zal uitbrengen aan het kabinet. De D66-fractie heeft in het voorlopig verslag aangedrongen op een gedegen evaluatie van deze wet. Tot mijn genoegen heb ik vastgesteld dat ook andere fracties dit hebben gedaan, met name de fractie van de ChristenUnie. Het gaat wat mijn fractie betreft dan voornamelijk om een evaluatie van de effecten van de aangenomen amendementen. Mijn fractie meent dat dit dient te gebeuren zodra de eerste effecten zichtbaar worden. In de memorie van toelichting is aangegeven dat het adviescollege pas na vier jaar een eerste advies zal uitbrengen. Gelet op de substantiële wijzigingen die het wetsvoorstel tijdens het wetgevingstraject heeft ondergaan, dring ik er bij de minister op aan te bevorderen dat een eerste rapport al op een eerder moment, bijvoorbeeld na twee jaar kan worden aangeboden, en waarbij hoofdzakelijk de effecten van de aangenomen amendementen worden beschreven. Graag vraag ik de minister een toezegging op dit punt.

Nog een laatste punt vraagt bijzondere aandacht. In het regeerakkoord is opgenomen het voornemen om dit wetsvoorstel aan te passen in die zin dat de te hanteren norm zal worden gesteld op 100% in plaats van de nu nog voorgestelde 130% van een ministersalaris. Dit heeft niet alleen mijn aandacht getrokken, heb ik gemerkt. Mijn goede collega Koole heeft al terecht zijn verwondering over de bron van dit voornemen geuit. Wat betekent dit voornemen nu precies in politieke en staatsrechtelijke zin, zo vraag ik de minister, in het bijzonder voor de behandeling van het nu voorliggende wetsvoorstel. Ik nodig de minister nadrukkelijk uit om op het nu door hem te verdedigen wetsvoorstel te reflecteren tegen de achtergrond van het voornemen in het regeerakkoord om fundamentele wijzigingen door te voeren. Wij moeten wel weten waarover wij vandaag nu precies over debatteren en eventueel ook een besluit nemen.

Ter afronding wil ik graag nog het volgende opmerken. De fractie van D66 steunt het streven van de regering om exorbitante, zo niet exhibitionistische beloningen in de publieke en semipublieke sector terug te dringen. Mijn fractie is echter ongelukkig met een aantal van de door de Tweede Kamer aangebrachte wijzigingen in het wetsvoorstel. Hier lijkt een meerderheid in sommige opzichten te zijn bevangen door een bovengemiddelde aandring tot politieke flinkheid. Eenzelfde ijver ontwaart mijn fractie in het regeerakkoord, althans op dit punt. Wij vinden dat de regering zich te snel en te gemakkelijk van haar oorspronkelijke voorstellen heeft losgemaakt. De D66-fractie is met andere woorden op dit moment nog ver verwijderd van een aanvaarding van het wetsvoorstel zoals het er nu ligt. De reactie van de minister kan ons wellicht op weg helpen, een brug te slaan naar meer evenwichtige wetgeving.

*N

Mevrouw Huijbregts-Schiedon (VVD): Voorzitter. Allereerst natuurlijk ook van de zijde van de VVD-fractie hartelijke gelukwensen aan het adres van de nieuwe minister van Binnenlandse Zaken. Gelet op de voornemens van het nieuwe kabinet op zijn beleidsterrein zullen wij, zo verwacht ik, de komende periode regelmatig in deze zaal met hem, ongetwijfeld interessante, debatten voeren, te beginnen vandaag.

In de schriftelijke voorbereiding van wetsvoorstel 32600 heeft de VVD-fractie niet onder stoelen of banken gestoken twijfels te hebben bij de houdbaarheid van dit voorstel. Een wetsvoorstel dat ingrijpt in de arbeidsvoorwaarden van velen en dat vervolgens ook effecten heeft op een niet in te schatten aantal gerelateerde overheids- en semioverheidsfunctionarissen vraagt om grote zorgvuldigheid. Zorgvuldigheid in afweging van belangen, zorgvuldigheid in het definiëren van die belangen, zorgvuldigheid in behandeling en zorgvuldigheid in procedure.

Hoewel de VVD-fractie ten principale van mening is dat, zoals de regering schrijft in de memorie van toelichting, "loonvorming in beginsel het primaat is van de sociale partners", kan zij het initiatief van de regering billijken om, gelet op die veranderde maatschappelijke omstandigheden, als wetgever regels te stellen voor de topsalarissen in de publieke en semipublieke sector.

Voor de VVD-fractie is het dan ook gedurende de schriftelijke behandeling niet de vraag geweest of zij dit voorstel wilde steunen, maar of zij dat ook in deze vorm zou kunnen doen. De fractie heeft met de vorige minister uitgebreid van gedachten gewisseld over de juridische balans tussen proportionaliteit en rechtszekerheid, de reikwijdte, de definitie van het algemeen belang, alternatieven, de juridische houdbaarheid en de procedure van de aanpassingswet. Namens mijn fractie dank ik de ministers voorganger voor haar uitgebreide en verhelderende beantwoording in de nota naar aanleiding van het verslag. Die heeft op hoofdlijnen de duidelijkheid van de kant van de regering gebracht die wij noodzakelijk achten en die wij zo node misten in de memorie van antwoord. Het voornemen tot reparatie op de punten van de anbi's en de kleine subsidies heeft daarin zeker een rolletje gespeeld.

Daarmee zijn de twijfels bij de VVD-fractie echter nog niet zodanig weggenomen dat zij dit voorstel con amore kan ondersteunen. Volgens de minister heeft de wetgever de vrijheid om in te grijpen in de bestaande loonstructuur en loonafspraken, maar de vraag blijft wat de rol van de overheid als werkgever in dezen is. Kan de minister vanuit die beide rollen -- dus enerzijds die van wetgever en anderzijds die van werkgever -- deze ingreep nog eens toelichten en legitimeren? Met name doel ik op een mogelijke spanning met de beginselen van rechtszekerheid en het verbod op willekeur. Hierover is vandaag al meermalen gesproken en ik zal dat niet herhalen. De heer Koole gaf een prachtig, illustratief voorbeeld van dat laatste.

Inmiddels hebben we kennis kunnen nemen van de voornemens in het regeerakkoord van het kabinet-Rutte/Asscher. Daarin staat dat het voorliggende wetsvoorstel zodanig zal worden aangepast dat in het gehele loongebouw van de publieke en semipublieke sector het maximumsalaris 100% van het ministersalaris zal zijn, voor de topfunctionarissen. De VVD-fractie heeft bij de behandeling van de WNT herhaaldelijk gewezen op de gevolgen voor de loongebouwen die onder de WNT vallen. Zij heeft daarop slechts oppervlakkig antwoord gekregen, evenals op vragen over de financiële consequenties. De VVD blijft van mening dat de beloning van topfunctionarissen geplaatst dient te worden in de context van de gehele beloningstructuur. Overigens neem ik hiermee allerminst een voorschot op een dergelijk voorstel. Integendeel, de VVD zal een dergelijk voorstel opnieuw en eigenstandig beoordelen op proportionaliteit, rechtszekerheid en uitvoerbaarheid. Kan de minister zich voorstellen dat ik deze week het gevoel kreeg dat ik mij in relatie tot dit plenaire debat voorbereide op een achterhoedegevecht en op een overbodige discussie omdat de volgende, overtreffende, stap al vaststaat?

De facto is de WNT door het voornemen van de regering slechts een voorzichtige opmaat geworden naar een ingrijpende, integrale aanpassing van het publieke en semipublieke beloningstelsel. De vraag rijst of dit wetsvoorstel niet een overbodige en bureaucratische stap vormt die zou moeten worden overgeslagen. Dat is de andere kant van het spectrum dat de heer Koole aangaf. Er zal veel moeten worden aangepast en geregeld terwijl de volgende stap alle aandacht vraagt. In dat licht biedt dit wetsvoorstel geen duidelijkheid maar leidt het de gedachten veel meer in de richting van het vervolg. Wat is de plaats van de aangekondigde monitoring in dat proces? Kan de minister de VVD-fractie uitleggen waarom behandeling van dit voorstel niet is aangehouden, of zelfs teruggetrokken, tot de nieuwe voorstellen zijn uitgewerkt? Die hadden samen met de aangekondigde reparatiewet kunnen worden ingediend.

Hoewel mijn fractie principiële bezwaren heeft tegen terugwerkende kracht lijkt in dit geval de peildatum van 6 november 2011 voor de overgangsregeling voldoende om nieuwe gevallen te voorkomen. Ook is de zorgvuldigheid gediend met een integrale aanpak van dit wetgevingstraject, waarbij veel persoonlijke belangen zijn betrokken, en met overleg met de sociale partners. Ik verwijs in dit verband voorts naar de initiatieven van provincies en gemeenten. De eerlijkheid gebiedt mij te zeggen dat Brabant daarin niet alleen staat. Ook in Limburg stellen een toenemend aantal lagere overheden bij subsidiëring en projectprogramma's regels op voor de beloningsstructuur van de betrokken organisaties en bedrijven. Dat kent zijn eigen dynamiek. Ik heb nog nooit gehoord van een relatie met het wethoudersalaris, maar ik hoop wel gemeenten van 100.000 inwoners -- een ander voornemen van

deze minister -- meer invloed daarop zullen kunnen uitoefenen dan de kleinere gemeenten van nu.

Ik wacht namens de VVD-fractie met belangstelling de reactie van de minister af.

*N

Mevrouw De Boer (GroenLinks): Voorzitter. Ook ik feliciteer de minister, namens de fractie van GroenLinks. Welkom. Zo aan het einde van de woordvoerders in dit debat constateer ik dat er veel is gezegd. Ik ben in die zin blij dat ik een korte inbreng had voorbereid. Ik had anders veel herhaald.

Na een wetgevingsproces van jaren heeft het wetsvoorstel Normering bezoldiging topfunctionarissen in de publieke en semipublieke sector eindelijk zijn laatste fase bereikt: het debat in de Eerste Kamer. Voor de GroenLinks-fractie spreekt het vanzelf dat de inkomens van degenen die werken voor de publieke zaak en geheel of gedeeltelijk worden betaald uit publieke middelen worden genormeerd. Een ministersalaris moet genoeg zijn voor eenieder die in de publieke of semipublieke sector werkt. Mijn fractie sluit zich wat dat betreft geheel aan bij de lijn die de commissie-Dijkstal, die aan de wieg stond van dit wetsvoorstel, inzette in het rapport Over dienen en verdienen. In beginsel moet het ministersalaris voortaan het maximumsalaris zijn voor de publieke sector.

Overigens adviseerde de commissie-Dijkstal daarbij om de ministersalaries met 30% te verhogen. Dat is niet gebeurd. Wel is in het wetsvoorstel, zoals dat nu voorligt, een norm van 130% van een ministersalaris neergelegd als maximumsalaris in de publieke sector. In het zojuist afgesloten regeerakkoord lezen wij het volgende: "In afwijking van het advies van de commissie-Dijkstal wordt het salaris van bewindspersonen definitief niet verhoogd. In lijn hiermee passen we het Wetsvoorstel normering topinkomens aan, dat betrekking heeft op de salarissen in de (semi)publieke sector. De norm wordt 100% in plaats van 130% van een ministersalaris." Mijn fractie juicht deze ontwikkeling toe. De fractie van GroenLinks heeft, in tegenstelling tot de fracties van de regeringspartijen, in de Tweede Kamer voor de desbetreffende motie gestemd. Kan de minister aangeven hoe en wanneer deze aanpassing van de Wet normering topinkomens vorm gaat krijgen? We mogen toch aannemen dat de aanscherping van de normen niet van invloed is op de datum van de inwerkingtreding van het wetsvoorstel? De minister heeft vanochtend op Twitter laten weten dat hij uitgaat van inwerkingtreding op 1 januari 2013. Ik hoop dat hij dat hier kan herhalen. Op welke termijn denkt de minister dat de nieuwe norm van 100% in plaats van 130% gerealiseerd kan gaan worden? Is de minister voornemens om in de ministeriële regelingen op basis van deze wet, die het mogelijk maken om een lager normbedrag vast te stellen dan het wettelijk maximum, reeds vooruit te lopen op de nieuwe norm van 100%?

In de schriftelijke behandeling van het wetsvoorstel hebben we enkele vragen gesteld over de normering van topinkomens bij anbi's en gesubsidieerde instellingen. De fractie van GroenLinks vindt het niet meer dan logisch dat de salarissen daarin dezelfde maxima kennen als in de publieke sector. Er is immers publiek geld mee gemoeid. Mijn fractie vroeg zich wel af of het onderhavige wetsvoorstel de meest logische plek is om dit te regelen. Het kabinet heeft die vraag inmiddels met nee beantwoord. Mijn fractie ziet de reparatiewetgeving op dit punt dan ook met belangstelling tegemoet.

Een vraag die bij onze fractie nog wel leeft is die naar de private bijverdiensten van topverdieners in de publieke sector. Ongeacht of het gaat om schnabbelende sterren bij de publieke omroep of bestuurders in de publieke sector die daarnaast nog een aantal goed betaalde commissariaten hebben, heeft de GroenLinks-fractie daarbij toch wat bedenkingen. Is het in de geest van de wet dat iemand naast een voltijds topinkomen in de publieke of semipublieke sector nog een substantieel inkomen verdient? Ziet de minister mogelijkheden om een dergelijke stapeling van inkomens -- dus bovenop een topinkomen voor een voltijds dienstverband in de publieke sector -- tegen te gaan?

De praktijk laat zien dat in een aantal sectoren, zoals de gezondheidszorg, hoger onderwijs en woningcorporaties, bij voortduring de bovengrens wordt opgezocht van wat volgens de geldende beloningsnormen mogelijk is. Dat zal naar onze verwachting in de toekomst niet anders zijn. Dat zou kunnen betekenen dat instellingen en topfunctionarissen op zoek gaan naar vergoedingen of emolumenten die niet onder het bereik van deze wet vallen, of op zoek gaan naar uitzonderingen op de definitie van een topfunctionaris. Men zou dan ook kunnen proberen om de reële beloning alsnog hoger te krijgen. Deelt de minister deze vrees, of is de wet naar zijn oordeel zodanig dichtgetimmerd dat er geen mazen meer in het net te vinden zullen zijn? Is dit een punt dat meegenomen wordt in de evaluatie van de wet?

De fractie van GroenLinks zal het wetsvoorstel van harte steunen. De beantwoording van onze vragen wachten wij met belangstelling af.

*N

De heer Vliegthart (SP): Voorzitter. Namens mijn fractie heet ook ik de minister hartelijk welkom. Of beter gezegd: welkom terug. Ten slotte is dit zijn comeback. Tijdens het kabinet-Balkenende IV heeft mijn fractie de heer Plasterk leren kennen als een enthousiaste minister met de nodige flexibiliteit. Ik herinner mij een mediawet, waarin hij nog te elfder uren een paar artikelen buiten werking stelde. Of dat staatsrechtelijk wel kon was in deze Kamer maar de vraag, maar daar gaat hij nu de komende jaren voor een deel zelf over. Wij wensen hem daarbij alle succes. Mevrouw De Boer zei het ook al: de minister was snel ingewerkt. Dat merkte ik vanochtend: twitterend met de journalisten van het Financieele Dagblad gaf hij aan van plan te zijn dit

wetsvoorstel vandaag stevig te gaan verdedigen. Onze steun heeft hij daarbij. Wetten zijn vaak gestolde morele opvattingen. Die verschuiven in de loop der tijd. Ik kom daarover straks even te spreken in verband met het regeerakkoord. Sommigen lopen daarbij voorop, zeg ik tegen de heer Koole, terwijl anderen wat langzamer achteraan komen. Dat is helemaal niet erg, als wij het doel maar bereiken.

Dit brengt mij op de vraag hoe dit wetsvoorstel zich verhoudt met de plannen uit het regeerakkoord. Mijn collega's spraken hierover. In het regeerakkoord kondigt de regering aan, de wet die wij vandaag behandelen alweer te zullen aanscherpen. De norm wordt inderdaad 100% in plaats van 130% van het ministersalaris. Die norm gaat niet alleen voor de topfunctionarissen, maar voor alle medewerkers gelden. Het is alleen mogelijk om een uitzondering te maken als dat noodzakelijk is. Hoe ziet de regering de relatie tussen deze twee voorstellen? Zetten wij vandaag een stap in de goede richting en zetten wij straks nog een stap in de goede richting -- of in de verkeerde richting, al naar gelang de partijpolitieke inschatting in dit huis? Als dat zo is, kan mijn fractie deze in steek van harte ondersteunen. Wij weten ook dat kabinetten niet altijd de rit uitzitten, dus aangekondigde wetsvoorstellen zijn nog niet zo goed als aangenomen wetsvoorstellen. Wat ons betreft is er alle reden om vandaag gewoon dit wetsvoorstel te behandelen en af te handelen, want de publieke verontwaardiging over de topinkomens in de semipublieke sector is groot. Vorige week nog klaagde de Algemene Onderwijsbond over de nog steeds buitensporige topsalarissen in het onderwijs. Zij presenteerde daarbij een overzicht van de grootste grootverdieners in onderwijsland, van wie sommigen inderdaad meer dan 3 ton opstrijken. Dat is geld waarvan de Algemene Onderwijsbond terecht stelt dat het eigenlijk voor goed onderwijs is bedoeld. De commotie over deze salarissen beperkt zich niet tot het onderwijs. Ook in de zorg en in de woningbouw lijken de directeuren zich in het afgelopen decennium verloren te hebben in het streven naar steeds hogere salarissen.

Pogingen om via vrijwillige afspraken hieraan een einde te maken, hadden niet of nauwelijks resultaat. Het maatschappelijk ongenoegen hierover neemt toe, te meer omdat de prestaties van deze topverdieners vaak in slechte verhouding staan tot datgene wat er zou moeten worden gepresteerd, getuige de schandalen rond Vestia en andere woningbouwcorporaties. Mijn fractie stelde bij de vorige minister vast dat er een groeiend ongenoegen was over de zelfregulering. Dit ongenoegen was een van de redenen om dit wetsvoorstel in te dienen. Er zat in dat opzicht licht tussen het standpunt van de voorvorige minister en dat van de vorige minister. De voorvorige minister leek het wetsvoorstel enigszins contre coeur en met frisse tegenzin te verdedigen. De vorige minister schaarde zich er steeds meer achter. Hoe kijkt deze minister er tegenaan? Hebben wij op dit terrein inderdaad de grenzen van de zelfregulering bereikt? Kunnen wij van deze minister de komende tijd meer regulering verwachten, in de trant van "de

vrijblijvendheid voorbij"? Mijn fractie zou dat zeer steunen.

Deze Kamer heeft zich de tijd gegund om het wetsvoorstel goed te behandelen. Men heeft nog voorlichting gevraagd aan de Raad van State. Die heeft volgens sommigen niet de voorlichting gegeven waarop men had gehoopt. De Raad van State zei uiteindelijk voor een groot deel tegen de Eerste Kamer: zoekt u het toch vooral zelf maar uit, wij hebben wel een aantal opvattingen, maar die houden wij achter de haag van onze tanden. Een tijdje geleden hebben wij hierover met de Raad van State van gedachten gewisseld. Het is terecht dat de Eerste Kamer enige aandacht heeft besteed aan met name de verdragsrechtelijke aspecten, de rechtszekerheid en de proportionaliteit. Daarover gaat mijn laatste vraag. In de memorie van antwoord gaat de regering in op de voorlichting van de Raad van State over het geamendeerde wetsvoorstel. De regering, zo luidt de conclusie van mijn fractie, biedt aan om de anbi's via de veegwet eruit te halen, terwijl voor de gesubsidieerde instellingen in de reparatiewet een minimumsubsidiebedrag zal worden opgenomen. Daarmee lijkt de regering te suggereren dat eventuele strijdigheid met artikel 1 van het Eerste Protocol bij het EVRM verholpen is. Klopt dat? Zo vraag ik de minister.

Collega Engels refereerde aan de amendementen met betrekking tot de zorgverleners en de zorgverzekeraars. De regering stelt vast dat de Tweede Kamer op dit punt een andere afweging heeft gemaakt dan de regering oorspronkelijk heeft gedaan, maar dat dit geen consequenties heeft voor het Eerste Protocol van het EVRM. Klopt ook die inschatting die ik maak bij lezing van de antwoorden van de regering? Heeft mijn fractie het goed begrepen en is dit wetsvoorstel met de veegwet EVRM-proof?

Mijn fractie kijkt uit naar de beantwoording door de regering. Ik prijs de minister voor het feit dat hij al zo snel hier naar dit huis is gekomen om dit wetsvoorstel te verdedigen. Het wetsvoorstel mag rekenen op de steun van de SP-fractie als het straks aankomt op stemming.

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt van 15.12 uur tot 15.26 uur geschorst.

Voorzitter: Putters

*B

!Aanpassing regeling vervolgingsverjaring!

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van het Wetboek van Strafrecht in verband met de aanpassing van de regeling van de vervolgingsverjaring (32890).

De voorzitter: Ik heet de minister van Veiligheid en Justitie van harte welkom in de Eerste Kamer. Ik luisterde net met een half oor naar het gesprek dat hij voor aanvang van het debat met enkele leden

voerde. Daaruit begreep ik dat ik geen herbenoeming mag zeggen. Ik feliciteer hem met de weigering van zijn ontslag. Zeg ik dat correct? Ik wens hem namens de Eerste Kamer veel succes en wijsheid toe.

**

De beraadslaging wordt geopend.

*N

Mevrouw Van Bijsterveld (CDA): Voorzitter. Ik ben heel erg bij met uw korte inleiding van zojuist, want anders had ik op een onverhoeds moment de minister gefeliciteerd met zijn herbenoeming. Nu weet ik dat ik hem hartelijk mag feliciteren met de weigering van zijn ontslagaanvraag.

De CDA-fractie staat op het standpunt dat veranderingen in maatschappelijke omstandigheden, technische mogelijkheden, visies op criminaliteit en de positie van slachtoffers en daders aanleiding kunnen geven tot het opnieuw doordenken of veranderen van wetgeving op het terrein van het strafrecht. Dat geldt ook voor de regeling van de verjaringstermijnen, een regeling die lange tijd als volstrekt vanzelfsprekend en adequaat werd beschouwd. De herziening in het begin van de jaren zeventig van de vorige eeuw, waarbij als ik het goed zie voor het eerst voor enkele zware delicten de verjaringstermijn helemaal werd afgeschat, is een voorbode gebleken van enkele verdergaande wijzigingen. De afschaffing van de verjaringstermijn voor een aantal andere delicten in 2006 heeft zich nog nauwelijks in de praktijk kunnen bewijzen of een nieuwe substantiële wijziging dient zich weer aan. Dat wil niet zeggen dat de CDA-fractie zich niet kan vinden in een verdere herziening. Wij achten ook de argumenten die de regering aandraagt voor een heroverweging van de verjaringstermijnen in het kader van dit wetsvoorstel steekhoudend, zij het dat wij nu over drie onderwerpen nader van gedachten willen wisselen met de regering. Het eerste is de positie van dit wetsvoorstel in het geheel van de veranderingen van het strafrecht, het tweede het in dit voorstel gebruikte criterium voor de afbakening van delicten en het derde het voorgestelde regime van het overgangsrecht.

Ik ga eerst in op de positie van het wetsvoorstel in het geheel van de veranderingen in het strafrecht. De vorige regering zag volgens de memorie van toelichting geen omslagpunt in het strafrecht. Dit voorstel en andere aanhangige voorstellen op het terrein van het strafrecht zijn volgens de regering deel van een ontwikkeling die al langer gaande is. Met dat laatste is de CDA-fractie het zeker eens. Dat neemt echter niet weg dat er toch een moment kan komen, in onderlinge samenhang bezien, dat de strafrechtwetgeving van karakter verandert. Wij vinden dat de regering daar iets te gemakkelijk overheen stapt. Dat staat echter los van de wenselijkheid of de inhoudelijke beoordeling van de afzonderlijke wetsvoorstellen zelf. De CDA-fractie zal in elk geval de wetsvoorstellen op de verschillende terreinen van

het strafrecht mede beschouwen in het licht van het bredere verband.

De argumenten die de regering met betrekking tot dit specifieke voorstel gebruikt ter onderbouwing van de voorgestelde wijzigingen, zijn op zich ook valide voor eventuele nog verdergaande heroverwegingen van verjaringstermijnen. Ziet de regering dit wetsvoorstel als een voorlopig eindpunt in de ontwikkeling van de vervolgingsverjaring of kunnen wij nog verdergaande veranderingen verwachten? Wij zijn tevreden met de toezegging van de regering aan ons adres om de werking van dit voorstel in de praktijk te analyseren. Kan de regering aangeven hoe zij de evaluatie wil uitvoeren en op welke termijn de Kamer een zinvolle analyse kan verwachten?

Ik kom nu op het tweede punt, namelijk het beoordelingscriterium dat het wetsvoorstel aanlegt. Het is van belang om een helder en eenduidig criterium te hanteren. De regering heeft voor een helder en eenduidig criterium gekozen, namelijk dat de verjaringstermijn wordt afgeschaft voor misdrijven waarop een gevangenisstraf van twaalf jaar of meer is gesteld en voor zedenmisdrijven begaan tegen personen jonger dan 18 jaar waarvoor een straf van acht jaar is gesteld. Ten slotte wordt voorgesteld om de verjaringstermijn voor alle andere misdrijven waarop een gevangenisstraf van acht jaar of meer is gesteld te verruimen van twaalf naar twintig jaar.

De Raad van State stelde een iets ander criterium voor, dat deels ruimer en deels beperkter was. De Raad van State zocht namelijk aansluiting bij het criterium dat wordt gehanteerd in het voorstel herziening ten nadele: misdrijven die opzettelijk begaan zijn en die de dood ten gevolge hebben. De reden die de Raad van State aanvoerde om een ander criterium te hanteren, is dat straks soms relatief beperkte inbreuken op de rechtsorde onder het wetsvoorstel gaan vallen, namelijk beschadigingen van een gebouw waarvoor gemeen gevaar van goederen te duchten is, terwijl anderzijds eenvoudige mishandeling met de dood als gevolg, kinderdoodslag en moord waarop een straf minder dan twaalf jaar staat niet onder de afschaffing van de verjaringstermijn vallen. Is de regering bereid om, mede in het licht van dit wetsvoorstel ter afschaffing van de vervolgingsverjaring, de strafmaxima nader te bekijken? Je kunt aan twee kanten kijken. Je kunt kijken of je het criterium in dit wetsvoorstel kunt bijstellen, maar je kunt ook kijken of de strafmaxima die voor de verschillende delicten zijn gesteld nog beantwoorden aan hun doel.

Mijn derde punt is het gekozen regime van het overgangsrecht. De regering stelt zich naar ons oordeel terecht op het standpunt "eens verjaard, blijft verjaard". Er is echter niet gekozen voor een systeem waarin de nieuwe regeling ingaat voor strafbare feiten die nog gepleegd gaan worden. Het voorstel wordt namelijk meteen van toepassing op reeds gepleegde strafbare feiten waarvan op het moment van de inwerkingtreding ervan de verjaringstermijn nog niet is verlopen. De CDA-fractie is ervan overtuigd geraakt dat de nadere argumentatie van de regering en de analyse van de

rechtspraak van de Hoge Raad en het EHRM dat rechtvaardigen. Wij zijn overtuigd door de beantwoording van regering. Zij heeft in haar beantwoording ook vermeld dat een nieuwe uitspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens mogelijk consequenties heeft voor het omgaan met het overgangsrecht voor dit type wetgeving. Er kan namelijk ook worden verdedigd dat de uitspraak wel ruimte laat voor twijfel. Kan de regering toezeggen om deze Kamer te informeren over deze kwestie als hier op termijn meer zicht op bestaat? Als de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens of van de Hoge Raad anders uitpakt, welke conclusie trekt de regering daar dan uit, ook ten aanzien van dit wetsvoorstel?

De regering heeft in de beantwoording van de vragen van het CDA over het overgangsrecht verwezen naar het wetsvoorstel Herziening ten nadele. De CDA-fractie is er op het ogenblik nog niet van overtuigd dat deze twee wetsvoorstellen op dit punt vergelijkbaar zijn en behoudt zich het recht voor om bij de behandeling van het andere wetsvoorstel op het overgangsrecht terug te komen. Voor dit wetsvoorstel gaan wij ermee akkoord, maar voor het volgende bezien wij dat nog.

Wij zijn er verheugd over dat de regering ernst maakt met het verbeteren van de prestaties in de strafrechtketen waarover de Algemene Rekenkamer heeft gerapporteerd. Een van de bevindingen van de Rekenkamer die de analyse van de doorloop in de strafrechtketen bemoeilijkte was het feit dat vaak door verschillende instanties uiteenlopende begrippen werden gehanteerd of dat aan begrippen uiteenlopende interpretaties werden gegeven. Wordt de kwestie van definiëring en interpretatie meegenomen in de verbeterplannen?

Wij zijn benieuwd naar de reactie van de regering.

*N

Mevrouw Beuving (PvdA): Voorzitter. Allereerst wil ik namens de PvdA-fractie de minister van harte feliciteren met de voortzetting van zijn ministerschap.

Het wetsvoorstel dat wij hier vandaag met de minister bespreken, regelt de afschaffing van de verjaringstermijn voor misdrijven waarop een gevangenisstraf van twaalf jaar of meer is gesteld en voor een aantal zedenmisdrijven, gepleegd tegen minderjarigen. Tevens wordt voorgesteld de verjaringstermijn voor alle andere misdrijven waarop een gevangenisstraf van acht jaar of meer is gesteld, te verruimen van twaalf jaar naar twintig jaar. Het voorstel past in het samenstel van maatregelen ter versterking van de positie van het slachtoffer en nabestaanden.

De PvdA-fractie deelt het uitgangspunt van de regering dat het niet te rechtvaardigen is dat daders van zeer ernstige misdrijven enkel door tijdsverloop aan strafvervolgning kunnen ontkomen. Ditzelfde uitgangspunt heeft ook ten grondslag gelegen aan het initiatiefwetsvoorstel Ditztrich/Van Haersma Buma dat in 2005 heeft geleid tot afschaffing van de vervolgingsverjaring voor

strafbare feiten waarop een levenslange gevangenisstraf staat. Dat thans door de regering de noodzaak wordt gevoeld om ook voor de in het wetsvoorstel genoemde zedenmisdrijven, begaan tegen minderjarigen de verjaringstermijn af te schaffen, begrijpt de PvdA-fractie goed, gezien de talrijke gevallen van ernstig kindermisbruik die sinds 2005 aan het licht zijn gekomen. In het bijzonder het onderzoek van de commissie-Deetman, maar ook het onderzoek van de commissie-Samson, heeft aangetoond dat het heel lang kan duren voordat slachtoffers van kindermisbruik met hun verhaal naar buiten durven te komen.

De PvdA-fractie kan evenzeer begrijpen dat daarnaast ook voor misdrijven die de dood van het slachtoffer ten gevolge hebben gehad, terwijl daarop geen levenslange gevangenisstraf is gesteld maar een gevangenisstraf van twaalf jaar of meer, de noodzaak wordt gezien om de verjaringstermijn af te schaffen. Hierbij kan gedacht worden aan doodslag of aan zware mishandeling met voorbedachten rade, de dood ten gevolge hebbend.

Maar de voorgestelde afschaffing van de verjaringstermijn is niet beperkt tot dergelijke misdrijven. Alle andere misdrijven waarop een gevangenisstraf van twaalf jaar of meer is gesteld, vallen ook onder de thans voorgestelde afschaffing van de verjaringstermijn. De PvdA-fractie vraagt de minister zo concreet mogelijk uiteen te zetten welke omstandigheden zich sinds 2005 hebben voorgedaan die nopen tot het afschaffen van de verjaringstermijn voor de categorie misdrijven waarop een gevangenisstraf van twaalf jaar of meer is gesteld en die niet de dood van het slachtoffer ten gevolge hebben gehad of bij welke misdrijven zelfs in het geheel geen sprake is van een slachtoffer.

Het antwoord op de voorgaande vraag is voor mijn fractie van groot belang omdat wij ons zeer goed realiseren dat bij de afschaffing van de verjaringstermijn niet het adagium geldt "baat het niet, het schaadt ook niet". Van diverse zijden is de vrees uitgesproken dat met de toename van de mogelijkheid nog na 30, 40 of zelfs 50 jaar een verdachte te vervolgen, ook de kans op gerechtelijke dwalingen zal toenemen. Niet alleen omdat het risico bestaat dat getuigenverklaringen die pas na lange tijd worden afgelegd, minder betrouwbaar zijn, maar ook omdat de verdachte in een nagenoeg onmogelijke positie wordt gebracht als hij of zij na 30, 40 of 50 jaar voor het eerst met een beschuldiging wordt geconfronteerd. Het recente verleden heeft meermalen laten zien dat ook onschuldige personen verdacht kunnen worden van strafbare feiten. Hoe moet een onschuldige persoon zich verweren tegenover een beschuldiging die ziet op een heel ver verleden? Een dergelijke persoon weet wellicht niet eens meer waar hij of zij was in de betreffende periode waarin het strafbaar feit is gepleegd, dus de verdachte kan zich bijvoorbeeld niet beroepen op het feit dat hij of zij op een geheel andere plaats was en daarom het strafbaar feit onmogelijk gepleegd kan hebben.

In de memorie van toelichting wordt gesteld dat het belang van het slachtoffer zwaarder dient te

wegen dan het belang van de dader. Ik hoef de minister toch niet te vertellen dat we tot aan de veroordeling geen dader hebben, maar slechts een verdachte? En realiseert de minister zich wel dat een onterecht verdachte persoon ook een slachtoffer is, namelijk een slachtoffer van de overheid? De thans voorgestelde, forse uitbreiding van de categorie delicten die niet kunnen verjaren, kan dus niet enkel worden onderbouwd met de opmerking dat dit voorstel past in het streven van de regering om de positie van het slachtoffer in het strafproces te versterken. Welke andere redenen heeft de regering om de delicten die niet kunnen verjaren, zo fors uit te breiden? Welke indicaties heeft de minister dat de voordelen van dit wetsvoorstel opwegen tegen de nadelen?

Wij wachten de antwoorden van de minister met belangstelling af.

*N

Mevrouw Scholten (D66): Voorzitter. Graag feliciteer ik ook namens mijn fractie de minister met het feit dat Hare Majesteit zijn ontslag heeft geweigerd. Daaruit begrijp ik dat de minister het in de vorige regeerperiode gewoon goed heeft gedaan. Ik verheug me op een voortzetting van de levendige en vruchtbare debatten met deze minister gedurende de komende jaren.

Op deze eerste dag van de regeerperiode van het kabinet-Rutte II spreken we over het wetsvoorstel over de verlenging van de verjaringstermijn van misdrijven. Dit wetsvoorstel is de vrucht van het regeerakkoord uit de vorige kabinetsperiode. Daarin deed het veiligheidsdenken als thema zijn intrede en in het strafrecht meer en meer de bescherming van het slachtoffer.

Voor de goede orde roep ik even in herinnering de regels zoals die nu gelden en voor zover hier van belang. Het recht tot strafvordering vervalt door verjaring: in twaalf jaren voor de misdrijven waarop tijdelijke gevangenisstraf van meer dan drie jaren is gesteld; in twintig jaren voor de misdrijven waarop gevangenisstraf van meer dan tien jaren is gesteld. Het laatste was vijftien jaar tot de wet van 16 november 2005. Dus in 2005 hebben wij al een verlenging gehad van vijftien naar twintig jaar, plus het feit dat bij die wetswijziging de verjaring van het recht tot strafvordering voor misdrijven waarop levenslange gevangenisstraf is gesteld vervallen is verklaard. De vervolging voor die feiten verjaart dus niet meer. Dan gaat het om heel serieuze feiten, zoals de algemene veiligheid bedreigende, strafbare feiten, waaronder aanslagen tegen het Koninklijk Huis, tegen de Staat en de staatsvorm, tegen burgers waar het gaat om bedreigingen door blootstelling aan straling, gevaarstelling van het treinverkeer, het scheepsverkeer en de luchtvaart, dat alles als dat de dood van de burger tot gevolg heeft. Het initiatiefvoorstel was van mijn partijgenoot Dittrich en van Van Haersma Buma van het CDA.

Voor het voeren van een zuiver debat wil ik ook de beginselen waarop de verjaring in het strafrecht sinds jaar en dag is gebaseerd in herinnering roepen. De vervolgingsverjaring hangt

samen met de alles uitwissende werking van de tijd. Na verloop van tijd dooft de strafbehoefte en wordt het steeds moeilijker een en ander nog te bewijzen, aldus de uitleg op artikel 70 Strafrecht. De wetswijziging van 2005 vindt volgens de memorie van toelichting haar rechtvaardiging in een hernieuwde afweging van belangen. De ontwikkeling van de DNA-technologie werpt een nieuw licht op het traditioneel gehanteerde argument dat misdrijven door langer tijdsverloop niet meer te bewijzen zijn. Het argument dat de strafbehoefte zou afnemen overtuigt niet langer, evenmin als het gegeven dat de dader door zijn slechte geweten gedurende het tijdsverloop een surrogaatstraf zou hebben ondergaan. Dat was de grote lijn van het debat over de wetswijziging in 2005.

Graag wil ik in dit debat het nut en de noodzaak van het huidige wetsvoorstel, zijn systematiek en zijn uitvoerbaarheid aan de orde stellen. Gezien de onderbouwing van het wetsvoorstel lopen deze begrippen enigszins door elkaar. Ook zou ik de minister nog een andere oplossing aan de hand willen doen.

Zoals gezegd, zijn per wet van 16 november 2005 de verjaringsregels voor zeer ernstige, de Staat of de burger bedreigende strafbare feiten waarop een levenslange gevangenisstraf staat, vervallen verklaard. Daarmee is een belangrijke stap gezet. De vraag is echter of we de beginselen ook voor de hier aan de orde zijnde strafbare feiten zo gemakkelijk overboord moeten gooien. Ja, zegt de minister. De wet van 2005 ging de vorige regering kennelijk niet ver genoeg.

De brandstichting door RaRa en de dader die na verjaring onder de palmboom over zijn daderschap vertelt, zijn in het schriftelijk debat en ook in de Tweede Kamer veelvuldig aangehaald. Mijn fractie vraagt zich af wat er gebeurd zou zijn als deze dader zijn mond had gehouden. Was dan dit wetsvoorstel ook aanhangig gemaakt? Ik heb namelijk gezocht naar een onderbouwing, een onderbouwing die verschilt van die van het vorige wetsvoorstel. Wat is de reden dat zo kort na een uitvoerig debat over dit thema in beide Kamers de regels opnieuw moeten worden aangescherpt? Eigenlijk is dat de belangrijkste vraag die wij vandaag moeten behandelen. Kortom, is er een probleem dat om een oplossing vraagt? Gaan we het debat van 2005 en jaren daarvoor niet helemaal overdoen?

Volgens de minister gaat het om de verandering in het slachtofferdenken gedurende de laatste twintig jaar. Dit was een van de argumenten in het debat bij het eerdere wetsvoorstel en is nu het voornaamste argument. Wat mijn fractie verbaasd heeft, is dat dit argument in de schriftelijke voorbereiding van dit wetsvoorstel zo weinig handen en voeten heeft gekregen. Er is geen WODC-rapport beschikbaar. Er zijn geen cijfers bekend over door verjaring misgelopen vervolgingen. Ook de Raad voor de rechtspraak heeft in haar advies op dit wetsvoorstel op dat ontbrekende deel gewezen. Waarom heeft de minister niet willen wachten tot hij een gedegen

onderzoek had gedaan? De minister gebruikt de media als argument voor zijn wetsvoorstel, omdat de rapportages het collectieve geheugen sterken. Laat ik echter benadrukken dat de media ook het collectieve geheugen invullen! De omroepen hebben andere belangen dan de rechtsstaat.

Op het punt van het slachtofferdenken wil ik graag aanhaken bij een artikel van professor M.S. Groenhuijsen, gepubliceerd in *Delikt en Delinkwent*, in 2002. Hij schreef dit artikel bij gelegenheid van het vorige debat. In dit artikel haalt hij twee punten aan over de juridische emancipatie van het slachtoffer. Deze punten zijn ook nu weer heel relevant. Ten eerste was het volgens hem een oud uitgangspunt dat de rechtspositie van de verdachte en de rechtspositie van het slachtoffer geen communicerende vaten zijn. Omdat de grondslag van het huidige voorstel onder meer genoegdoening voor nabestaanden en slachtoffer is, wordt dit uitgangspunt verlaten. Hieraan kleven volgens Groenhuijsen grote en voor een deel onoverzienbare risico's.

Ten tweede vond hij het zeer de vraag of het ad infinitum verlengen van een periode van onzekerheid, de periode van de vervolgingsmogelijkheid, de verwerking van het verdriet van nabestaanden wel helpt. Weegt het voordeel van enkele berechttingen na lange tijd eigenlijk wel op tegen het permanent in stand houden van die mogelijkheid? "Valse verwachtingen" noemde hij het zelfs.

Onze conclusie is: wordt het slachtoffer en/of worden de nabestaanden niet blij gemaakt met schijnzekerheden? Immers, een ander probleem is de evidente bewijsnood na tal van jaren. Daarover is in de stukken door D66 aarzeling geuit. De ontwikkeling van het DNA-bewijs is toe te juichen, maar kan niet als zaligmakend worden beschouwd als andere bewijsmiddelen ontbreken. In dat verband is de informatie uit Engeland en Wales ronduit ontvullend. De politie daar beschikt over enorme DNA-databanken, maar slechts 1,6% van de misdrijven daar wordt met behulp van die gegevens opgelost.

Moet niet op een gegeven moment de mogelijkheid tot vervolging ophouden, simpelweg omdat de kans op dwaling te groot wordt? Daaraan doen de superofficier, de superrechter en de supergetuige niet af. Strafwetgeving mogen we toch niet inrichten naar het bestcasescenario? Ik verwijs naar Dworkin. Is het na het debat over de eerdere wijziging in de vervolgingsverjaring niet een beetje mager om dit wetsvoorstel opnieuw te baseren op uitsluitend het veranderde slachtofferdenken, zonder dat uit onderzoek is gebleken -- ik zeg het nog maar een keer -- dat de samenleving het vervallen van de verjaring volgens de eerdere wet nog steeds, ook na de eerdere wetswijziging, onvoldoende vindt? Is hier dan niet sprake van symboolwetgeving, wetgeving die het in de beeldvorming wellicht goed doet, zonder dat het wetsvoorstel enig effect zal hebben en voor de belanghebbenden iets oplost?

Strafwetgeving moet niet zomaar worden gemaakt, voor bijzondere gevallen of voor bijzondere tijden. De minister haalde in het

schriftelijk debat vaak het kerkelijk misbruik aan. De Amsterdamse zedenzaak heeft kindermisbruik ook hoog op de agenda gezet. Begrijp me goed, de D66-fractie vindt zedenmisdrijven tegen kinderen absoluut verwerpelijk, laat dat duidelijk zijn. Zonder af te doen aan de ernst van kindermisbruik, is de vraag echter wel of de minister niet te veel meegaat in de -- tijdelijke -- maatschappelijke verontwaardiging. Vervolgingsprioriteiten kunnen sneller worden aangepast dan de wet. Mijn fractie verzoekt de minister dan ook om vanavond nog eens helder en uitvoerig te reflecteren, zowel op zijn motivering als op de bezwaren van professor Groenhuijsen.

Dan kom ik op de eenduidige systematiek. Welke strafbare feiten worden door dit wetsvoorstel geraakt? Er zit inderdaad een eenduidige systematiek in, zoals de Raad van State, ook bij het eerdere wetsvoorstel, heeft geadviseerd. Gekozen is voor de systematiek van de zwaarte van de straf, en voor de zedenmisdrijven tegen kinderen. Een juiste afbakening is hier essentieel: voor welke feiten accepteren wij een levenslange vervolgingsmogelijkheid en voor welke niet?

De minister heeft willen vasthouden aan genoemde systematiek. Daarin haalt hij een bonte categorie van misdrijven aan, ook misdrijven zonder slachtoffer. Daarnaast vraagt hij aandacht voor de aparte categorie van zedenmisdrijven tegen kinderen. Deze categorie, hoe belangrijk ook, valt buiten de door de minister zo nagestreefde eenduidige systematiek. Ook de Raad van State vond dit opmerkelijk. Als gezegd moet kindermisbruik koste wat kost worden bestreden. De vraag is echter of we een doorbreking van de systematiek nodig hebben om dit tot uiting te brengen.

De minister geeft als argument dat het lang kan duren voordat er aangifte wordt gedaan, vanwege het door trauma's verdrukken van de herinnering en de inkapseling in het gezin van kinderen. Dit argument wordt echter minder dwingend wanneer wij constateren dat er heel veel aandacht wordt besteed aan het vergemakkelijken van het doen van aangifte en aan het benadrukken van de rol van de naaste omgeving, zoals de school, in het opvangen van signalen van bijvoorbeeld kindermisbruik en, tot slot, dat er na alle media-aandacht een kleinere kans is op schandalen die publiek geheim zijn, zoals het kerkelijk misbruik. Bovendien is sinds een wetswijziging uit 2009 de aanvang van de verjaringstermijn pas bij achttien jaar vastgesteld. Er is dus al heel wat gebeurd op dit gebied. Graag krijg ik een reactie van de minister op de noodzaak van deze doorbraak van de eenduidige systematiek.

De Raad van State stelde een ander criterium voor, te weten alle strafbare feiten die vallen onder het wetsvoorstel herziening ten nadele, derde nota van wijziging. Daarin werden de zeden- en geweldsdelicten met dodelijke afloop in het wetsvoorstel betrokken. De minister wilde dit criterium niet overnemen omdat hij het te beperkt vond. Toch zou mijn fractie het op prijs stellen als de minister daarop nog eens wil reageren. De keuze voor de feiten waarop twaalf jaar of meer staat kan

evengoed als een willekeurige keuze worden aangemerkt. De minister zegt dat de grens van twaalf jaar aansluit bij de grens in het Wetboek van Strafvordering, namelijk bij de feiten waarvoor voorlopige hechtenis mogelijk is, en ook aansluit bij het conceptwetsvoorstel minimumstraffen. Het punt van de voorlopige hechtenis is correct, maar destijds lag het wetsvoorstel minimumstraffen nog op de plank in de Tweede Kamer. Nu gelukkig niet meer. De tijden veranderen snel. De fractie van D66 hoort graag een reactie van de minister op de vraag waarom hier niet is gekozen voor het criterium in het wetsvoorstel herziening ten nadele, waarin toch ook de bepaalde ernst van het feit zich openbaart.

Ik wil graag nog iets zeggen over de uitvoerbaarheid, voorzitter, maar ik zal opschieten. De positie van het Openbaar Ministerie kan niet onbesproken blijven. Het gaat niet alleen om bescherming van de belangen van het slachtoffer. Het wetsvoorstel schept ook verwachtingen voor het slachtoffer en het OM moet de vervolgingstaak uitvoeren. Ik kom even terug op een rapport van de Rekenkamer uit 2012, getiteld Prestaties in de strafrechtketen. De NRC noemde het gisteravond zelfs een "dodelijk" rapport. Het spijt me dat ik dat hier aanhaal, maar het is goed om dit nog even naar voren te brengen. Dit rapport is in het schriftelijk debat aan de orde geweest. De minister verwacht dat dit wetsvoorstel een bijdrage levert aan verbetering van de prestaties in de strafrechtketen. Dat is een positieve gedachte, zoals wij van deze minister gewend zijn. Maar als de Rekenkamer constateert dat de verschillende initiatieven die ertoe moeten leiden dat de strafrechtketen beter functioneert nog onvoldoende zijn, waarop baseert de minister dan zijn vertrouwen dat de prestaties met dit wetsvoorstel verbeteren? Graag nog een reactie van de minister.

Een ander punt is de verwachting van het slachtoffer tegenover de volgens de minister prudente uitvoeringsmacht van het OM. Het gaat uiteindelijk om een afweging van belangen tussen de vervolger, het slachtoffer en de verdachte, waarbij het gaat om het mogelijke bewijs en de risico's op vrijspraak. En vergeet niet dat als het OM met al zijn prudentie op grond van het opportuniteitsbeginsel heeft besloten om de vervolging niet meer te laten plaatsvinden, het slachtoffer hier nog tegen kan opkomen door op grond van artikel 12 Strafvordering vervolging alsnog af te dwingen. Ook dan is de rust nog niet teruggekeerd, zeker niet bij het slachtoffer.

Het OM kan veelal, indien zich nieuwe of eerste ontwikkelingen voordoen ten aanzien van oude, zeer zware misdrijven, de verjaring met een daad van vervolging stuiten (artikel 72 Strafrecht) door een gerechtelijk vooronderzoek op een onbekend gebleven dader te openen. De Hoge Raad heeft deze daad van vervolging in 2005 gesanctioneerd. Dat is een mogelijkheid. Een andere mogelijkheid is stuiting. Die kan worden vergemakkelijkt wanneer ervoor wordt gekozen om, naar Belgisch en Frans voorbeeld, de stuitingregels aan te passen door stuiting al te laten plaatsvinden

door een daad van onderzoek in plaats van door een daad van vervolging. Zou dit alternatief niet een beter evenwicht bieden? Mijn fractie geeft de minister die suggestie graag mee. Graag krijg ik een reactie van de minister daarop.

Ik rond af. De D66-fractie staat, zoals u wellicht al heeft begrepen, aarzelend ten opzichte van dit wetsvoorstel. De discussie is eerder gevoerd en de onderbouwing van dit wetsvoorstel is mager. Mijn fractie wacht de antwoorden van de minister dan ook met grote belangstelling af.

*N

Mevrouw De Boer (GroenLinks): Voorzitter. Ook van mijn kant felicitaties aan het adres van de minister met het ingaan van zijn nieuwe ambtsperiode, laat ik het maar zo noemen. Ik kijk uit naar een prettige voortzetting van de samenwerking. Ik hoop dat onze debatten vooral zullen gaan over juridisch juiste wetgeving en minder over symboolwetgeving.

Wij danken de vervolgingsverjaring aan de Franse bezetting in het begin van de negentiende eeuw: geen burger zou het reële perspectief van strafvervolging tot het einde der dagen met zich mee hoeven torsen. Bij de verdediging van het Wetboek van Strafrecht in 1886 zei toenmalig minister van Justitie Modderman: "De verjaring der strafvordering berust (...) op twee gronden: eensdeels de verflauwing der herinnering aan het gebeurde, het allengs insluimeren van het publiek geweten dat eindelijk geen straf meer vordert, anderdeels het allengs moeilijker, ja onmogelijk worden van het bewijs."

Het argument dat verdachten er recht op hebben om op een gegeven moment van de dreigende strafvervolging verlost te zijn, vindt heden ten dage nog maar weinig bijval, zeker niet als zelfstandig argument voor het in stand houden van vervolgingsverjaring. Het bewijsargument lijkt in de huidige tijd met de toenemende technische mogelijkheden van onder meer DNA-onderzoek nauwelijks meer te gelden: ook na decennia kan soms nog technisch bewijsmateriaal gevonden worden. Of dat vervolgens tot juiste rechterlijke beslissingen leidt, is een andere vraag. Wat wordt er precies bewezen? Zijn alle sporen bewaard gebleven? Heeft een verdachte nog een eerlijk proces wanneer de mogelijkheid om andere bewijsmiddelen te onderzoeken door de tijd wel zijn afgenomen of verdwenen? Kortom, is het niet zo dat, ook al zijn er steeds meer technische mogelijkheden, het in de praktijk met het verstrijken van de tijd nog steeds allengs moeilijker, en op een gegeven moment zelfs onmogelijk zal zijn om een strafbaar feit wettig en overtuigend te bewijzen? Biedt het afschaffen van de vervolgingsverjaring in die zin geen schijnzekerheid? Neemt de kans op gerechtelijke dwalingen niet disproportioneel toe? En hoe zit het met "het insluimeren van het publiek geweten dat eindelijk geen straf meer vordert"? Uit de toelichting op het wetsvoorstel en de verschillende beantwoordingen is af te leiden dat de regering ervan uitgaat dat dit uitgangspunt niet meer geldt,

maar dat onze huidige samenleving zou willen dat strafzaken uit de oude doos onbeperkt vervolgbaar zijn. Is deze maatschappelijke behoefte ooit wetenschappelijk onderzocht? Wat is het effect van tijdsverloop op de appreciatie van strafbare feiten? Geldt niet nog steeds dat hoe langer iets geleden is, hoe minder erg het gevonden wordt? Nu de maatschappelijke behoefte het belangrijkste argument is voor dit wetsvoorstel, zou toch op zijn minst verwacht mogen worden dat die maatschappelijke behoefte wetenschappelijk is onderzocht en nader wordt onderbouwd.

Een ander argument dat vooral de laatste jaren veel gebruikt wordt in discussies over ons strafrecht is het slachtofferbelang. Terecht, te lang zijn slachtoffers een ondergeschoven kindje geweest in ons strafrecht en strafprocesrecht. Daarbij wil ik wel vooropstellen dat het slachtofferbelang niet gelijkgesteld mag worden met het zo hard mogelijk aanpakken van daders of verdachten. Collega Scholten wees er al op dat dit geen communicerende vaten zijn. Slachtoffers hebben, naast belangen op het gebied van zeggenschap en bejegening, een grote behoefte aan rechtvaardigheid en erkenning van leed. Dat hoeft echter geenszins samen te hangen met een zo hoog mogelijke straf.

Wat is het slachtofferbelang bij verruiming of afschaffing van de strafrechtelijke verjaringstermijnen? Zelf heb ik in de jaren negentig als slachtofferadvocaat gewerkt, met name voor zedenslachtoffers. Ik heb mij toen samen met anderen hard gemaakt voor de verruiming van de verjaringstermijnen. Dat betrof vooral civiele verjaring, maar ook de strafrechtelijke verjaring ten aanzien van slachtoffers die in hun jeugd misbruikt waren. Met de wetswijzigingen waarbij zowel is bepaald dat de strafrechtelijke verjaring pas gaat lopen wanneer het slachtoffer meerderjarig wordt (artikel 71, lid 3, Strafrecht), als dat de civielrechtelijke vordering niet verjaart zolang het feit strafrechtelijk niet is verjaard (art 3:310, lid 4, BW) is aan de bezwaren van destijds tegemoet gekomen. De kwestie is of het slachtofferbelang om een verdergaande verruiming, dan wel afschaffing van de verjaring vraagt. Ik ben bang dat het antwoord op die vraag niet eenduidig is.

Wat betekent een verdere verruiming of afschaffing van de strafrechtelijke verjaring voor slachtoffers? Het betekent dat slachtoffers die vaak vanwege ernstige trauma's of angst voor sociaal isolement, na meer dan twaalf jaar na het strafbare feit of hun meerderjarigheid pas in staat zijn om naar buiten te treden met hun ervaringen -- denk aan de slachtoffers van het seksueel misbruik binnen de rooms-katholieke kerk -- de mogelijkheid krijgen om aangifte te doen en zo erkenning van hun leed te krijgen. Dat is een pluspunt. Maar wat als die mogelijkheid verwachtingen wekt die niet waargemaakt kunnen worden omdat het bewijs na zo veel jaar niet rond te krijgen is en omdat de vervolging van zo'n oud feit niet bovenaan het prioriteitenlijstje van politie en justitie staat? Is de mogelijkheid van vervolging dan nog een pluspunt

of levert de teleurstelling dat de mogelijkheid geen werkelijkheid wordt een nieuw trauma op?

Verdere verruiming of afschaffing van de verjaringstermijn betekent ook dat zaken die eerder al wel bij bekend waren nieuw leven ingeblazen wordt, omdat nieuw bewijsmateriaal opduikt of omdat nieuwe technieken het mogelijk maken oud materiaal opnieuw te onderzoeken. Dat betekent dat zaken wellicht alsnog opgelost kunnen worden en de rechtvaardigheid kan zegevieren. Dat is mooi, maar het zal in de praktijk vooral ook betekenen dat slachtoffers opnieuw geconfronteerd worden met een traumatische gebeurtenis uit hun verleden; een gebeurtenis die ze wellicht al verwerkt hebben. Wanneer er alsnog vervolging plaatsvindt, is de kans groot dat het slachtoffer zal moeten getuigen in een strafzaak en het bijvoorbeeld vragen van de advocaat van de verdachte moet beantwoorden over de details van die verkrachting van vijftien jaar geleden. Is dat in het belang van het slachtoffer? Van sommigen wellicht wel, voor anderen is het risico op secundaire traumatisering door het strafproces levensgroot aanwezig.

Op verzoek van het WODC heb ik een aantal jaren geleden een verkennend onderzoek mogen doen naar secundaire victimisatie van slachtoffers in het strafproces. Een van de conclusies van dat onderzoek was dat de kans op secundaire victimisatie verkleind kan worden door te zorgen voor rechtvaardigheid, veiligheid, voorspelbaarheid en controle. Wanneer we nagaan hoe het onderhavige wetsvoorstel op deze aspecten scoort, zou je kunnen zeggen dat de rechtvaardigheid toeneemt -- schuldigen kunnen worden gestraft -- en dat de voorspelbaarheid afneemt: slachtoffers weten nog langer niet waar ze aan toe zijn. Versterking van de controle lijkt hier aangewezen. Daar waar het algemeen maatschappelijk belang door tijdsverloop steeds geringer is geworden, zal de wens van het slachtoffer met betrekking tot het opsporen en vervolgen van oude zaken meer gewicht in de schaal moeten leggen. Is de minister het met ons erover eens dat het van belang is slachtoffers te horen alvorens tot opsporing en vervolging over te gaan, en dat naarmate het tijdsverloop sedert het delict groter is, de wensen van het slachtoffer meer gewicht moeten krijgen bij het beantwoorden van de vraag of tot (verdere) opsporing en vervolging moet worden overgegaan? Zo ja, hoe gaat de minister dit vormgeven? Hoe gaat hij meer in het algemeen het risico op secundaire victimisatie van het slachtoffer ten gevolge van het strafproces verkleinen?

Mijn fractie is er met dit wetsvoorstel nog niet uit. Wij zien dat het in sommige situaties wenselijk kan zijn de strafrechtelijke verjaringstermijn af te schaffen, met name vanwege het belang van sommige slachtoffers. We zien echter ook nadelen voor verdachten en hun recht op een eerlijk proces, voor slachtoffers die het risico lopen op secundaire traumatisering, maar ook voor het algemeen belang en de strafrechtspleging als zodanig. Hoe moet namelijk worden omgegaan met de gewekte maatschappelijke verwachtingen? Als je kunt vervolgen, moet je immers blijven

investeren in het onderzoek van cold cases, wat je moet afzetten tegen de beperkte onderzoeks- en vervolgingscapaciteit. Hoe meer capaciteit besteed wordt aan oude zaken, hoe minder er overblijft om "verse" strafzaken uit te rechercheren.

Meer capaciteit vrijmaken voor cold cases betekent minder capaciteit overhouden om bijvoorbeeld kinderporno op internet te bestrijden, of om mensenhandelzaken, waar we vorige week nog over spraken, tot een goed einde te brengen. Is dat wat de samenleving wil? Is de minister eigenlijk van plan om na inwerkingtreding van dit wetsvoorstel meer capaciteit in te zetten voor het opsporen en vervolgen van cold cases? Zo ja, ten koste van wat? Zo nee, heeft het onderhavige wetsvoorstel dan niet vooral symbolische waarde? Wij wachten de beantwoording van de minister met belangstelling af.

*N

De heer Holdijk (SGP): Voorzitter. Aan de schriftelijke voorbereiding van het voorliggende wetsvoorstel heeft mijn fractie niet deelgenomen. Daaruit alleen mag al afgeleid worden dat dezerzijds geen fundamentele kritiek op (onderdelen van) het wetsvoorstel bestaat. Het betreft evenwel een belangwekkend aspect van onze strafrechtspleging: de vervolgingsverjaring. Die mag ook op aandacht van mijn fractie rekenen in de vorm van een korte beschouwing. Om te beginnen heb ik het als een genoeg ervaren om van de memorie van antwoord kennis te nemen. In een misschien wat aangepaste vorm zou deze, althans substantiële onderdelen ervan, een fraai artikel opleveren.

Maar ter zake, verjaring als zodanig is één van de vervalgronden in het strafrecht. Vervalgronden zijn, materieel gezien, de bijzondere redenen die een rechtens bestaande eindaansprakelijkheid opheffen. In de wet worden de vervalgronden zo geregeld dat alle drie substelsels die samen het strafrecht vormen, een rol krijgen: materieel, processueel en sanctioneel. Onder de algemene vervalgronden zijn een drietal categorieën te onderscheiden: 1. de enkelvoudigheid vanwege het "ne bis in idem"-beginsel; 2. bestaande equivalenten voor bestraffing, zoals de transactie en buitenlandse vonnissen; 3. de dood van de aansprakelijke persoon wegens zinsverlies van de straf. Dit laatste is ook aan de orde bij verjaring. Zo verbindt verjaring aan een bepaald tijdsverloop het gevolg van aansprakelijkheidsverval. Die heeft dus een extinctieve functie. Dat tijdsverloop een juridische betekenis krijgt, is op zich niets bijzonders. Het strafrecht wemelt van de termijnen, maar bij verjaring zitten we daar toch wat mee.

Er zijn allerlei op rechtsbeginselen stoelende theorieën, zoals het rechtszekerheidsbeginsel, ter rechtvaardiging van de verjaring opgedoken, aangehangen en verdedigd. Dat op zich duidt er al op dat er problemen zijn met die rechtvaardiging. Eenvoudiger en bescheidener is de benadering die de verjaring niet rechtvaardigt maar verklaart. Dan worden de motieven voor verjaring begrijpelijk

gemaakt en gaat het niet om rechtsgronden. De verjaringsregeling bestrijkt een geweldige hoeveelheid variaties: variaties in delicten, in omstandigheden, in de rol die de overheid speelt en in de activiteiten van de overheid. Ook variëren de termijnen en verschillen de regelingen per land. Er is dus geen sprake van eenduidigheid.

Aanhakend bij hetgeen daarover in de memorie van antwoord wordt weergegeven, valt op dat in de memorie van toelichting bij de wet van 1886 het volgende werd gesteld. Ik citeer nu wat mevrouw De Boer al heeft geciteerd: "dat (...) na een lang tijdsverloop met de herinnering aan het gebeurde de noodzakelijkheid der bestraffing (...) vervalt". Deze "verflauwing der herinnering" betekende "het allengs insluimeren van het publieke geweten dat eindelijk geen straf meer vordert". Wat hier ook van zij, in elk geval hanteert de wetgever hier niet strikt juridische argumenten of verklaringen. Dat is enerzijds vanuit de moeite met de verjaring en anderzijds toch ook de verdienste van dit instituut. Bij verjaring moeten wij juristen over onze muren heen kijken.

Het begrip "subsocialiteit", waaraan de naam van M.P. Vrij is verbonden, kan ons misschien de invloed van niet-strafrechtelijke verschijnselen op het strafrecht doen onderkennen. Vrij doelde met dit begrip op de psychische en sociale effecten van het onrecht. Vervolging en strafexecutie gaan deze subsociale effecten tegen. De meeste van deze effecten kunnen ook door tijdsverloop verdwijnen. Deze beschouwing lijkt mij wat meer inhoud te geven aan het materiële aspect van de verjaring dan de wat magere opmerking in de memorie van toelichting van 1886 die ik net citeerde, namelijk dat de herinnering verflauwt. Al komt het uiteindelijk op hetzelfde neer. Met de subsocialiteit wordt evenwel de opheffing verklaard van de verjaring van oorlogsmisdrijven en misdrijven tegen de menselijkheid in 1971. De tijd had de door de betrokkenen toegebrachte wonden namelijk nog niet geheeld.

De materiële verjaring kunnen we per saldo nog het best begrijpen met behulp van de oude wijsheid die kernachtig luidt: de tijd slijt. Dit is geen specifiek juridisch inzicht te noemen, maar het rechtsaspect mogen we niet naar believen onttrekken aan de klem van de algemene ervaringen. Na een ontwrichtend gebeuren herneemt vroeg of laat alles zijn gewone loop. De wond geneest, maar een litteken blijft achter. Niet alles wordt dus uitgewist.

Eerder sprak ik over variatie. De wetgever kan niet in naam van de gelijkheid alle nuances negeren. Niet alle wonden genezen immers in hetzelfde tempo. Daar wordt in het wetsvoorstel rekening mee gehouden door voor bepaalde categorieën delicten eigen termijnen en aanvangstijdstippen te hanteren. Verder is er dan nog artikel 6, lid 1, EVRM, waardoor het procesrecht er als het ware een nieuwe verjaringstermijn bij heeft gekregen. Het interessante hierbij is dat de redelijkheidseis nuances introduceert, afgestemd op de concrete zaak; een aspect van rechtsverfijning dus dat de klassieke verjaring niet kent. Het

redelijkheidsbeginsel geldt veel algemener en niet pas -- en niet alleen -- vanaf de daadwerkelijke vervolgingsdreiging, maar al veel eerder, bijvoorbeeld vanaf de ontdekking. Zal de wetgever nog wel opgewassen blijken tegen de nuances die de rechter aan dit artikel kan ontleenen?

Zonder op alle punten de argumentatie voor de verjaring van de wetgever van 1886 te onderschrijven, beweegt het wetsvoorstel zich wel in de lijn van die wetgeving. De kritiek vanuit de maatschappij op de verjaringstermijnen van een aantal categorieën ernstige delicten zal leiden tot verruiming van die termijnen en zelfs tot het opheffen daarvan bij misdrijven waarop twaalf jaar of meer gevangenisstraf is gesteld plus een bijzondere regeling voor een aantal zedenmisdrijven. Nieuw in de relatieve zin is het gewicht dat bij de afweging van vervolging aan het belang van het slachtoffer wordt toegekend. Dit is relatief nieuw, want ook in 1886 speelde dit belang uiteraard een rol. Er is in meer algemene zin sprake van de emancipatie van het slachtoffer in het strafproces. Dit zo zijnde, moet echter vaststaan dat het bij verjaring niet alleen gaat om het belang van het slachtoffer, maar ook breder om de bescherming van de rechtsorde als zodanig en de belangen van de samenleving als geheel. Dat zal de minister toch met mij eens zijn?

Het is daarom terecht dat het wetsvoorstel ook op enkele slachtofferloze delicten, die gevaar voor de algemene veiligheid van personen en goederen teweegbrengen, van toepassing is en blijft. Hetzelfde geldt voor het geval dat een slachtoffer om hem of haar moverende redenen niet wenst te getuigen. Ook dat kan niet allesbeslissend zijn voor de vraag van al dan niet vervolging.

Tot besluit spreek ik de wens uit dat dit wetsvoorstel een fortuinlijker lot is beschoren dan het wetsvoorstel dat wij hier vorige week met de vorige minister, in dezelfde persoon, behandelden, namelijk het voorstel tot bestrijding van de prostitutie en de misstanden in de prostitutiebranche.

*N

Mevrouw Broekers-Knol (VVD): Voorzitter. Het verheugt ons de minister terug te zien op dezelfde post, namelijk die van minister van Veiligheid en Justitie in het nieuwe kabinet van VVD en PvdA. Ik spreek even met de door de minister zelf vaak gebruikte woorden: "U kent mij, voorzitter." Dat is inderdaad voor de leden van deze Kamer een plezierig gegeven voor boeiende debatten.

In het wetsvoorstel dat wij vandaag behandelen, stelt het kabinet voor om de categorie misdrijven waarvoor geen verjaring geldt, uit te breiden. Zoals bekend werd in Nederland in 1971 bij wetwijziging gekozen voor het afschaffen van de verjaring voor oorlogsmisdrijven en misdrijven tegen de menselijkheid. In 1974 kwam het Europees Verdrag tot stand met dezelfde strekking, namelijk oorlogsmisdrijven en misdrijven tegen de menselijkheid verjaren niet. Ook in het Statuut van Rome tot oprichting van het Internationaal Strafhof, dat dezer dagen zijn tienjarig bestaan herdenkt, is

in artikel 29 bepaald dat oorlogsmisdrijven, het misdrijf genocide, misdrijven tegen de menselijkheid en het misdrijf agressie niet kunnen verjaren. Sinds 2006 is dankzij het initiatiefwetsvoorstel-Dittrich/Van Haersma Buma in Nederland de verjaring afgeschaft voor misdrijven waarop levenslange gevangenisstraf is gesteld. Kortom, het is inmiddels algemeen erkend dat zeer ernstige misdrijven niet mogen en ook niet kunnen verjaren.

Het kabinet stelt thans voor om de verjaring ook af te schaffen voor alle misdrijven waarop een maximumgevangenisstraf van twaalf jaar of meer is gesteld en de verjaring tevens af te schaffen voor ernstige zedenmisdrijven tegen kinderen. Voor misdrijven waarop een gevangenisstraf van acht jaar of meer is gesteld, wordt de verjaring niet afgeschaft, maar wordt deze verlengd van twaalf naar twintig jaar. De gedachte achter de aanpassing van de verjaringsregeling is dat het kabinet het niet te rechtvaardigen vindt dat daders van zeer ernstige misdrijven enkel door tijdsverloop aan strafvervolging kunnen ontkomen. Dit is hier vandaag al eerder naar voren gebracht. De positie van slachtoffers van ernstige strafbare feiten dient, naar de mening van het kabinet, centraal gesteld en versterkt te worden teneinde aan de behoefte aan genoegdoening van die slachtoffers tegemoet te komen.

Ik heb dit in het voorlopig verslag al namens mijn fractie naar voren gebracht en zal er ook nu weer helder over zijn dat de VVD-fractie de inzet van het kabinet om meer aandacht te geven aan de positie van het slachtoffer heel goed begrijpt. Het slachtoffer heeft daar recht op en dat is in het verleden onvoldoende het geval geweest. De minister spreekt over de behoefte aan genoegdoening van het slachtoffer, vergelding dus. De vraag is of dit bereikt kan worden met het wetsvoorstel. Het is vooral de vraag of dit de drijfveer is die past in ons strafrechtelijk systeem dat erop gericht is dat inbreuken op de rechtsorde van overheidswege, door het Openbaar Ministerie, worden vervolgd en door een onafhankelijke rechter worden berecht.

Ik zal in dit debat namens de VVD-fractie de volgende punten aan de orde stellen: de wenselijkheid van een wetenschappelijk onderbouwde visie over doel, nut en effect van het strafrecht in het licht van verschillende wetsvoorstellen op het terrein van het strafrecht; het hellende vlak van het telkens aanpassen van de regelgeving; bewijsmateriaal; genoegdoening voor slachtoffers.

Mijn eerste punt is de wenselijkheid van een wetenschappelijk onderbouwde visie over doel, nut en effect van het strafrecht. Namens mijn fractie heb ik daarover een vraag gesteld in het voorlopig verslag, mede in het licht van enkele andere wetsvoorstellen op het terrein van het strafrecht, zoals de herziening ten nadele en tot voor kort nog de minimumstraffen. De minister komt met een uitgebreid antwoord en verwijst daarbij naar de lijn die is ingezet met recente wetgeving, met name als gevolg van gewijzigde inzichten over de positie van het slachtoffer en de grotere mogelijkheden van

DNA-onderzoek en andere technische ontwikkelingen. Daarmee is de vraag van mijn fractie slechts gedeeltelijk beantwoord. De VVD-fractie heeft behoefte aan een brede, samenhangende visie op het strafrecht in het licht van gewijzigde opvattingen en ontwikkelingen. Die brede, samenhangende visie kan dragend zijn voor toekomstige wetsvoorstellen op het terrein van het strafrecht. Daarbij wordt gestreefd naar een balans tussen het belang van de samenleving als geheel bij de bescherming van de rechtsorde, de belangen van slachtoffers respectievelijk hun nabestaanden en de rechtspositie van verdachten en daders. Graag krijg ik hierop een reactie van de minister.

Mijn tweede punt bouwt voort op wat ik zojuist heb gezegd. Als dit wetsvoorstel tot wet wordt, is het ijzeren regime van de verjaring voor misdrijven waarop geen levenslang staat, doorbroken. De stap naar verdere opheffing van de strafrechtelijke verjaring met het oog op de behoefte van slachtoffers aan genoegdoening zal dan vrij eenvoudig gezet kunnen worden. Ik zeg niet dat het zal gebeuren, maar de drempel is ontegenzeggelijk verlaagd. Dit is het verschijnsel van het "hellend vlak". Hoe ziet de minister dit? Is hij van mening dat verjaring in het strafrecht sowieso achterhaald is, dat het beginsel "litis finiri oportet" in het strafrecht niet meer past in de huidige tijd bij de momentele stand van DNA-bewijs en technisch en forensisch onderzoek? Of het antwoord op die vraag nu "ja" of "nee" luidt, in beide gevallen hoor ik graag de visie van de minister op in ieder geval dit aspect van het strafrecht.

Mijn derde punt betreft de beschikbaarheid en toegankelijkheid van bewijsmateriaal. Ik neem daarin ook mee het bewaren van door getuigen vrijwillig afgestaan DNA. In het voorlopig verslag heeft mijn fractie gevraagd waar de alsmaar groeiende hoeveelheid bewijsmateriaal bewaard zal worden -- in een soort staatsarchief bijvoorbeeld -- hoe lang dit bewaard zal worden en welke kosten ermee gemoeid zijn. De minister zal het toch met de VVD-fractie eens zijn dat een gedegen opslag van bewijsmateriaal, voor zover aanwezig, een noodzakelijk vereiste is voor het vervolgen van misdrijven waarvoor geen verjaring geldt? In de memorie van antwoord geeft de minister maar gedeeltelijk antwoord. Ik verwijs naar pagina 25. De minister schrijft dat er geen aanvullende voorzieningen nodig zijn, omdat veel misdrijven die onder dit wetsvoorstel vallen binnen een redelijke periode nadat het feit gepleegd is, worden opgelost. Kortom, die zijn al opgelost voordat er überhaupt sprake zou kunnen zijn van verjaring. Daarop was de vraag van mijn fractie niet gericht. Of ze komen laat ter kennis bij politie en justitie en pas vanaf dat moment kan begonnen worden met het verzamelen van bewijsmateriaal. Meer informatie geeft de minister niet in de memorie van antwoord. Ik mag hopen dat de minister in staat is vandaag een deugdelijker antwoord op de vragen van mijn fractie te geven, want de te bewaren hoeveelheid bewijsmateriaal zal zonder meer in de loop der tijd toenemen en daarvoor moeten voorzieningen worden getroffen.

In dit verband hoor ik graag van de minister wat er gebeurt met door getuigen vrijwillig afgestaan DNA, wanneer er wel al een onderzoek heeft plaats gevonden, maar er nog geen potentiële dader in het vizier is. Blijft dit ten behoeve van het onderzoek door getuigen vrijwillig afgestaan DNA tot in lengte van jaren bewaard in geval van misdrijven waarvoor de verjaring is afgeschaft? Wordt betrokkene daarover geïnformeerd? Kan de minister precies aangeven welke rechten betrokkene heeft?

Tot slot, voorzitter. Is het wetsvoorstel geen symboolwetgeving? Is het reëel te veronderstellen dat na tientallen jaren wettig en overtuigend bewijs geleverd kan worden dat de verdachte het ten laste gelegde feit heeft begaan? Worden er bij slachtoffers en nabestaanden geen valse verwachtingen gewekt? Het is aan de onafhankelijke rechter om bewijsmateriaal en getuigenverklaringen te beoordelen en ook om te beoordelen of er soms sprake is van strafuitsluitingsgronden. Dat zal niet makkelijk zijn, vele jaren nadat het feit is begaan. De voorbeelden die de minister aangeeft in de memorie van antwoord laten zien dat er zaken zijn waarin ook na vele jaren overtuigend bewijs geleverd kan worden. Maar in vele andere zaken zal dat niet het geval zijn en zal er geen veroordeling volgen. Het slachtoffer krijgt dan opnieuw een klap te verwerken. Secundaire victimisatie; het is al genoemd. Is het OM er voldoende op toegerust om slachtoffer en nabestaanden voor te bereiden op en vervolgens bij te staan bij een dergelijke uitkomst, vanuit het gegeven dat in Nederland de onschuldpresumptie geldt? Werpt de afschaffing van de verjaring voor de in het wetsvoorstel bedoelde misdrijven dan wel haar vruchten af?

Voorzitter, ik begon mijn bijdrage met de opmerking dat mijn fractie de inzet van het kabinet om de positie van slachtoffers van ernstige strafbare feiten centraal te stellen, begrijpt. Mijn fractie heeft, zoals duidelijk is, echter nog wel wat vragen over het wetsvoorstel en de koers die het kabinet met dit wetsvoorstel inslaat. Wij wachten met belangstelling de beantwoording van onze vragen door de minister af.

*N

De heer Ruers (SP): Voorzitter. Gelukwensen aan het adres van de minister voor zijn voortzetting, waarbij ik de hoop uitspreek dat we nog een aantal jaren hier met elkaar mogen debatteren, zoals we dat zijn gewend. Ik hoop op een vruchtbare samenwerking, en ik zie daarnaar uit.

Ik wil in mijn bijdrage in het kort enkele aspecten van de verjaringsproblematiek in het strafrecht aanstippen, namelijk de positie van de verjaring binnen het strafrecht, de knelpunten bij het functioneren van het strafrecht in de praktijk en de reactie van de minister op het rapport van de Algemene Rekenkamer. Alvorens deze onderdelen toe te lichten, wil ik opmerken dat ik, nu ik niet heb deelgenomen aan de schriftelijke gedachtewisseling, met belangstelling en waardering kennis heb genomen van de talrijke

kundige en indringende vragen van de andere fracties, alsmede de beantwoording door de minister. Aan enkele van deze vragen en antwoorden zal ik hierna refereren.

Verschillende fracties hebben de vraag gesteld of de minister wel voldoende onderbouwing geeft voor de beoogde ingrijpende wijziging van het wetboek van strafrecht en de strafrechtpleging. Ook is er terecht gewezen op de vrij recente wijziging van de verjaringsbepalingen van 2005 en het feit dat er nog geen ervaring met die wijziging is opgedaan. In brede kring, zo stel ik vast, heerst de opvatting dat er met dit wetsvoorstel overhaast gehandeld wordt, het wetsvoorstel gezien wordt als symboolwetgeving en de wetenschappelijke onderbouwing node gemist wordt. De minister antwoordt daarop onder meer met te verwijzen naar de sinds de totstandkoming van het Wetboek van Strafrecht -- heel lang geleden -- sterk veranderde maatschappelijke context. Hij poneert de stelling dat het voorstel voortvloeit uit de "gewijzigde inzichten wat betreft de toepassing en de reikwijdte van de strafwet, ingegeven door discussies in de rechtsgeleerde literatuur, de politiek en de samenleving". Naar mijn mening levert deze vage, niet concrete verwijzing naar algemene en niet nader gemotiveerde omstandigheden op zich nog geen voldoende grondslag voor de voorgestelde wijziging van de verjaringsbepalingen.

De minister stelt ook dat het niet acceptabel is dat, waar sprake is van een ernstig strafbaar feit, vervolging van dat feit niet meer mogelijk is wegens verjaring. Ik merk daarbij allereerst op dat de minister niet heeft aangetoond dat door de thans vigerende wetsbepalingen inzake verjaring ernstige strafbare feiten verjaren. Evenmin heeft hij aannemelijk gemaakt dat de voorgestelde wijziging in de genoemde gevallen wel effectief en haalbaar is qua verjaring. Anderen hebben daar vandaag al op gewezen. Bovendien staat het vast dat een deel van de zaken waarbij verjaring speelt of kan spelen het niet de verjaringstermijn zelf is die vervolging belemmert, maar het onvoldoende functioneren van het huidige strafrecht. Ik kom daar nog op terug.

De minister verwijst in het kader van de verjaring meermalen naar het jaar 1886 en doet het voorkomen alsof de maatschappelijke opvattingen over verjaring en de wetgeving sindsdien onveranderd zijn gebleven. Die visie wordt op zich reeds weerlegd door de wetswijziging inzake de verjaring van 2005, waarmee, het zij herhaald, nog geen ervaring is opgedaan. Daar komen bij de wetswijziging van 1 februari 2005, de Wet DNA-onderzoek, en de wetswijziging van 1 april 2012, de introductie van het DNA-verwantschapsonderzoek. Ook met deze wetten is nauwelijks nog ervaring opgedaan en die wetten leveren dus geen argumenten voor het voorliggende voorstel.

Omdat de verjaring slechts een onderdeel van het strafrecht is, is de vraag gerechtvaardigd hoe het staat met het functioneren van het strafrecht in zijn algemeenheid en de positie van de verjaring daarbinnen. In dat verband hebben andere partijen terecht aandacht gevraagd voor het

rapport van de Algemene Rekenkamer van 16 februari 2012, getiteld Prestaties in de strafrechtketen. Ik zal niet citeren wat NRC Handelsblad daarover gisteren schreef! Op pagina 6 van dit rapport stelt de Algemene Rekenkamer met betrekking tot de probleemstelling: "We hebben ons hierbij geconcentreerd op de in- en uitstroom van gewelds- en vermogensmisdriven in de periode van 1 oktober 2009 tot en met 30 september 2010." Ik stel vast dat de door de Algemene Rekenkamer vermelde onderzoeksperiode afwijkt van de periode die de minister in de memorie van antwoord van 30 augustus jongstleden, op pagina 15 noemt. De minister stelt daar immers dat de Algemene Rekenkamer onderzoek heeft gedaan van oktober 2010 tot juni 2011. Dat lijkt me nogal merkwaardig. Ik neem aan de minister zich hier vergist en bedoeld heeft de periode die in het rapport van de Algemene Rekenkamer staat, namelijk van 1 oktober 2009 tot 30 september 2010. Mocht er volgens de minister ook nog een rapport van de Algemene Rekenkamer bestaan dat betrekking heeft op de door de minister genoemde periode, dan hoor ik dat graag. In dat geval neem ik aan dat de minister het andere rapport van de Algemene Rekenkamer voor de tweede termijn van dit debat aan de Kamer beschikbaar stelt, zodat wij daarop nog kunnen reageren.

In antwoord op vragen van de VVD-fractie in dit verband merkt de minister het volgende op: "Van belang voor dit wetsvoorstel is dat het onderzoek van de AR zich richtte op gewelds- en vermogensmisdriven, terwijl dit wetsvoorstel ook ziet op bijvoorbeeld zedenmisdriven. Bovendien ziet dit wetsvoorstel alleen op ernstige zedenmisdriven. Voor zware en middelzware misdriven geldt, blijkens het rapport van de AR dat de kans op ongewenste uitstroom klein is." Het rapport van de Algemene Rekenkamer van 16 februari van dit jaar omschrijft de onderzochte misdriven als volgt: "Geweldsmisdriven zijn misdriven zoals mishandeling, bedreiging, stalking, seksuele misdriven, misdriven tegen het leven, vrijheidsbeneming, gijzeling en mensenhandel. Vermogensmisdriven betreffen diefstal, verduistering, inbraak, bedrog, valsheidsmisdriven, heling, afpersing, bankbreuk en witwassen. Gewelds- en vermogensmisdriven vormen 68% van het totale aantal misdriven en hadden prioriteit bij het in de onderzoeksperiode regerende kabinet-Balkenende IV. Daadkrachtige aanpak van geweld en criminaliteit vormt ook voor het huidige kabinet een speerpunt." Hieruit volgt naar mijn mening dat, anders dan de minister het voorgeeft, het onderzoek van de Rekenkamer ook betrekking had op zedenmisdriven. Graag verneem ik of de minister dat oordeel deelt.

Ik ga nog even door met citeren uit het bekende rapport. Op pag. 9, bij het onderdeel "algemeen beeld", schrijft de Rekenkamer het volgende: "Met name de politie en het OM worden geconfronteerd met meer zaken dan ze aankunnen; daarom moeten ze een selectie aanbrenge in het aantal te behandelen zaken. We constateren dat de capaciteit niet optimaal benut wordt. Er zijn zaken die volgens de regels opgevolgd hadden moeten

worden, maar geen opvolging krijgen. (...) Er zijn ook zaken die wel opgevolgd worden maar de strafrechtketen op een eerder of later moment hadden moeten verlaten of verjaren." Dat constateert dus de Rekenkamer.

En hij gaat verder: "De vraag naar de omvang van de ongewenste uitstroom uit de strafrechtketen kunnen we niet beantwoorden, omdat daarover nauwelijks kwantitatieve informatie voorhanden is. Op basis van de vele gesprekken die wij hebben gevoerd met de ketenpartners stellen we wel vast dat dit type uitstroom voorkomt. (...) Verantwoordelijke functionarissen bij veel ketenpartners binnen de strafrechtketen zijn nauwelijks op de hoogte van de omvang van de ongewenste uitstroom, onder andere doordat de informatievoorziening in de keten hierop onvoldoende is ingericht. Ze hoeven over de ongewenste uitstroom kennelijk geen verantwoording af te leggen en kunnen door het ontbreken van informatie dus ook onvoldoende sturen op het voorkomen daarvan."

Ik heb dit uitvoerige citaat gekozen, omdat het toch aangeeft hoe ernstig het is gesteld met de strafrechtketen en met het functioneren van het strafrecht in ons land. Dat is volgens mij nodig om dit wetsvoorstel goed te kunnen plaatsen. Ik stel bijgevolg ook vast dat er volgens de Rekenkamer ook in de onderzochte categorieën van misdrijven zaken voorkomen die niet opgelost worden door verjaring. Graag verneem ik of de minister die conclusie deelt. Zo ja, kan de minister aangeven wat de belangrijkste oorzaken zijn van die verjaring en hoe deze voorkomen kan worden?

Een andere conclusie van de Rekenkamer is de volgende: "De uitstroom van een deel van de zaken is niet in lijn met wet- en regelgeving of anderszins ongewenst." En: "Dat daarnaast ook zaken tussen wal en schip vallen, is niet uit te sluiten aangezien veel organisaties zich niet sluitend (in kwantitatieve zin) kunnen verantwoorden over hun zaakafhandeling: instroom-, uitstroom- en voorraadgegevens sluiten niet op elkaar aan of zijn onbekend. Het is niet gelukt de omvang van de in-, door- en uitstroom van gewelds- en vermogensdelicten van 1 oktober 2009 tot en met 30 september 2010 volledig in kaart te brengen."

Wat betekent dit nu in cijfers uitgedrukt? Uit het rapport van de Rekenkamer blijkt dat van de 93.000 zaken waarin de politie op jaarbasis een proces-verbaal doorstuurt naar het OM, in 31.000 zaken, dat wil zeggen in een derde van alle gevallen, het proces-verbaal vanwege allerlei onvolkomenheden door het OM aan de politie wordt teruggestuurd. Wat er vervolgens met deze teruggestuurde 31.000 zaken gebeurt, heeft de Rekenkamer niet kunnen vaststellen. Wel heeft de Rekenkamer moeten constateren dat er geen enkele verantwoording gegeven wordt van het feit dat er 31.000 serieuze strafzaken in een groot zwart gat verdwijnen. Men noemt dat "tussen wal en schip", maar in populaire taal zou je zeggen dat zij achter de rododendrons worden gedeponneerd.

Een ander ernstig punt is dat de Rekenkamer in het kader van de verjaring

constateert dat het door executieverjaring in 16% van de 15.871 zaken niet komt tot feitelijke tenuitvoerlegging van door de rechter opgelegde vrijheidsstraffen in de onderhavige periode.

Hieruit blijkt dat de prestaties in de strafrechtketen zwaar onder de maat zijn en dat verjaring een rol speelt bij in ieder geval een deel van de door de Rekenkamer onderzochte zaken die mislukken. Dat gegeven brengt naar onze mening mee dat het reeds om deze reden niet zinvol is om nu al de voorgestelde wijziging van de verjaringbepalingen in te voeren. Op zijn minst zal eerst onderzocht dienen te worden wat de oorzaken van de verjaring zijn en hoe voorkomen kan worden dat strafzaken überhaupt verjaren. Met andere woorden, de minister zal eerst de problemen in de strafrechtketen grondig moeten onderzoeken en oplossen voordat de wettelijke regeling van de vervolgingsverjaring op een zinvolle wijze kan worden gewijzigd.

Tegen die achtergrond vind ik het onbegrijpelijk dat de minister de motie die op 22 maart 2012 in de Tweede Kamer is ingediend door de leden Van Tongeren en Bernds en, eenvoudigweg heeft afgewezen. In die motie werd de regering gevraagd om te onderzoeken wat de belangrijkste oorzaken zijn waardoor strafzaken verjaren en hoe dat voorkomen kan worden. Het commentaar van de minister daarop was bijzonder summier: "Het wekt de illusie dat we het allemaal moeten gaan uitzoeken, mede als basis voor dit wetsvoorstel. Ik zie niet de noodzaak in om dat te doen."

Ik zou daarbij willen opmerken dat deze onluisterende conclusies over de slechte resultaten in de strafrechtketen juist alle reden voor de minister zouden moeten zijn om dat onderzoek wel uit te voeren. Immers, zonder onderzoek geen recht van spreken, en zeker geen recht van wetgeving.

Ik stel vast de minister in de bijlage van het rapport van de Rekenkamer al heeft gereageerd, zie pag. 31 en verder. In het nawoord op die reactie schrijft de Rekenkamer onder meer: "Zijn suggestie dat onze conclusies relativering verdienen omdat we alleen naar gewelds- en vermogensmisdrijven hebben gekeken, kunnen wij niet goed plaatsen. Afgezien van het feit dat dat type misdrijven ruim twee derde van de misdrijven betreft, zijn onze conclusies niet primair gebaseerd op informatie naar delicttype, maar op het ontbreken van inzicht in de totaalstromen en op de vele gesprekken die we over de volle lengte van de strafrechtketen hebben gevoerd." Ik hoor graag een reactie van de minister op dat punt.

Ook heeft de minister in twee brieven aan de Tweede Kamer, van 29 februari en van 29 juni, zijn visie kenbaar gemaakt. In deze brieven kondigt de minister een groot aantal maatregelen tot herstel en verbetering aan. Twee daarvan zijn naar onze mening van groot belang voor de verbetering van de prestaties in de strafrechtketen. Deze zijn: het op peil brengen van de opleidingscapaciteit voor opsporing en meer aandacht geven in de politieopleiding aan de kwaliteitsnormen voor processen-verbaal. Dat betekent volgens ons dat er veel geïnvesteerd moet worden in de opleiding en

bijscholing van politiemensen. Dat kost mankracht, tijd en veel geld. We horen graag hoeveel extra geld daar naar zijn mening voor nodig is en of de minister dat geld nu reeds beschikbaar heeft.

In zijn brief van 29 juni verwijst de minister naar het WODC-rapport van 6 februari dat tot dezelfde conclusies komt als de Rekenkamer, waarvan akte, zou ik zeggen. Volgens de minister volgt uit het WODC-rapport dat de slechte resultaten niet veroorzaakt worden door de noodzaak om zorgvuldig onderzoek te doen of de vereiste kwaliteit, maar door inefficiënt werken. Los van de vraag of het slechte resultaat inderdaad niets te maken heeft met de noodzaak van zorgvuldig onderzoek, wat ik betwijfel, roept deze stelling van de minister opnieuw de vraag op hoe dat beter en efficiënt werken gerealiseerd wordt en hoeveel dat gaat kosten. We zijn zeer benieuwd naar de antwoorden van de minister op dit punt.

De door de minister aangekondigde maatregelen zullen, zo lezen wij, eerst over enkele jaren de prestaties in de strafrechtketen beter maken. Dat houdt in dat er voorlopig nog weinig verbeteringen te verwachten zijn. Dat betekent ook dat er, na het resultaat van 2010 dat ik al noemde, in 2011 en 2012 nog steeds tienduizenden processen-verbaal in het niets zullen verdwijnen. Dat betekent dat zaken niet worden opgelost, verdachten niet worden vervolgd en slachtoffers in de kou blijven staan.

Wij zijn bijgevolg van mening dat de minister, die zegt dat hij het lot van de slachtoffers hoog in het vaandel heeft staan, waarvoor hulde, op zijn minst alle slachtoffers van de afgelopen drie jaren van wie het proces-verbaal de mist is ingegaan, bij elkaar zo'n 100.000 slachtoffers, zijn excuses dient aan te bieden voor het verloren gaan van deze processen-verbaal en de wanprestatie van zijn ministerie. Ik hoor graag of de minister daartoe bereid is.

Ik wil op dat punt wel een gokje wagen. Volgens mij gaat de minister gehoor geven aan mijn verzoek. Afgelopen zaterdag was de minister bij mij in de buurt, in Utrecht, om bij het winkelcentrum op 't Goylaan een gedenksteen in het trottoir te leggen. Dat deed hem goed, hoorde ik van de mensen en las ik in de krant. Volgens de krant kreeg de minister als oud-burgemeester een warm welkom. Ook schreef de krant: "De minister kondigde aan dat 'zijn beoogd opvolger', hijzelf dus, het doen van aangifte bij de politie verder wil vereenvoudigen. Bij de nationale politie hoort een systematischer aanpak en de burger moet geïnformeerd worden over wat er met zijn aangifte gebeurt.", aldus de minister. Als de minister dat laatste nodig vindt, en ik steun hem daarin volledig, dan zal hij zeker bereid zijn om daar waar op grote schaal processen-verbaal in de mist verdwijnen, daarvoor zijn excuses aan te bieden. Ik hoor graag de reactie van de minister.

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

Voorzitter: Fred de Graaf

*B

!Normering bezoldiging topfunctionarissen!

Aan de orde is voortzetting van de behandeling van:

- het wetsvoorstel Regels inzake de normering van bezoldigingen van topfunctionarissen in de publieke en semipublieke sector (Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector) (32600).

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Minister Plasterk: Voorzitter. Voordat ik toekom aan de beantwoording in eerste termijn van de inbreng van de Kamer bij het voorliggende wetsvoorstel, dank ik de leden hartelijk voor het warme welkom deze middag. Ik benadruk dat ik mij goed realiseer dat de onderwerpen binnen mijn portefeuille, de Grondwet, de rechtsstaat, het democratisch stelsel en de bestuurlijke indeling van ons land, met name de interesse hebben van de chambre de réflexion. Ik voorzie daarom dat ik regelmatig hier in uw gezelschap mag zijn. Ik verheug mij daarop en ik kijk uit naar de debatten die wij over deze onderwerpen zullen voeren. Ik realiseer mij goed dat die in hun volle omvang hier op tafel zullen komen. Het is mooi om op de eerste dag hier in de leeuwenkuil te mogen staan en met u in gesprek te mogen gaan over de voorliggende wet, terwijl de meeste collega's waarschijnlijk met een powerpointpresentatie een inleiding krijgen op hun nieuwe ministerie.

Ik maak eerst een aantal algemene opmerkingen die op een aantal punten ook een antwoord zullen geven op de vragen. Daarna zal ik de resterende vragen en opmerkingen van de leden langslopen in de volgorde waarin ze zijn ingebracht.

Er is een aantal vragen gesteld over de ingangstermijn van deze wet. Ja zeker, het is nadrukkelijk de bedoeling dat de wet op 1 januari 2013 ingaat. Dit is natuurlijk afhankelijk van de instemming van de hoogste Kamer der Staten-Generaal. Als zij daarmee instemt, zullen wij alles in werking stellen om snel te publiceren. Ik stel het op prijs dat de Kamer ruimte heeft gemaakt om dit debat nu te voeren. Ik benadruk dat het van belang is dat wij nu tot publiceren overgaan wil de wet ook per 1 januari 2013 kunnen ingaan. Het is van belang voor vacatures die nu openstaan of opengesteld kunnen worden, dat men weet waaraan men op 1 januari toe is. De tijd dringt, maar het kan en het is de bedoeling om op 1 januari 2013 van start te gaan.

Het moment waarop wij hier nu staan, wellicht het beëindigen van het wetgevingstraject van de Wet normering topinkomens, is het einde van een periode die meer dan tien jaar heeft geduurd en die teruggaat naar de commissies-Dijkstal. Vervolgens hebben veel ministers van Binnenlandse Zaken de emmer overgenomen en

een stuk verder gedragen. Zojuist werd volledig terecht dank betuigd aan mijn voorganger, mevrouw Spies, maar daarvoor hebben diverse anderen zoals de heer Remkes en het lid van uw Kamer, mevrouw Ter Horst, meegewerkt aan de realisering van dit traject. Als ik die namen zo noem, illustreert dat ook dat er altijd een brede politieke steun is geweest voor dit voorstel. Ik noemde zojuist immers voorgangers uit de kringen van de VVD, het CDA en de Partij van de Arbeid.

In het schilderen van dit traject zit ook een antwoord besloten op de vraag die vrijwel alle leden hebben gesteld, namelijk hoe het nu voorliggende wetsvoorstel zich verhoudt tot hetgeen de regering heeft vastgelegd in het nieuwe regeerakkoord. Tussen de commissie-Dijkstal en nu zit tien jaar. Ik zal er naar streven om tussen het nieuwe regeerakkoord en het doen landen van de wetgeving daarvan in de Eerste Kamer, een kortere periode te laten vallen. Het kan echter niet zo zijn dat wij met een simpele bijstelling van 130% naar 100%, deze wet, bijvoorbeeld bij novelle, omzetten in een nieuwe wet. Dat kan niet omdat de reikwijdte ervan volgens het regeerakkoord toeneemt doordat niet alleen de bestuurders eronder vallen, maar alle functionarissen, maar ook doordat de grens gaat van 130% van het ministersalaris naar 100% van het ministersalaris.

Ik heb geprobeerd daar getallen aan te hangen opdat duidelijk is op hoeveel meer mensen dit van toepassing is. Dat is niet eenvoudig, want die informatie is niet zomaar een-op-een beschikbaar. Mijn taxatie is echter dat het aantal mensen waarvan het inkomen op dit moment zal worden beperkt door deze wet, in de orde van grootte van honderden ligt. Zodra dit wordt uitgebreid naar niet 130% maar 100% van een ministersalaris en naar niet alleen de bestuurders maar ook andere functionarissen, zal dit zeker in de orde van grootte van duizenden komen te liggen. Dit betekent dus ook dat opnieuw moet worden stilgestaan bij de vraag wat dit betekent voor de positie van de instellingen die op de arbeidsmarkt mensen moeten verwerven, voor de interne verhoudingen, het loongebouw et cetera.

Ik ben blij met de uitgesproken steun voor hetgeen in het regeerakkoord staat. Er is gevraagd wat ik daarvan vind. Ik heb het regeerakkoord onderschreven, ik ben dus ook zeker van plan het ter hand te nemen. Zoals dit dikke pak papier echter slechts een samenvatting is van wat er zit tussen de eenvoudige gedachte van een balkenendenorm en de uitvoering daarvan, zo zal er tussen wat in die ene zin in het regeerakkoord staat en de uitvoering daarvan heus nog wel het een en ander aan advies, sonderen, nadenken en raadplegen moeten plaatsvinden. Ik zeg tegen de heer Koole dat de werknemersorganisaties natuurlijk daarbij betrokken zullen worden. De heer Koole vroeg ook om die betrokkenheid op een ander punt maar daarop kom ik straks terug.

Ik steun vanzelfsprekend wat in het regeerakkoord staat. Ik ga proberen om dat zo snel mogelijk uit te voeren. Het is echter onmogelijk om dat te zien als een korte novelle of een voetnoot van het wetsvoorstel dat nu voorligt. Mevrouw

Huijbregts vraagt of dit wetsvoorstel een vodge papier is, of het eigenlijk niet meer zo nuttig is. Ik zeg tegen haar dat dat zeker niet het geval is. Het duurt echt nog wel even voordat wij dat nieuwe voorstel kunnen omzetten naar een wet. Het zou echter een verkeerd signaal zijn om per 1 januari niet te doen wat een groot deel van de Kamer wel wil doen, namelijk beperken tot 130% voor bestuurders. Ik pleit er dus echt voor om dit wetsvoorstel aan te nemen en het volgende tegemoet te zien en bij ommekomst te behandelen.

De heer Koole vroeg naar het waarom van wat in het regeerakkoord is vastgesteld. Als hoeder van de democratische procedures durf ik de vraag op te werpen of het aan mij is om die vraag te beantwoorden. Over twee dagen behandelen wij de regeringsverklaring in de Tweede Kamer der Staten-Generaal, waar de minister-president terugkijkend op zijn formateurschap zal toelichten hoe het regeerakkoord tot stand is gekomen en wat de bedoeling van de regering daarbij is. Ik weet niet of het aan mij is om voor te kruipen op dit specifieke onderwerp. De waaromvraag parkeer ik daarom graag nog even. Ik heb het regeerakkoord op dit punt wel onderschreven en ik zal dat ook uitvoeren. Ik hoop dat ik antwoord heb gegeven op de vraag hoe dat zich verhoudt tot het voorliggende wetsvoorstel.

Terugkijkend op de ontwikkeling en de wetsgeschiedenis valt het op dat het denken over topinkomens is voortgeschreden in de loop der jaren. Aanvankelijk was de gedachte, en de basis van de Wopt, dat openbaarmaking voldoende zou zijn om de topinkomens terug te dringen. De gedachte was dat mensen zich zouden generen voor de hoogte van hun salaris en dat dat vervolgens vanzelf omlaag zou gaan. De geleerden verschillen van mening over de vraag of die wet geen effect heeft gehad of juist een tegengesteld effect. De heer Engels verwees ook daarnaar. Het schijnt moeilijk aantoonbaar te zijn dat het omgekeerde effect is opgetreden, maar het is voorstelbaar dat mensen door het openbaar maken hebben gedacht: nu zie ik opeens wat mijn buurman verdient en ik ben niet meer stoer als ik niet hetzelfde verdien. Hoe het ook zij, openbaarmaking heeft niet ertoe geleid dat iedereen onmiddellijk salarissen heeft verlaagd. Er is een traject in gang gezet om die salarissen wettelijk te beperken. Steeds meer organisaties zijn daarbij betrokken. Ik geef een opsomming van wat inmiddels onder het strengste regime valt van het maximumsalaris: de woningbouwcorporaties, universiteiten, drinkwaterbedrijven, omroepen en gevangenissen. Een aantal van deze instanties vielen in de periode van Balkenende IV daar nog niet onder. De woningbouwcorporaties vielen toen nog niet vanzelfsprekend onder regime 1.

Dat denken is dus voortgeschreden. Dat heeft ook ertoe geleid dat de Tweede Kamer bij amendement de zorgverleners heeft toegevoegd. De reikwijdte van het wetsvoorstel is daarmee toegenomen. Ik zie het als een onderdeel van de ontwikkeling in de samenleving dat steeds vaker wordt gezegd: ook in die bepaalde sector -- een verzorgingstehuis, een ziekenhuis -- mag niet meer

worden betaald dan de balkenendenorm, of liever de WNT-norm. Ik kom zo nog terug op specifieke vragen die hierover zijn gesteld.

In het licht van de ontwikkeling die heeft plaatsgevonden in het denken over de topsalarissen waarschuw ik tegen de suggestie dat iedereen die nu tegen die norm aanloopt of daar wellicht bovenuit komt, per definitie negatief gekwalificeerd moet worden oftewel een graaier of iemand met onjuiste motieven is. Er zijn mensen die meer verdienen dan de WNT-norm die hopelijk wordt vastgesteld. Zij hadden in de private sector echter wellicht drie keer zoveel kunnen verdienen. Zij hebben bewust gekozen voor werken in een publieke functie en hebben een inkomen geaccepteerd dat lager ligt dan wat zij met hun capaciteiten in de markt hadden kunnen krijgen. Hen kan niet worden tegengeworpen dat het denken over de topsalarissen in de publieke en semipublieke sector zich zo snel heeft ontwikkeld. Die kanttekening plaats ik graag. Veel mensen hebben een inkomen dat in de buurt van of boven die norm ligt. Zij doen fantastisch werk voor een salaris dat altijd als heel redelijk is ervaren. Inmiddels zeggen wij echter dat dat toch met een overgangstermijn naar beneden moet worden bijgesteld.

Over die overgangstermijnen zijn verschillende vragen gesteld. Ik denk dat voorgangers er wijs aan hebben gedaan het moment van kenbaarheid vast te leggen op 6 december 2011. Op die dag is het wetsvoorstel aangenomen door de Tweede Kamer. Als iemand zijn salaris nadien verhoogd is tot 4 ton, dan kan hij dat blijven verdienen tot 1 januari 2013. Daarna wordt in een overgangstermijn van vier jaar het salaris teruggebracht tot onder de WNT-norm.

Ik ga in op nog twee algemene punten die door velen zijn besproken. Het ene punt betreft de aanpassingswet. Door de Tweede Kamer zijn de anbi's en de gesubsidieerde instellingen onder de wet gebracht. Die zijn erin geamendeerd. De Eerste Kamer heeft daarover voorlichting gevraagd aan de Raad van State. Mede als gevolg van die voorlichting is de regering zich gaan realiseren dat de consequenties van dit amendement in de uitvoering buitengewoon groot zijn. Ik wil niet treden in het opnieuw wegen van argumenten die reeds door mijn voorganger in de Tweede Kamer zijn aangevoerd om dat amendement te ontraden. Ik beperk mij tot de constatering dat ongeveer 65.000 instellingen onder de reikwijdte van die wet worden gebracht. Daaronder vallen instellingen als de voetbalclub op de hoek die een keer in de drie jaar subsidie krijgt en waarvan de totale jaarbegroting lager is dan het maximumsalaris volgens de WNT, waardoor het uitgesloten is dat er iemand boven de WNT-norm wordt betaald. Deze vallen echter wel onder de wet en die moeten daarom hun boekhouding transparant maken, door een accountant laten controleren en publiceren. Naar onze inschatting vallen de maatschappelijke kosten daarvan in de orde van grootte van tientallen miljoenen. Dat kan nooit de bedoeling geweest zijn van de Tweede Kamer en dat is ook niet een consequentie waarvoor ik

verantwoordelijkheid wil nemen. Op dat specifieke punt, dat in de Tweede Kamer niet meegewogen is bij het amendement, dien ik daarom zo snel mogelijk een aanpassingswet in. Ik hoop dat deze voor de volgende zomer wordt aangenomen. Omdat het sowieso gaat om het uiteindelijk uitvoeren van de wet na afloop van het kalenderjaar 2013, lijkt mij dat voldoende. Eenieder weet daarmee hoe wij dit in het vat gieten. Een van de leden stelde de vraag of met die aanpassingswet vooruit wordt gelopen op de intentie in het regeerakkoord om met strengere regelgeving te komen. Dat is niet het geval. Die aanpassingswet zal met de motivatie die ik net heb gegeven worden ingediend bij de Tweede en vervolgens Eerste Kamer.

Het andere algemene punt waarover verschillende leden hebben gesproken, betreft de "wethoudernorm" of de "Brabantnorm". De vraag was in hoeverre het lokale overheden is toegestaan om eigen normen te stellen. Ik stel voorop dat als die eigen normen ruimer zijn dan die in de WNT, overheden tegen de grens van de WNT oplopen. Dan geldt vanzelfsprekend de Wet normering topinkomens. Ik aarzel eigenlijk om mij uit te spreken over de bevoegdheden van lokale overheden om verdere grenzen te stellen. Zij zullen zich moeten houden aan de wet en aan de geldende collectieve arbeidsovereenkomsten. De vrijheid van onderhandelen geldt natuurlijk ook voor die kant van de spiegel. Als zij zich in de rol van werkgever voornemen om niet meer dan een bepaald salaris te betalen, dan kan ik niet vanuit mijn positie overzien of zij die ruimte krijgen. Of dat rechtmatige subsidievoorwaarden zouden zijn, valt in elk geval buiten de reikwijdte van deze wet. Ik kom dus eigenlijk niet toe aan het geven van een specifiek antwoord op de vraag naar de wenselijkheid van zo'n lokale norm.

Daarmee heb ik een aantal algemene punten besproken. Ik ga nu vlot door met de beantwoording van de vragen van de leden en begin daarbij met de vragen van mevrouw Van Bijsterveld van de CDA-fractie. Zij vroeg wat de consequenties zijn van het onderbrengen van de ziektekostenverzekeraars in het regime van het sectorale bezoldigingsmaximum. Welnu, dat is een keuze van de Tweede Kamer. Wij hebben ons daarbij neergelegd, dus dat ligt voor in het wetsvoorstel zoals het hier nu ter tafel ligt. De juridische risico's zijn aan de orde geweest bij de voorlichting door de Raad van State. Wij hebben geen reden om hieruit te concluderen dat dit tot onacceptabele risico's leidt. Wij verwachten dat er geen sprake zal zijn van strijdigheid met het EVRM, waarbij het natuurlijk altijd zo is dat je de ene jurist vraagt om te taxeren wat een andere jurist ergens van zal vinden. Er is dan altijd sprake van een zeker grijs gebied. Wij verwachten echter niet dat het tot strijdigheid zal leiden.

Is het normeren in strijd met de Solvency-richtlijn van de Europese Commissie?

De heer Engels (D66): Hoewel de minister antwoord gaf op een vraag van collega Van Bijsterveld, reageer ik toch even. Het verloop van de middag noopt daar wel toe. De minister heeft

trouwens nog geen enkele interruptie gehad, en ik zag dat hij onrustig werd. De minister zei dat het kabinet zich neerlegt bij het feit dat de Tweede Kamer heeft besloten om zorgverzekeraars en zorginstellingen onder te brengen in een strenger regime. Ik heb een soortgelijke vraag gesteld en erop gewezen dat er in het standpunt van de onderscheiden ministers, c.q. kabinetten, een bepaalde ontwikkeling is geweest. De vraag kan worden gesteld of de Raad van State nu wel zo helder de uitspraak heeft gedaan dat een en ander niet problematisch zou zijn. Mijn vraag is heel concreet: wat is de reden waarom u zich, ondanks hetgeen vanmiddag is gepasseerd, eenvoudigweg neerlegt bij het door uw voorganger uitgezette pad van de zaak laten bij wat de Tweede Kamer heeft besloten? Hebt u daarvoor ook een inhoudelijk argument?

Minister Plasterk: Laat ik meteen op uw vraag reageren. U vroeg of er geen spanning zit tussen, enerzijds, de constatering van mijn voorganger dat de Kamer ook anders had kunnen besluiten en, anderzijds, de conclusie dat de Raad van State niet concludeert tot strijdigheid met het EVRM. Ik denk dat er tussen die twee op zichzelf genomen geen spanning behoeft te zitten. Mijn voorganger heeft gezegd dat men het ook anders had kunnen wegen. Dat mag zo zijn, maar ik ben bereid om hier te staan en de afweging te verdedigen die men heeft gemaakt. Anders stond ik hier nu niet het geamendeerde wetsvoorstel te verdedigen. Het argument voor de weging in de ene richting zal toch zijn dat de financiering van de zorg uiteindelijk een zeker publiek karakter heeft, ook al betreft het premies voor verzekeringen. Dat blijkt ook wel uit de heftige politieke discussies die op dit moment worden gevoerd over de hoogte en de inkomensafhankelijkheid van de premies. De verzekeringssector is dus geen volledig vrije markt. Dat de financiering niet volledig aan private partijen is, blijkt alleen al uit de hoogoplopende politieke discussies over de manier van heffen en de hoogte van die premies. Ik denk dat er argumenten zijn om te zeggen dat de zorgverzekeringssector daarmee onder de reikwijdte van deze wet komt te vallen. Nogmaals, je kunt dit anders wegen, maar ik denk dat deze weging acceptabel en mogelijk is.

Het korte antwoord op de vraag van mevrouw Van Bijsterveld of normeren in strijd is met de richtlijn Solvency II is: nee, deze richtlijn bevat geen expliciet verbod op het stellen van een bezoldigingsmaximum. In de jurisprudentie is er voldoende steun te vinden voor het treffen van maatregelen jegens commerciële partijen die voor een belangrijk deel door de overheid worden bekostigd. Daar zijn allerlei voorbeelden van te geven. Ik noem het feit dat bij de zorgverzekeraars alle kosten worden vergoed voor de basisverzekering voor kinderen jonger dan 18 jaar. Dat is een inbreuk op de vrijheid van verzekeren, maar die wordt acceptabel geacht in het kader van Solvency II. Over het overgangsrecht heb ik al gesproken.

Mevrouw Van Bijsterveld vroeg ook wat er nu gebeurt als iemand voor een langere periode is

aangesteld. Er zijn bij woningbouwcorporaties mensen met een inkomen boven de WNT-norm aangesteld voor onbepaalde tijd. Die mensen zullen daarvan nog vier jaar kunnen genieten, als zij dit doen. Ik weet overigens niet of het wenselijk is dat zij dit blijven doen, maar binnen de grenzen van deze wet kunnen zij dat wel blijven doen. Daarna moet het inkomen in drie jaar worden teruggebracht tot het maximum dat in de wet staat. Dat geeft mij de gelegenheid om te zeggen dat ik hoop dat mensen zich wellicht zullen laten beïnvloeden door dit politieke signaal en hun inkomen zelf eerder naar beneden zullen brengen.

Mevrouw Van Bijsterveld (CDA): Het was bekend dat er sowieso een overgangstermijn geldt van vier jaar. Als men onder het wetsvoorstel valt, is er sprake van eerbiedigende werking en daarna van een afbouwtermijn, ongeacht welk contract of welke benoeming men heeft. De argumentatie om te kiezen voor een overgangstermijn van vier jaar en een afbouwtermijn van drie jaar was gebaseerd op het feit dat de meeste contracten een looptijd hebben van vier jaar. Tijdens die vier jaar zou een en ander zeker worden gesteld, waarna de afbouwperiode in werking zou treden. De vraag die ik daarover stelde, was vooral ingegeven door de toetsing aan artikel 1 van het Eerste Protocol van het EVRM. Op de vraag of de regeling EP-proof is, werd als antwoord gegeven: ja, want wij hebben gewoon een termijn van vier jaar, plus drie jaar afbouwregeling. Mijn vraag is, of het anders zou liggen als het in individuele gevallen om een benoeming voor onbepaalde tijd gaat. Dat was de achterliggende gedachte bij mijn vraag.

Minister Plasterk: Dank voor deze toelichting. Ik heb het desbetreffende gedeelte van de discussie herlezen. Mijn voorganger Donner had zelf aan de Kamer een overgangstermijn van vijf jaar voorgesteld. Op het amendement om dit naar vier jaar terug te brengen heeft hij toen gezegd dat hij zich daarin wel kon vinden, aangezien de meeste aanstellingen toch voor vier jaar worden gegeven. Zo heb ik de beantwoording gelezen. Voor de personen die voor onbepaalde tijd in dienst zijn, treft dit argument eigenlijk geen doel. In die zin had het wellicht ook wel enigszins het karakter van een gelegenheidsargument om die vier jaar als illustratie aan te grijpen, want voor vele functionarissen gold die vier jaar helemaal niet. Ik denk overigens dat je daaruit niet mag afleiden dat je die termijn tot drie weken zou kunnen terugbrengen. Er komt natuurlijk een moment dat er strijdigheid optreedt met de rechtszekerheid van mensen die contracten met elkaar zijn aangegaan. Na de voorlichting van de Raad van State is die termijn van vier jaar acceptabel geacht. Nogmaals, het gaat om het verschil tussen vijf en vier jaar. Er is dus geen dramatische wijziging in aangebracht.

Mevrouw Van Bijsterveld (CDA): Ik heb een aanvullende vraag. Het gaat specifiek over individuen die een benoeming hebben voor onbepaalde tijd. Is naar de mening van de regering ook in zulke gevallen de periode van vier plus drie

jaar zodanig adequaat, dat er geen strijdigheid ontstaat met artikel 1 EP?

Minister Plasterk: Zo had ik de vraag begrepen, en het antwoord daarop is bevestigend: ja.

Vervolgens is de vraag gesteld of ik al enig inzicht kan geven in de vraag hoe ik van plan ben in de aanpassingswet de gesubsidieerde instellingen te gaan filteren. Ik denk er op dit moment aan om de grens te leggen bij €500.000 aan subsidies per jaar, vanuit de gedachte dat instellingen die minder dan €500.000 subsidie krijgen, waarschijnlijk niet in de positie zullen zijn om boven de WNT-norm te gaan vergoeden. Het gaat om instellingen waarvoor dit meer is dan 50% van de inkomsten. Ik zal hierover met de VNG overleg plegen, omdat het vaak om gemeentelijke subsidies gaat. Het voornemen is om het wetsvoorstel voor de aanpassingswet begin 2013 bij de Tweede Kamer in te dienen, zodat dit wellicht medio 2013 tot wet zou kunnen worden. Daarmee kan het zijn werking hebben voor het hele kalenderjaar 2013. Mijn voorganger heeft al eerder schriftelijk toegezegd dat wij dit gaan monitoren. Daarbij zullen wij ook de effecten op de zorgsector meenemen. Ik zeg de Kamer toe dat ik binnen twee jaar met de evaluatie van de effecten van de wet zal komen. Ik knip die toezegging los van het uitvoeren van het voornemen in het regeerakkoord om met strengere wetgeving te komen, want anders gaan die dingen erg door elkaar heen lopen. Ik kan nu niet voorzien wat het tijdpad zal zijn voor de uitvoering van wat er in het regeerakkoord staat. Die toezegging staat echter sowieso.

Dan kom ik op de beantwoording van de vragen van de heer Ester. Zijn betoog sprak mij in algemene zin zeer aan. Hij zette nog eens uiteen waarom wij dit hele traject überhaupt afleggen. Ik ben het met zijn overwegingen helemaal eens. Ook hij vraagt, net als de heer Koole, waarom daartoe is besloten in het regeerakkoord. Daar heb ik al op geantwoord. Wanneer gaan wij dat uitvoeren? Voor alle voornemens in het regeerakkoord moet het kabinet nog plannen maken en een tijdsplanning afspreken. Ik zal het zo snel doen als redelijkerwijs kan. Ik doe dat wel in overleg met alle betrokkenen, gezien de impact die dit voorstel ongetwijfeld zal hebben. De heer Engels heeft twijfels uitgesproken over hoe een en ander zich verhoudt tot het EVRM. Daar zullen wij ons over moeten laten adviseren. Naarmate de reikwijdte groter wordt, doet die vraag zich sterker voor. Daar zullen wij een serieus antwoord op moeten krijgen.

Waarom geldt deze wet niet voor staatsdeelnemingen? Dat is eerder expliciet besproken. De redenering is dat daar waar de overheid aandeelhouder is er nog andere instrumenten open staan om het beloningsbeleid te beïnvloeden. Dat is nu een politiek feit. Die overweging is destijds uitgebreid aan de orde geweest. Dat was de overweging op dat moment. Over de Brabantnorm heb ik gesproken. Ik voorzien geen anticipatiegedrag omdat de datum is vastgesteld op 6 december 2011. Wij hebben geen redenen om dergelijk gedrag te verwachten. Wij zien dat nu ook niet gebeuren.

De heer Ester vroeg waarom er geen hogere boete wordt geëist. Dat is op zich een begrijpelijke vraag. Wij spreken hier over publieke dan wel semipublieke instellingen. Als in de wet wordt vastgesteld dat er een maximuminkomen is, verwacht ik eerlijk gezegd dat men zich daaraan houdt. Ik vind het onbestaanbaar dat een publieke of semipublieke instelling dat aan haar laars lapt en wel ziet wat ervan komt. Het zijn niet zomaar wildwestinstellingen waar deze wet voor geldt. Daar waar juridische procedures ontstaan -- dat zal heus wel gebeuren -- is dat volgens mij niet doordat er wordt gefraudeerd. De heer Ester maakte een vergelijking met een fraudeur die een hoge boete krijgt. Er zullen procedures ontstaan doordat een instelling oprecht van mening is dat iemand niet onder de reikwijdte van de wet valt of anderszins meent argumenten te hebben om zich niet door die wet aangesproken te hoeven voelen. Als men dat verkeerd heeft besloten, is er onverschuldigd betaald en zal er moeten worden terugbetaald met een dwangsom erbij. Ik zou het op dit moment niet in het traject van hogere straffen willen trekken.

De heer Ester (ChristenUnie): Het gaat om een aantal aspecten. Ik begrijp het antwoord, maar wij hebben ook Kamerbreed vastgesteld dat dit een belangwekkende materie is. Er is sprake van een brede maatschappelijke discussie hierover. Het onderwerp roept heftige gevoelens op. Dat is altijd het geval met dit soort debatten. De regering heeft een regeling getroffen. Die steunen wij ook. Die wordt breed gesteund in de Kamer. Het sanctiemechanisme is alleen zo zwak. Dat staat haaks op de hele conceptuele aanvliegroute. Het moet allemaal veranderen, maar aan de achterkant stelt het eigenlijk niet zo vreselijk veel voor. De minister zegt dat men zich er wel aan zal houden en dat het geen wildwestfilm is. Natuurlijk is dat zo, maar dat is het argument niet. Het gaat erom dat je, als je breed inzet, ook aan de sanctiekant breed moet inzetten. Dat lijkt mij een onevenwichtigheid in dit verhaal.

Minister Plasterk: Ik wil staande houden dat, als de Kamers der Staten-Generaal een wet hebben aanvaard waarin een maximum aan het inkomen wordt gesteld dat betaald mag worden en dat het andere terugbetaald moet worden, wellicht met een dwangsom, dat voldoende zou moeten zijn om instellingen als woningcorporaties of universiteiten tot dat gedrag te brengen. Ik vind de vergelijking met iemand die fraudeert en daar een boete voor krijgt toch niet helemaal opgaan. Ik zeg toe dat, als mocht blijken dat men het sanctiebeleid een reden vindt om te denken dat men ermee kan weggemen, wij opnieuw naar sancties zullen kijken. Ik kan mij echter werkelijk niet voorstellen dat een publieke of semipublieke instelling deze maatregel willens en wetens aan haar laars lapt. Ik denk dat de juridische procedures die hieruit wellicht uit zullen voortvloeien veeleer zullen ontstaan omdat een bestuur of een toezichthouder bij een publieke instelling oprecht van mening is dat het in het belang is van het publieke belang dat men dient dat een bepaalde functionaris niet onder de reikwijdte

van die wet valt. Dat kan een procedure worden en het kan uiteindelijk bij de rechter komen. Dan kan worden besloten dat men dat ten onrechte zo heeft beoordeeld. Als dat het geval is, moet men terugbetalen. In die categorie verwacht ik eventuele conflicten. Ik verwacht geen fraude. Het zijn immers allemaal publieke of semipublieke instellingen. Wij gaan deze wet over twee jaar evalueren. Ik zeg toe -- ik begrijp de zorg -- dat wij daarin de vraag zullen meenemen of het sanctieregime zodanig is dat mensen geneigd zijn om zich niet aan de wet te houden. Mocht blijken dat de verwachting van de heer Ester juist is, zullen wij natuurlijk strengere maatregelen moeten nemen.

De heer Ester vraagt naar de beoordelingscriteria voor de sectorale bezoldigingnorm van regime 2. Die staan in de wet, in artikel 3.6, lid 2. Het gaat om de bezoldiging van vergelijkbare functies in relevante andere sectoren op de arbeidsmarkt, de verhouding met de bezoldiging van het overige personeel en maatschappelijke opvattingen hierover. Dit geeft mij de gelegenheid om erop te wijzen dat nu bijna alles onder het strengste regime is gebracht: het beloningsmaximum, dat vroeger de balkenendenorm werd genoemd. De heer Balkenende bromde overigens bij de behandeling hiervan in de ministerraad altijd dat hij het vervelend vond dat deze naar hem was genoemd omdat hij het lang niet verdiende. Alleen het loodswezen valt onder het lichtste regime, regime 3. Onder het middelste regime vallen alleen de zorgverzekeraars. Alle andere categorieën waarover in het verleden discussies zijn gevoerd, zijn inmiddels onder het strengste regime van het beloningsmaximum gebracht.

Een aantal vragen van de heer Koole heb ik al beantwoord. Naarmate ik verder op de sprekerslijst kom, kom ik meer vragen tegen die ik al eerder heb gezien. Ik heb toegezegd om met werknemersorganisaties te spreken over hetgeen wij in het kader van het regeerakkoord gaan uitvoeren. De heer Koole vroeg om de werknemersorganisaties te horen bij het vaststellen van de norm in de sectoren die onder regime 2 vallen. Dat zijn dus eigenlijk alleen de zorgverzekeraars. De vraag is of wij dan met de organisaties van werknemers in de zorgverzekeringssector specifiek een discussie moeten voeren. Dat doe ik liever niet. Dat hebben wij bij andere specifieke sectoren ook niet gedaan. Wij hebben natuurlijk wel met alle centrales het gehele wettelijke regime besproken. Dat is mijn voornemen op dit punt.

De heer Koole (PvdA): Ik dank de minister voor zijn toezegging dat met de werknemersorganisaties wordt gesproken, ook bij de uitvoering van de voornemens uit het regeerakkoord. De vraag is of dat ook geldt voor de sectornorm. Bij het vaststellen van de sectornorm spreekt de minister met de werkgeversorganisatie. Dat is begrijpelijk. Het vaststellen van speciale maxima in de sector heeft een effect op gehele loongebouw in de betreffende sector. De vraag is of je dan niet op

zijn minst de opinie moet horen van de werknemersorganisaties in die sector. De vorige minister zei immers zelf in de beantwoording dat het vaststellen van een maximum doorwerkt in het gehele loongebouw in die sector. Dan ligt het voor de hand om in elk geval ook de werknemersorganisaties erbij te betrekken. Dat hoeft misschien niet in hetzelfde type overleg, maar de minister zou op zijn minst kennis moeten nemen van de opinie van de werknemersorganisaties voordat hij de sectorale norm vaststelt.

De heer Plasterk: Er is door andere woordvoerders gevraagd wat de uitwerking van dit voorstel op het gehele loongebouw is. Deze wet beoogt alleen om het maximum te beperken. Over de vraag wat het doet met het hele loongebouw kunnen wij speculeren. Ik verwacht dat het aan de bovenkant een zekere dempende werking zal hebben. Als de directeur nog maar een bepaald salaris verdient, mag hij verlangen dat haar of zijn plaatsvervanger ook lager zal uitkomen. Wij beogen echter niet om het gehele loongebouw te beïnvloeden. Dat is van belang. Als wij dat gaan doen, komen wij immers wel degelijk op het terrein van het overleg tussen werkgevers en werknemers. Dan doet zich een heel andere situatie voor. Het is niet de bedoeling van deze wet om het gehele loongebouw te beïnvloeden. Als dat effect optreedt, zal dat naar mijn verwachting gering zijn. Het zal alleen aan de bovenkant plaatsvinden en het is niet beoogd.

Het overleg over de sectorindeling zal door de betreffende portefeuillehoudende minister moeten worden gevoerd. In dit geval is dat de minister van VWS. Als ik al iets met het verzoek van de heer Koole zou kunnen doen, is dat het doorgeleiden ervan naar mijn collega met de suggestie om dat te doen. Ik heb een zekere aarzeling. Nu de heer Koole de ruimte biedt om van overleg naar het vragen om een opinie over te gaan, zeg ik toe dat ik de minister van VWS zal vragen om de opinie van de werknemers in de zorgverzekeringssector te vragen alvorens tot het vaststellen van de code over te gaan. Dan ga ik vrij ver.

De heer Koole (PvdA): Het is niet beperkt tot die sector alleen. Er kunnen ook in andere sectoren, bijvoorbeeld in het onderwijs, sectorale normen worden vastgesteld. Dat betekent niet alleen dat die sectornorm lager is dan de andere maximumnorm, maar ook dat die in sommige sectoren hoger kan zijn. In beide gevallen, of het nu lager of hoger is vastgesteld, kan dit effect hebben op de sfeer en de werking en wellicht ook nog op de onderhandelingen binnen de sector over loonvorming binnen het hele loongebouw. Er is in de beantwoording van de vragen in de tweede schriftelijke ronde gezegd dat het die mitigerende werking heeft. De minister zegt dat die werking misschien niet zo groot is, maar die werking wordt verondersteld door de vorige minister. Mijn vraag is: als het die mitigerende werking heeft, waarvan de vorige minister zei dat die er zal zijn, is het dan niet logisch voor elke minister die een sectorale norm vaststelt, dus niet alleen de minister van

Volksgezondheid, om alvorens die norm vast te stellen toch ook de werknemersorganisatie in die sector op zijn minst om een opinie te vragen? Dat vind ik overigens niet zo heel ver gaan.

Minister Plasterk: Dan wordt de reikwijdte van de vraag weer groter, want dan gaat die zich uitstrekken tot de hele publieke en semipublieke sector, terwijl wij nu praten over de bestuurders. Deze wet gaat niet over alle functionarissen die er werken; het gaat niet over het personeel maar over bestuurders. Het zou voor mij eenvoudig zijn om dit toe te zeggen maar ik heb daarbij een aarzeling omdat je dan de indruk zou wekken dat je echt wilt gaan treden in het overleg tussen werkgevers en werknemers over het gehele loongebouw. Ik ben bang dat je dan ook wel juridische risico's gaat lopen. Dus het is de vraag of ik dit zou toezeggen.

De heer Koole (PvdA): Het is niet de bedoeling dat je onderhandelt over andere zaken, over de lonen in de sector. Het gaat om het vaststellen van een maximum in de sector, niet meer en niet minder. Dat kan indirect invloed hebben, een mitigerende werking, op dat hele gebouw. Als dat zo is, dan is het misschien toch ook vanwege de sfeer van de onderhandelingen. Je gaat niet onderhandelen met de werknemersorganisaties maar om de sfeer van de onderhandelingen niet te bederven, zou het in ieder geval handig zijn om ook voordat welke minister dan ook die sectorale norm vaststelt te weten wat de werknemersorganisaties daarvan vinden. Net zoals hij ook wil weten wat de werkgeversorganisaties ervan vinden. Dat gaat iets verder, omdat hij ook werkgever is, maar ook omdat hij in ieder geval de opinie wil kennen. Uiteindelijk is de minister zelf in die sector degene die beslist wat de sectorale norm zal zijn.

Mevrouw Huijbregts-Schiedon (VVD): Nu was ik zo goed opgeschoven richting de minister en was ik bijna overtuigd, maar nu ga ik door de bijdrage van de heer Koole weer wankelen. Ik heb ook in mijn inbreng betoogd dat onze fractie in de schriftelijke voorbereiding juist op dit punt veel heeft ingebracht en dat wij aandacht hebben gevraagd voor de mitigerende werking. Pas in het laatste antwoord van de vorige minister heeft zij dat bevestigd. De toezegging van de minister om toch, nadat deze Kamer deze wet zou hebben goedgekeurd, weliswaar dan niet in onderhandeling maar wel opiniërend met partijen in overleg te gaan, bevestigt toch dat wij dit wetsvoorstel niet op deze manier moeten vaststellen?

Minister Plasterk: Hier dreigt een misverstand, want ik had even de indruk dat de heer Koole dit verzoek om een eenmalige opinie te vragen beperkte tot de werknemersorganisaties in de zorgsector. Daarvan zei ik al, ook in eerste instantie, dat ik dit met grote aarzeling wel verregaand zou willen toezeggen. Maar nu ik toch de indruk krijg dat de heer Koole dit wil uitbreiden tot de gehele publieke en semipublieke sector, vind ik dat een te riskant avontuur. Ik denk dat ik hiermee mevrouw Huijbregts kan geruststellen.

Mevrouw Huijbregts-Schiedon (VVD): Kunt u ook uitleggen waarom u dat een riskant avontuur vindt, als u vindt dat er een goed voorstel ligt?

Minister Plasterk: Omdat ik denk dat het effect op het loongebouw klein zal zijn en dat er hooguit aan de bovenkant een zekere demping, op de onderdirecteur bijvoorbeeld, van zal uitgaan. Wanneer wij hier de indruk zouden wekken dat wij nu het hele loongebouw gaan beïnvloeden, treden wij te zeer in de vrijheid van werkgevers en werknemers om samen hun loongebouw vast te stellen. Dan dreigt er wel strijdigheid met het EVRM. Dus voor zover ik de indruk heb gewekt dat ik dit heb toegezegd voor de zorgsector trek ik dat schielijk terug. Want dat wekt toch de indruk dat het dan voor de gehele collectieve sector zou gaan gelden.

De heer Engels (D66): Even tot goed begrip. Dus moet ik nu vaststellen dat u bij nader inzien helemaal niets hebt toegezegd aan de heer Koole? Daar heb ik geen problemen mee. Ik vraag het even voor mijn helderheid.

Minister Plasterk: Ja, wrijf het nog even in! Ik probeerde het wat beleefder te zeggen, want ik begrijp inmiddels dat de heer Koole eigenlijk vindt dat het bij implicatie voor de hele semipublieke sector zou moeten gelden. Dan zoeken wij volgens mij problemen op die wij niet moeten zoeken.

Nogmaals, met de vakcentrales is natuurlijk over dit gehele stelsel overleg gepleegd. Wanneer wij zullen doen wat er in het regeerakkoord staat en het voor alle functionarissen zullen doen gelden, zal er vanzelfsprekend diepgaand overleg moeten zijn, want dan raak je natuurlijk wel degelijk aan een veel groter deel van het loongebouw.

Mevrouw De Boer (GroenLinks): Misschien begrijp ik het niet helemaal. Dan bek ik altijd bang dat anderen dat ook niet doen, maar het kan natuurlijk aan mij liggen. De minister zegt steeds dat het alleen zou gaan om het vaststellen van een sectorale norm voor de zorgverzekeraars. Ik heb het wetsvoorstel zo begrepen dat er ook in de categorie 1-zaken ministeriële regelingen kunnen komen waarbij normen kunnen worden vastgesteld ...

Minister Plasterk: Dat is juist.

Mevrouw De Boer (GroenLinks): ... die lager kunnen zijn en in uitzonderingsgevallen soms hoger dan de vaste norm en dat er ook binnen sectoren al dan niet door de minister regelingen kunnen worden gemaakt. Wij hebben bijvoorbeeld allemaal een brief gezien van het AOb over het onderwijs waarin staat dat voor universiteiten andere normen gelden dan voor hogescholen en dan voor het primair onderwijs. Ik begreep de vraag van de heer Koole zo dat het ook gaat om dat soort ministeriële regelingen en of daarover dan ook met het veld wordt overlegd en niet alleen met de werkgevers maar bijvoorbeeld ook met de AOb. Ik weet niet of

ik de vraag goed heb begrepen maar dat was mijn idee. Dan vind ik het antwoord dat het alleen maar gaat om die ene norm wel een beetje kort door de bocht.

Minister Plasterk: Inmiddels begrijp ik de vraag van de heer Koole net zo als mevrouw De Boer die begrijpt. Vandaar ook dat ik geen toezegging op dat punt doe. Ik verkeerde in de indruk dat het alleen ging om categorie 2, waarvoor sowieso een norm wordt gesteld.

De heer Koole vroeg mij naar een casus waarbij de rechter heeft geoordeeld, anticiperend op het wetsvoorstel dat hier wellicht door uw Kamer zal worden aangenomen, om een andere functionaris een bepaalde ontslagvergoeding niet toe te kennen, als ik het goed samenvat. Op die casus kan ik moeilijk ingaan. Dat wordt ook niet gevraagd. Wanneer wij de nieuwe wet zullen gaan aannemen zoals die in het regeerakkoord staat, wordt de reikwijdte natuurlijk veel groter. Dan valt de hele discussie ook weg over de vraag wie er nog wel of niet een topfunctionaris is. Want dat was eigenlijk de vraag van de heer Koole.

Dit geeft mij aanleiding om misschien nog op één punt wat opheldering te verschaffen. Er is inderdaad in de memorie van antwoord door mijn voorganger gesteld dat een decaan daar niet onder valt. Wat geldt, is de wet, die nadrukkelijk toelicht wat wel en niet onder een topfunctionaris wordt verstaan. Daarover is ook uitgebreid discussie geweest. Het gaat eigenlijk om de bovenste bestuurslaag en de laag direct daaronder. Het enkele feit dat iemand zich als decaan aanmerkt, sluit dat personage natuurlijk niet uit van de reikwijdte van de WNT. Ik zou willen verwijzen naar de precieze argumentatie zoals die ook in de toelichting is opgenomen, dus wanneer er onder de bovenste bestuurslaag verschillende functionarissen voor een deel van de organisatie verantwoordelijk zijn, ontstaat er een andere situatie. Maar als ergens op een business school onder de president iemand "dean" is van de hele business school, betekent het enkele feit dat zo iemand als decaan wordt aangeduid natuurlijk niet dat hij niet onder de reikwijdte van de wet valt. Dat merk ik nog even op als nabrander na de vergelijking met de decaan.

De heer Koole (PvdA): In de wet staat toch heel duidelijk dat iemand een topfunctionaris is als hij mede leiding geeft aan de gehele instelling. Hierop zag de casus ook. Daar gaat het om, niet om de vraag of zo iemand decaan is of niet. Uit het antwoord van de minister heb ik begrepen dat een decaan omdat hij niet mede leiding geeft aan de hele universiteit dus niet als een topfunctionaris kan worden beschouwd in de zin van de wet. Maar als een businessschool een onderdeel is van een groter geheel en de president van die businessschool niet mede leiding geeft aan het grotere geheel, valt hij toch niet onder het begrip "topfunctionaris" volgens de wet? Zo heb ik het toch goed begrepen?

Minister Plasterk: Dat is juist. Maar als het een eigenstandige businessschool is, met een eigen bestuur, kan degene die decaan is wel degelijk

onder de reikwijdte van de Wet normering topinkomens vallen.

De heer Engels heeft een aantal belangwekkende vragen gesteld, waarvan een deel al aan orde is geweest. De enigszins filosofische vraag of de grenzen van de zelfregulering zijn bereikt ligt nog voor. Ik denk dat de zelfregulering onvoldoende heeft opgeleverd en dat dit de reden is dat we, helaas, moeten overgaan tot deze wet.

Is er een samenhang tussen hoge kwaliteit en hogere salarissen, wil de heer Engels weten. In zijn algemeenheid is dit heel moeilijk te beantwoorden. Ik heb toen ik nog minister van OCW was vaak gehoord dat je geen fatsoenlijke rector kunt krijgen als je je houdt aan de balkenendenorm. Toch is het iedere keer weer gelukt om mensen van zeer hoog niveau te krijgen die bereid waren om die functie uit te oefenen en die daar soms inderdaad een inkomensachteruitgang voor accepteerden. Ja, het effect zou kunnen bestaan maar soms is het omgekeerde het geval. Dan wordt er gezegd: als je het voor het geld doet, moet je hier niet zijn. Het selecteert dus ook op mensen die bereid zijn om voor een echt fatsoenlijk salaris mooi werk te doen in een omgeving met serieuze collega's. Alles bij elkaar is de WNT-norm immers €223.000 en dat is een behoorlijk hoog bedrag. Deze mensen weten dat zij iets belangrijks bijdragen aan de maatschappij.

De heer Engels wil ook weten of de mogelijkheden van artikel 2.3 en 2.4 voldoende perspectief bieden op het maken van uitzonderingen. Die artikelen beschrijven waar uitzonderingen gemaakt kunnen worden. Wij beogen natuurlijk niet dat er veel uitzonderingen gemaakt kunnen worden. Soms kan er echter aanleiding toe zijn. De mogelijkheden daartoe worden beperkt door wat er in artikel 2.3 en 2.4 staat.

De heer Engels wil ook weten wat het betekent voor wat er in het regeerakkoord is voorgenomen. Ik denk dat we daar met elkaar uitgebreid over zullen spreken bij de behandeling van de uitvoering van het regeerakkoord. Ik heb overigens goed nota genomen van de aarzelingen van mevrouw Huijbregts en de heer Engels over deze wet. Ik stel mij dan ook voor dat wanneer wij komen met een wet die het verder beperkt, we zeer zeker opnieuw met elkaar in een wellicht nog ernstiger gesprek zullen geraken. Dat zullen we dan tegemoet zien.

Mevrouw Huijbregts vraagt hoe dit zich verhoudt tot hetgeen in het regeerakkoord door de fracties van de PvdA en de VVD is voorgenomen. Ik ben mijn beantwoording hiermee begonnen, want dit is natuurlijk een hoofdvraag.

Zij vraagt ook naar de zin van het huidige voorstel. Nogmaals, ik hoop echt dat we nu niet het betere de vijand van het goede laten zijn en dat we dit in ieder geval kunnen vaststellen.

Mevrouw De Boer wil weten of de ministeriële regeling beoogt om vooruit te lopen op hetgeen in het regeerakkoord staat. Dat is in eerste instantie aan de vakministers, want zij gaan die ministeriële regelingen treffen. Natuurlijk hebben

ook alle vakministers het regeerakkoord onderschreven, dus de geest daarvan, namelijk dat 130% van het ministersalaris nog steeds aan de hoge kant is, zullen ook zij in zich vaardig weten. Of dit er ook toe leidt dat zij die regelingen om die reden verder zullen aanscherpen dan ze aanvankelijk wellicht van plan waren, weet ik niet. Het is in ieder geval niet de intentie van de regering om die dingen expliciet aan elkaar te koppelen.

Mevrouw De Boer stelt ook de interessante vraag of stapeling van inkomens en topinkomens tegen is te gaan. Zij wil weten wat er kan worden gedaan wanneer iemand binnen de WNT-norm blijft, fulltime werkt bij een publieke of semipublieke instelling en daarnaast bijvoorbeeld nog €300.000 bijverdient in de private sector. Is dat in strijd met de geest van de Wet normering topinkomens? Ja, dat denk ik eigenlijk wel. Het is wel degelijk in strijd met de geest ervan, want de wet beoogt om het tegen te gaan. Het is natuurlijk een beetje wrang als iemand in de publieke sector 130% van het ministersalaris verdient, een bedrag waarvan wij zeggen dat je daar mooi mee betaald bent, en daarnaast door private activiteiten dat bedrag verdrievoudigt. Wellicht is het dus wel in strijd met de geest van de wet.

Op de vraag of je daar ook iets aan kunt doen, is het antwoord echter "nee". Als iemand zich volledig wijdt aan de publieke taak waarvoor hij publiek wordt betaald en daarnaast in zijn vrije tijd boeken schrijft en een van die boeken wordt een bestseller, waardoor hij miljonair wordt, is het onmogelijk om dat onder de reikwijdte van de WNT te brengen. Het zou ook strijdigheid opleveren met allerlei mensenrechten. Wel is het mogelijk dat de werkgever in de publieke of semipublieke sector afspraken maakt met zijn personeel over dit onderwerp. Ik heb zelf dertien jaar lang gewerkt bij het Antoni van Leeuwenhoek Ziekenhuis. Daar stond gewoon in je contract: we own you, wij bezitten jou. Dat betekende dat het prima was als je ergens anders meer verdiende, maar dat dit bedrag werd afgetrokken van het salaris dat je kreeg. Je mocht het geld niet eens ontvangen, het waren inkomsten van het instituut. Zoiets kan natuurlijk wel.

Mevrouw De Boer (GroenLinks): Ten eerste. Is het dan ook mogelijk om in nadere ministeriële regelingen daaraan aandacht te besteden? De vraag is een beetje of het echt regelingen van bovenaf zijn of dat het meer de kant opgaat van afspraken met de sector. Kun je daar in ieder geval aandacht voor vragen? Ten tweede. Kan dit punt worden meegenomen in de evaluatie? Kan er daarin worden gekeken hoe organisaties in de publieke sector hiermee omgaan en of zij dergelijke afspraken maken?

Minister Plasterk: De bevoegdheid van een vakminister om in het kader van de ministeriële regeling nadere grenzen te stellen, is sterk beperkt en omschreven. Het gaat om het stellen van maxima over de gehele linie of voor bepaalde generieke categorieën. Die bevoegdheid strekt zich niet uit tot bijvoorbeeld het beperken van

bijverdiensten door het publiceren van boeken. Ik kan dus ook niet toezeggen dat dit zal gebeuren. Het valt niet onder de reikwijdte van deze wet. Hoewel ik het graag zou toezeggen, denk ik dat het weinig zinvol is om bij de evaluatie van de wet deze kwestie in kaart te brengen. Als mevrouw De Boer de vraag hoe een maximuminkomen in de publieke of semipublieke sector zich verhoudt tot extra privé-inkomsten een belangwekkende kwestie vindt, moet ik zoeken naar een moment waarop dat aan de orde kan worden gesteld. Ik denk echter niet dat het in het kader van deze wet kan. Nogmaals, ik deel het gevoel dat het niet in de geest van de wet is.

Tot slot kom ik aan de vragen van de heer Vliegthart. Hij wil weten of de regering van mening is dat het wetsvoorstel op deze manier EVRM-proof is. Met alle respect voor juristen wil ik zeggen: ja, voor zover je dat juridisch van tevoren kunt zeggen, denk ik dat het EVRM-proof is. Het werd mij ontraden door mijn ambtelijke collega's maar ik kan het toch niet nalaten om in dezen een goede vriend van mij te citeren, die zei dat een goede jurist iemand is die kan voorspellen wat een andere jurist ergens van vindt. Dat geeft al aan dat het altijd om een relatief oordeel zal gaan.

Volgens mij heb ik hiermee alle vragen beantwoord, voorzitter.

De voorzitter: Dan dank ik de minister voor zijn antwoord in eerste termijn. Wij gaan onmiddellijk door naar de repliek van de zijde van de Kamer. Ik heb de lijst met tijden voor mij liggen en zie dat wij deze repliek binnen een halfuur moeten kunnen afronden.

Het woord is aan mevrouw Van Bijsterveld.

**

*N

Mevrouw Van Bijsterveld (CDA): Voorzitter. Dank u wel. Dank ook aan de minister voor de beantwoording van onze vragen in eerste termijn. Dat de minister zich dit dossier zo snel eigen heeft gemaakt, belooft veel voor de toekomst.

Namens de CDA-fractie heb ik wel nog enkele vragen. Deze richten zich vooral op de verhouding van dit wetsvoorstel tot het komende wetsvoorstel en het aangekondigde reparatiewetsvoorstel. Daarbij ga ik ervan uit dat de minister ervan uit gaat dat dit wetsvoorstel, als het wordt aangenomen, per 1 januari 2013 in werking treedt.

We hebben het gehad over de plannen die in het nieuwe regeerakkoord zijn ontvouwd voor het nog sterker verlagen van de norm voor topbezoldigingen in de publieke en semipublieke sector, namelijk tot 100% in plaats van de huidige 130%. Ook al hebben wij het nu over dit wetsvoorstel en niet over een ander voorstel, het is van belang dat wij hierbij uitspreken dat wij een goede wetgever moeten zijn. Dat betekent dat wetsvoorstellen niet over elkaar heen moeten buitelen, zeker als het effect van het eerste wetsvoorstel niet bekend is. Het is dus van belang dat wij ervoor waken dat de haast de bovenhand krijgt over de zorgvuldigheid. Met het

reparatievoorstel zitten wij al een beetje aan de grens, maar het is zeker verstandig om daar in het nieuwe voorstel heel helder over te zijn.

De vorige regering heeft gezegd dat het van belang is om de effecten van dit wetsvoorstel in de praktijk te meten, te analyseren en doorlopend te monitoren. Daar zijn wij het van harte mee eens. Ik heb de minister een termijn van twee jaar horen noemen. Normaal gesproken zijn wij heel blij als een analyse of evaluatie in zo een korte tijd plaats kan vinden, maar twee jaar is heel erg kort voor het meten van effecten van zaken waar wij het nu over hebben. Kun je überhaupt op deze termijn effecten meten? Het voorstel treedt namelijk per 1 januari 2013 in werking, maar wij hebben ook nog eens een overgangstermijn van vier jaar, plus een afbouwtermijn van drie jaar. Dan zit je in feite al op zeven jaar. Uiteraard zullen tussentijds een aantal nieuwe contracten worden afgesloten en herbenoemingen en nieuwe benoemingen worden gedaan, maar het echte effect van dit wetsvoorstel over de hele linie is eigenlijk pas over zeven jaar bekend. Mede daarom is twee jaar misschien wat kort. Graag specifiek een reactie van de regering hierop. Kunnen wij überhaupt iets meten op die termijn?

Ik hoorde de minister ook zeggen dat dit voorstel geen effect heeft op het hele loongebouw, omdat er slechts plafonds in worden gedefinieerd. Er is gezegd: natuurlijk heeft het een zekere mitigerende werking op het loongebouw. Anders zou de regering of de wetgever treden op het terrein van werkgevers en werknemers. Met het oog op het nieuwe wetsvoorstel is mijn vraag dan ook: heeft dat niet wél een duidelijk effect op het hele loongebouw? Die mogelijkheid bestaat naar mijn idee heel sterk, niet alleen doordat het maximum verlaagd wordt, maar ook doordat het op een veel grotere groep functionarissen betrekking heeft. Treedt de regering dus niet wél op het terrein van de werkgevers en werknemers? Wat betekent dat voor dat wetsvoorstel?

Eén vraag is naar mijn idee onbeantwoord gebleven, maar misschien heb ik zelf iets over het hoofd gezien. Een van de vragen in eerste termijn was of wettelijke normering het werkgeverschap doorkruist, zoals sommigen in het veld zeggen. Dan heb ik het met name over het werkgeverschap van raden van toezicht. Hoe ziet de minister dat?

Ik kom op het aanpassingsvoorstel of het reparatievoorstel dat in het vooruitzicht is gesteld en betrekking heeft op anbi's en gesubsidieerde instellingen. Ik ben heel blij dat de minister enige helderheid heeft kunnen geven over de criteria die daarvoor gelden. Het gaat over €500.000 per jaar subsidie en een percentage van meer dan 50 van het budget van de organisatie. Ik neem aan dat het ook moet gaan om structurele subsidies en dat incidentele subsidies daar niet onder vallen. Dat wil ik graag bevestigd hebben van de minister. Wanneer hebben wij eigenlijk te maken met een structurele subsidie? Ik vraag dat om de volgende reden. Als een topfunctionaris voor een bepaalde tijd is aangenomen en eenmalig, twee of drie keer een subsidie van een bepaald bedrag voor een bepaald doel wordt gegeven, moet de bezoldiging

van die functionaris in die korte periode daardoor dan direct lager zijn? Daarmee zou heel weinig rechtszekerheid worden geboden voor de functionaris in kwestie. Daar krijg ik ook graag een reactie op van de minister.

Het is voor ons van belang om te weten wat dat structureel betekent, omdat wij straks gevraagd worden om akkoord te gaan met een voorstel waarvoor een wijziging moet komen waarvan wij nog niet precies weten hoe die er uit gaat zien. Hoe meer wij daarvan weten, hoe verantwoord het is om daar ja tegen te zeggen. In het verlengde daarvan, wat gebeurt er als de Tweede Kamer het reparatievoorstel amendeert? Dan dreigt een enigszins onheldere situatie te ontstaan. Natuurlijk kun je je afvragen of de Tweede Kamer dat gaat doen. Dat weten wij geen van allen, maar die reparatiewet is wel nodig geworden door amenderingen die de Tweede Kamer heeft aangebracht. Hoe zit dat? Wat betekent dat?

De minister zei dat het voorstel op het punt waarop het reparatiegedeelte ziet, niet gehandhaafd wordt na 1 januari 2013. De criteria moeten dan echter heel duidelijk zijn, anders weet je niet wat je moet handhaven. En waaraan kunnen degenen die misschien te maken krijgen met amenderingen door de Tweede Kamer, een zekere rechtszekerheid ontlennen?

De heer Vliegthart (SP): Dat zijn allemaal interessante vragen, maar dat geldt toch voor elke reparatiewetgeving? Dit is toch geen uniek fenomeen in die zin dat wij nu opeens reparatiewetgeving hebben na een wetsvoorstel? Wij weten toch vaker niet wat de Tweede Kamer doet? Reparatiewetgeving moet immers altijd eerst door de Tweede Kamer. Daarna komt die hier. Waarom is deze casus veel minder geschikt voor reparatiewetgeving? Ik ken het CDA toch als een partij die vaak wil meedenken over reparatiewetten.

Mevrouw Van Bijsterveld (CDA): Wij willen graag over alles meedenken en na afweging van alle argumenten tot een conclusie komen. Wij denken ook graag mee over dit reparatiewetsvoorstel. Daarbij speelt echter niet alleen onze eigen positie een rol, maar vooral die van degenen die het betreft. Voor hen is het zeer van belang om te weten of zij straks, na 1 januari 2013, te maken krijgen met een norm die gehandhaafd moet worden. Daarom vinden wij het van groot belang.

De heer Vliegthart (SP): Even voor de goede orde, de minister heeft zojuist gezegd dat hij ervan uitgaat dat een en ander niet zal ingaan voor de anbi's en dat hij ervan uitgaat dat het wetsvoorstel voor eind 2013 is aangenomen. Dat betekent voor de rapportage van de anbi's dat er op dit moment geen andere verplichtingen uit voort zouden kunnen komen, tenzij de Tweede Kamer als politiek orgaan van mening is dat er een andere afweging gemaakt dient te worden. Dan hebben wij echter geen probleem met deze minister, maar met onze tegenvoeters aan de overkant. Dat is toch juist?

Mevrouw Van Bijsterveld (CDA): Ja, dat is helemaal juist, maar dat heeft, nu wij voor een bepaalde afweging staan, wel consequenties voor de manier waarop wij daarmee om willen gaan. Voor ons is het van belang om daar zicht op te hebben.

Ik heb nog een vraag over de bevrozingstermijn. Loopt die gewoon door?

Tot slot heb ik nog een kleine opmerking over het interruptiedebat met mevrouw De Boer. Wij moeten heel goed in de gaten houden dat wij het hebben over normering van topbezoldigingen in de publieke en semipublieke sector en niet over private inkomsten. Iemand met een dienstverband in de publieke of semipublieke sfeer, moet zijn werk uiteraard goed verrichten. Als dat het geval is, moet de overheid zich ook niet met andere zaken bezighouden. Zo heb ik ook de reactie van de minister begrepen.

*N

De heer Koole (PvdA): Voorzitter. Ik dank de minister voor de beantwoording in eerste termijn. Hij heeft zich inderdaad zeer snel in het dossier ingewerkt. Dat belooft veel voor de toekomst. Hij zei wel in een bijzin dat hij zich hier in de leeuwenkuil bevond. Wij weten dat er van alles kan gebeuren in een leeuwenkuil, maar ik hoop dat de minister zich als Daniël daaruit weet te redden en er heelhuids uit tevoorschijn komt.

In antwoord op de vraag waarom er bepalingen over dit onderwerp in het regeerakkoord zijn opgenomen, zegt de minister dat hij daar nu niet op wil antwoorden, omdat de presentatie van en het debat over het regeerakkoord in de Tweede Kamer nog niet hebben plaatsgevonden en hij daar niet op vooruit wil lopen. Ik denk dat de minister niet veel koudwatervrees hoeft te hebben, want de regeringsverklaring wordt hier niet behandeld. Het gaat alleen specifiek over dit onderwerp, waarover in het regeerakkoord al een bepaald voornemen is opgenomen dat afwijkt van dit wetsvoorstel. Als ik minister was, zou ik het helemaal niet erg vinden om te zeggen waarom die afwijking wordt voorgenoemen, dus ik nodig hem daartoe alsnog uit. Ik ben in ieder geval heel blij dat de minister heeft gezegd dat het in het regeerakkoord opgenomen traject om tot een nieuwe wet te komen, zorgvuldig zal worden gevolgd. Het zal misschien geen tien jaar duren maar waarschijnlijk korter, maar het zal wel met grote zorgvuldigheid en in overleg met het veld gebeuren. Dat is heel erg belangrijk.

In het debat over de werknemersorganisaties was er een misverstand. Ik leg nog één keer iets voor. Ik zal citeren uit de nota naar aanleiding van het verslag van 15 oktober. Op pag. 5 gaat het over de betrokkenheid van werknemersorganisaties. Er staat dat overleg met werknemersorganisaties minder voor de hand ligt bij de vaststelling van de sectornorm. "Wel is voor een op grond van de artikelen 3.6 en 2.9 te bepalen norm de verhouding met de bezoldiging van het overige personeel binnen de betreffende rechtspersonen of instellingen relevant. Op deze wijze houdt de betrokken minister in de besluitvorming over de maximale bezoldiging -- op

indirecte wijze -- rekening met de bezoldiging van het overig personeel." Daar sloot ik bij aan. Om dit op indirecte wijze te doen, moet de minister zich op de een of andere manier, via de werknemersorganisaties, op de hoogte stellen van wat er onder het personeel leeft. Ik bedoel daarmee helemaal niet dat de minister op gelijke voet moet komen met werkgeversorganisaties en echt in overleg moet treden; dat is helemaal niet de bedoeling. Als echter wordt gesteld dat de minister op indirecte wijze rekening houdt met de bezoldiging van het overige personeel, moet hij natuurlijk wel enigszins weten wat er leeft, niet meer en niet minder. Ik laat dat aan de minister.

Mijn volgende opmerking betreft de wethoudersnorm, de Brabantnorm. Hebben lagere overheden die bijvoorbeeld een subsidierelatie hebben met een instelling, de vrijheid om een eigen norm te stellen? Geldt dit ook ten aanzien van de eigen ambtenaren die onder de definitie van deze wet vallen? De eigen norm zal nooit hoger zijn dan het maximum dat in de wet is vastgesteld, maar kan hij wel lager zijn? Kiest de minister voor de autonomie van de gemeenten? Dat kan, dat is een heel principiële keuze. Het effect daarvan kan echter zijn dat het in de ene gemeente zus en in de andere gemeente zo is geregeld en dat ambtenaren die van de gemeente naar het Rijk gaan, met verschillende regimes te maken krijgen. Of wil de minister dit niet en streeft hij ernaar dat de vrijheid van gemeenten in het stellen van een norm voor de maximumsalarisering van ambtenaren beperkt wordt? Daarover zou ik graag duidelijkheid krijgen.

De minister heeft ook gesproken over de casus, de rechtszaak. Ik accepteer dat de minister niet in de casus zelf kan treden, maar hij heeft gezegd dat de problematiek is opgelost als de voornemens uit het regeerakkoord tot een nieuwe wet zullen leiden. Dat moeten we dan afwachten. Ik stel vast dat, voorlopig althans, mogelijk verschillende uitkomsten kunnen blijven voortbestaan.

Dat waren mijn opmerkingen naar aanleiding van de antwoorden van de minister. In het algemeen zullen wij dit wetsvoorstel met een zeer positieve houding in overweging nemen.

*N

De heer Ester (ChristenUnie): Voorzitter. Ik dank de minister voor de uitvoerige beantwoording van onze vragen. Zijn beantwoording was ook snel; dat kunnen wij ook weleens meewegen. Wij spreken vandaag over een belangwekkend onderwerp, een wetsvoorstel dat een zeer lange geschiedenis kent. Het is goed dat er nu finale besluitvorming plaatsvindt. Ik denk dat wij de belangrijkste argumenten wel gewisseld hebben en dat wij de balans kunnen opmaken.

Mijn fractie is groot voorstander van beteugeling en normering van topsalarissen in de publieke en semipublieke sector. Voor mijn fractie zijn twee punten blijven liggen: het sanctiebeleid en de rol van het Adviescollege normeringsbeleid. Over het sanctiebeleid verschillen wij kennelijk van mening met de minister. Gezien het enorme belang

van en de publieke reuring over dit onderwerp vinden wij dat de sanctiebepaling erg bleekjes en mager is. Er gaat geen sterk signaal van uit. De minister weegt dit kennelijk anders. Mijn fractie heeft nog een ander punt geadresseerd -- volgens mij heeft ook de heer Engels dat gedaan -- namelijk de rol en taak van het Adviescollege normeringsbeleid. De minister is in de beantwoording niet ingegaan op de generieke taken en de rol van dit college bij de evaluatie. Hij heeft wel toegezegd dat het een heel brede evaluatie wordt.

Wij steunen het voorstel van harte, maar verhalen niet dat het voornemen om de topbezoldiging te maximeren op 100% van het ministersalaris onze voorkeur heeft. Wij zien dan ook uit naar het nieuwe wetsvoorstel. Wij herinneren ons overigens een mooi amendement van de fracties van de ChristenUnie en de SP, waarin juist voor deze 100%-norm werd gepleit. Dat amendement werd eind vorig jaar in de Tweede Kamer ingediend met steun van alleen GroenLinks. Maar niet getreurd: de zaak lijkt zich nu ten goede te keren. Mijn fractie ziet het nieuwe wetsvoorstel graag tegemoet. De minister gaf aan dat de heer Balkenende niet content was met de aanduiding "balkenendenorm" omdat hij zelf minder verdiende. U voelt hem al aankomen: de nieuwe norm voor de minister in het nieuwe voorstel, de 100%-norm, zullen wij graag aanduiden als de Plasterknorm. Bij dezen is deze aanduiding door mijn fractie gemunt.

*N

De heer Engels (D66): Voorzitter. Ook ik dank de minister voor de wijze waarop hij heeft geantwoord op de reacties vanuit de Kamer en op de inbreng van mijn fractie. Ik heb twee hoofdproblemen aan de orde gesteld. Het eerste probleem is dat wij, in het licht van de reactie van de Raad van State en de opstelling van voorgangers van de minister uit eerdere kabinetten, ongelukkig zijn met de manier waarop de strekking en de reikwijdte van de wet zijn opgerekt. Het tweede probleem is de aankondiging in het regeerakkoord: wat betekent deze staatsrechtelijk en politiek voor het voorliggende wetsvoorstel? De minister is op dat laatste punt ingegaan door aan te geven dat dit wetsvoorstel volgens de regering nu aangenomen zou moeten worden. Vervolgens zal de regering dan in alle zorgvuldigheid werken aan een voorstel over het punt in het regeerakkoord omdat dit door zijn complexiteit en verstrekkendheid wel de nodige tijd zal vragen. Dat lijkt mij verhelderend en dat is voor mijn fractie acceptabel.

De minister heeft gezegd dat de amendering van de Tweede Kamer het gevolg is van een ontwikkeling in het maatschappelijk debat over publieke topsalarissen. Mijn vaststelling is dan dat er sinds 6 november 2011 kennelijk een aanmerkelijke versnelling in het politieke debat heeft plaatsgevonden, omdat er nu in het regeerakkoord, voordat deze wet in werking is getreden, alweer nieuwe perspectieven op tafel zijn gelegd.

Ten aanzien van mijn opmerkingen over aanscherping van het regime voor zorginstellingen en -verzekeraars heeft de minister aangegeven zich, net als zijn voorganger in tweede instantie, neer te leggen bij hetgeen de Tweede Kamer heeft besloten. Op mijn vraag of daarvoor een inhoudelijk argument kan worden gegeven, is de minister voor anker gegaan bij het argument van de bekostiging. Er is een zekere publieke bekostiging en dat is voor hem maatgevend. Ik was wel blij met de constatering dat ook voor de minister een andere weging op zijn zachtst gezegd niet uitgesloten is. Dat is nu een politieke realiteit, ook voor mijn fractie. Ik heb echter nog gevraagd naar de wijze waarop wordt omgegaan met het uitzonderingsregime van de artikelen 2.3 en 2.4. In het licht van het feit dat de aanscherping voor een aantal categorieën in een veel later stadium heeft plaatsgevonden, vraag ik de minister welke attitude hij zal aannemen bij de mogelijke toepassing van dit type bepalingen. Ik doel hiermee op de vraag of de minister, gelet op de wijze van de totstandkoming van het nieuwe regime voor die sector, bereid is om de bestaande discretionaire bevoegdheden in te zetten. Hij zei namelijk dat het niet de bedoeling is om die uitzonderingsbepalingen echt toe te passen. Ik vraag dit ook in het licht van de discussie die ik nog met mijn fractie moet voeren. Het zal de minister zijn opgevallen dat er, voordat ik met mijn tweede termijn begon, nog een fractielid is aangeschoven. Wil de minister overwegen om hiermee met meer discretie om te gaan? Ik zou dat erg op prijs stellen.

Hoewel dit mijns inziens niet helemaal in goede aarde is gevallen bij de fractie van het CDA, heeft de minister toegezegd om te bekijken of wij wat sneller dan pas na de aangekondigde vier jaar een evaluatie kunnen houden. Ik incasseer die toezegging vol vreugde. Ik zal aan de afdeling voorlichting van de Tweede Kamerfractie van D66 dan ook vragen om dit heel nadrukkelijk op de website van mijn partij te zetten. Met een dergelijke toezegging van de minister -- en dat al binnen één dag -- kun je thuis komen.

Ik vond het heel aardig dat de minister antwoord heeft gegeven op een vraag die in mijn schriftelijke bijdrage was opgenomen, maar die ik hier niet uitgesproken heb. Ik vroeg naar de relatie tussen de hoogte van het salaris en de geboden kwaliteit van een functionaris. Ik heb die vraag niet gesteld, omdat ik op een gegeven moment al over mijn vijftien minuten spreektijd heen was. Ik moet eerlijk erbij zeggen dat ik het antwoord ook wel een beetje kon voorspellen. Ik dank de minister echter hartelijk voor zijn filosofische antwoord op de vraag die ik niet heb gesteld.

Mevrouw Van Bijsterveld (CDA): Uiteraard is het fijn dat de minister met een toezegging komt om snel een evaluatie te bieden, zelfs al na een periode van twee jaar. Denkt de heer Engels dat het dan al mogelijk is om een evaluatie te houden op dit terrein die daadwerkelijk iets kan zeggen over de effecten van het wetsvoorstel, mede gelet op de overgangstermijnen?

De heer Engels (D66): Ja, dat denk ik wel. Ik heb net gezegd dat wij niet gaan kruidenieren over precies 24 maanden. De minister kan heel verstandig in overleg met dat instituut bepalen wat een goed moment is om substantieel eerder dan pas na vier jaar naar de effecten te kijken, met name ook vanwege de aangenomen amendementen. Op de uitkomsten van die evaluatie kan ik natuurlijk niet vooruitlopen, maar ik geloof dat er zeker enige ruimte is om tot wellicht zeer interessante waarnemingen te komen. Ik kan mij zelfs voorstellen dat er, zeker als de minister met nieuwe voorstellen komt, een zekere relatie kan worden gelegd. Ik sluit dat niet uit. Het is echter niet mijn eerste rol om het kabinet te adviseren over de weg die het moet bewandelen met voorstellen uit het regeerakkoord.

Normaal gesproken geef ik een indicatie van de positie van mijn fractie. Dat is op dit moment lastig. Ik heb een vraag gesteld over de attitude met betrekking tot het omgaan met discretionaire bevoegdheden. Ik zal echter nog met mijn fractie moeten overleggen over het eindoordeel over het wetsvoorstel. Uiteraard zal ik al hetgeen hier vandaag tijdens het overleg met de minister is gepasseerd, nadrukkelijk meenemen.

*N

Mevrouw Huijbregts-Schiedon (VVD): Voorzitter. Ik dank de minister voor zijn beantwoording. Net zoals de minister begin ik met het eind van mijn betoog, namelijk de status van het voorstel van de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector. Het doet mij plezier dat de minister zegt dat de uitwerking van het regeerakkoord, de weg naar de 100%, zorgvuldig moet gebeuren. In dat traject moet veel overleg plaatsvinden. Kortom, het voorstel gaat weer door de polder, zoals ik begrijp. Wij hebben de polder herontdekt. Zoiets kost tijd, maar daardoor win je ook draagvlak. Wij moeten er dus niet van uitgaan dat hier volgend jaar bij wijze van spreken al een aanpassing van de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector ligt. Deze wet krijgt hiermee echter eigenlijk wel een status van een overgangswet die nodig is om een langere termijn te overbruggen die anders verloren zou zijn gegaan. Er zou namelijk een vacuüm zijn ontstaan als wij de wet niet zouden vaststellen.

Ik ga nu nog even in op het verhaal over het loongebouw. De heer Koole is daar ook al uitgebreid op ingegaan. Gezien de discussie is het evident dat er effecten zijn op het totale loongebouw. De dempende werking beperkt zich namelijk niet tot alleen de bovenkant. Een loongebouw is een fragiele constructie, een dakpanconstructie. Ieder salaris, iedere normering heeft een doorwerking naar de onderliggende laag. Wij kunnen dit maar beter erkennen in plaats van ontkennen. Ik sluit mij dus graag aan bij de suggestie van de heer Koole om daar wat opener over te zijn, ook met de betrokken sectoren. Ik dring erop aan om de effecten daarvan heel nadrukkelijk te betrekken bij de evaluatie, bij de

monitoring. Die effecten zijn namelijk heel belangrijk, vooral voor het vervolg, maar ook voor de polder en het draagvlak.

Ik ben blij dat minister in samenspraak met de heer Ester het beeld wegneemt dat alle topfunctionarissen graaiende Maserati-rijders zijn. Er werd gezegd "wrang", maar hierin weerklinkt ook altijd een soort afgunst. Topfunctionarissen zijn natuurlijk niet zo. Zij hebben net zoals mensen in het bedrijfsleven -- ik vergelijk het nu even met de rest van de arbeidsmarkt -- salarissen in een opgaande lijn verdiend waarvoor wij, de overheid en de politiek, mede verantwoordelijk zijn. De beweging terug moet daarom ook met meer dan grote zorgvuldigheid plaatsvinden.

Ik kom nog even terug op de decentrale overheden. Dit lijkt wel afgesproken met de heer Koole, maar het is puur toeval in dit geval. De minister is niet heel erg duidelijk over de eigen normen van de decentrale overheden. Ik begrijp dit best. Natuurlijk gaat men niet over de norm heen. Wat zijn echter de effecten als het de gemeenten of provincies -- Brabant is daar een voorbeeld van -- vrijstaat om onder de normen van de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector te gaan zitten? Ik had het daarnet even gekscherend over het wethouderssalaris. Als je het wethouderssalaris als norm neemt, kom je in Amsterdam natuurlijk op een totaal andere norm uit dan in Oosterhout. Ik vraag hier graag aandacht voor. Als de minister toch gaat praten met de VNG en waarschijnlijk ook nog weleens met het IPO over de grens van 500.000 voor gesubsidieerde instellingen, kan hij dit dan ook aan de orde stellen? Laat de Kamer even weten wat de uitkomst daarvan is. Kunnen daar verdere afspraken over gemaakt worden?

De minister heeft nog niet gereageerd op een van mijn vragen. Ik neem hem dat niet kwalijk, want hij had op zijn eerste dag veel vragen om te beantwoorden. Ik vroeg in dezen naar een specificering van de rol van de overheid enerzijds als wetgever en anderzijds als werkgever. Staan die rollen met elkaar in contrast of sluiten zij naadloos op elkaar aan? Op welke wijze vult de minister die rol in?

Ik zou nu een oordeel moeten geven over het wetsvoorstel, maar dat kan ik nog niet. Ik wacht graag de beantwoording in tweede termijn af. Wij zullen in mijn fractie nog een eindstandpunt hierover moeten bepalen. Ik zou het op prijs stellen om volgende week over het wetsvoorstel te kunnen stemmen.

*N

Mevrouw De Boer (GroenLinks): Voorzitter. Ik dank de minister voor de adequate beantwoording. Blijkbaar moet er in deze tweede termijn van alles gemunt worden. De ChristenUnie munt de Plasterknorm, D66 munt de eerste toezegging van deze minister, maar ik ben niet zozeer uit op het munten van iets. Wel ben ik blij met de beoogde snelle inwerkingtreding van de wet, plus de aangekondigde nieuwe voorstellen. Mijn fractie hoopt dan ook dat de minister niet ingaat op het

verzoek van de D66-fractie om de discretionaire bevoegdheid te gaan gebruiken om uitzonderingen naar boven te maken. Wij zouden juist liever zien dat de discretionaire bevoegdheid en de ministeriële regeling worden gebruikt om, vooruitlopend op de wetgeving die in het regeerakkoord is aangekondigd, te kijken of je niet alvast een stapje naar beneden kunt doen. Maar goed, daarover verschillen wij van mening. Dat zal, neem ik aan, de discretionaire bevoegdheid van deze minister blijven. Dit is het begin. Wij zijn blij met deze stap, en we wachten met belangstelling de volgende stappen af.

Wat mij opvalt, is dat de minister een wat dubbele boodschap uitzendt waar het gaat om zijn vertrouwen in de sector. Aan de ene kant wordt verconstateerd dat de zelfregulering niet werkt, dat deze wet dus nodig is, dat er een opwaartse werking van uitgaat en dat de bovengrenzen worden opgezicht. Aan de andere kant wordt in antwoord op vragen van de heer Ester gezegd: we hebben het over publieke instellingen, dus we gaan ervan uit dat ze zich allemaal heel netjes zullen gedragen en dat fraude illusoir is. Daar zit een zekere spanning in, want diverse affaires in de afgelopen tijd hebben laten zien dat publieke instellingen de bovengrens opzoeken en dat af en toe over die grens heen wordt gegaan. Het is niet denkbeeldig dat er fraude wordt gepleegd bij publieke instellingen. Wil de minister daar nog eens over nadenken en daaraan in de evaluatie aandacht besteden? Hoe wordt ermee omgegaan, wat wordt gedaan aan fraude? Kan daarbij ook aandacht worden besteed aan de vraag of het sanctiemechanisme in deze wet voldoende is.

De heer Koole (PvdA): Er wordt nu gesproken over fraude. Ik dacht dat het erom ging of er gevallen zijn waarbij instellingen boven de norm iets uitkeren, omdat ze denken dat dat volgens de wetgeving mag, of omdat de betrokken functionaris niet onder de definitie van topfunctionaris valt, of wat dan ook. Maar dat is iets anders dan fraude. Ik neem aan dat de hele Kamer vindt dat fraude nooit mag. Maar het gaat om de precieze interpretatie van de wet, en om grensgevallen.

Mevrouw De Boer (GroenLinks): Dat klopt, en dat is ook het antwoord van de minister. Hij verwacht namelijk dat er alleen sprake kan zijn van interpretatiekwesaties. Dat geeft blij van een heel groot vertrouwen in de sector. Ook ik ga altijd uit van vertrouwen, maar ik verwacht eigenlijk dat er ook gevallen denkbaar kunnen zijn waarin instellingen bewust die grens opzoeken en bewust proberen, onder de bepalingen van deze wet uit te komen. De vraag is, of je dan genoeg neemt met de huidige bepalingen, waarbij geld wordt teruggevorderd, of dat je behoefte hebt aan strengere sanctiemechanismen. Die vraag werp ik op; ik zie graag dat daar in de evaluatie naar wordt gekeken. Even voor de duidelijkheid: ik wil niet de indruk wekken dat er op heel grote schaal wordt gefraudeerd, laat staan dat ik de indruk wil wekken dat mensen die veel verdienen in de publieke sector fraudeurs en graaiers zouden zijn. Dat absoluut

niet. Maar bijvoorbeeld affaires met declaratiegedrag bij instellingen laten zien dat de grens tussen de grens opzoeken en fraude niet altijd even scherp is.

*N

De heer Vliegthart (SP): Voorzitter. Dank aan de minister voor de beantwoording in eerste termijn. Ik was nog een kwalificatie vergeten. We hebben de minister in zijn vorige termijn leren kennen als een zeer pragmatische minister, wat hij vandaag ook weer heeft laten zien. Ik vind het toch knap om te zien hoe hij feilloos langs allerlei klippen heen zeilt, verwijzend naar een nog niet gehouden debat aan de overkant. Daarmee geeft hij nog niet bloot uit welk vaatje hij zal gaan tappen. Maar wat ik heb gelezen, stemt hoopvol. Als de regering met nieuwe maatregelen komt -- ik hoop dat ze niet wacht tot na de evaluatie, over zeven jaar -- zal mijn fractie die met een positieve grondhouding bekijken. Dat doen we overigens met alle voorstellen: goede voorstellen kunnen in dit huis op onze steun rekenen, slechte voorstellen stemmen we af. Ik zag vandaag allerlei berichten verschijnen over zorgplannen, waar allerlei fracties zich tegen te weer stellen, daarom geef ik gelijk onze grondhouding weer ten opzichte van de nieuwe regering. Dat kan de minister dan komende vrijdag delen in de Trêveszaal. Hij hoeft niet bang te zijn dat we hier rare dingen gaan doen; wij doen wat nodig is om Nederland een beetje beter te maken.

Het is goed dat de Kamer de tijd heeft genomen voor dit wetsvoorstel. Eind vorig jaar namen we hier ook een wetsvoorstel met de nodige haast aan, wat ons op een pijnlijke uitspraak van het hof in Den Haag kwam te staan, dat ons op het punt van de toen ingevoerde korting terugfloot en impliciet aangaf dat de senaat haar werk niet goed had gedaan. Maar volgens mij zijn we vandaag uitgebreid stil blijven staan bij de vraag of dit voorstel EVRM-proof is. De regering zegt dat dat zo is, waar ik erg blij mee ben. Zij heeft er immers goed over na kunnen denken. Wij hebben voorlichting van de Raad van State gevraagd. Tegelijkertijd is het ook goed dat we dat niet alleen doen voor een groep topinkomens, dat zouden we overal moeten doen. We moeten vooral niet de verdenking op ons laden dat we sommige groepen beter behandelen dan andere groepen. Daar hebben we het namelijk wel over: de topfunctionarissen in de semipublieke sector behoren -- ik heb het mijn collega Reuten nog eens uit laten rekenen -- tot de 1% beste verdieners in Nederland. Als wij in deze context vragen om iets te matigen, dan kan dat helemaal geen kwaad, want daar zal niemand een boterham minder van eten. Dat mag gezegd worden. We moeten daarbij wel degelijk omgaan met vragen van proportionaliteit, rechtsstatelijkheid en internationale verdragen. Maar wat we vandaag doen, is helemaal niet zo gek. Het is eerder een pas op de plaats, die inderdaad past in het veranderende denkpatroon over bezoldigingen in de semipublieke sector, waarnaar de minister en mijn collega's vandaag verwezen. Volgens mij is het heel goed dat we dit

doen. Mijn fractie heeft geen vragen meer, ik hoef niet meer terug naar mijn fractie: wij zullen het voorliggende wetsvoorstel van harte steunen.

*N

Minister Plasterk: Voorzitter. Dank aan de leden voor hun tweede termijn. Ik zal proberen de punten die zijn aangevoerd te beantwoorden. Mevrouw Van Bijsterveld heeft benadrukt dat de haast nooit ten koste van de zorgvuldigheid mag gaan. Daar ben ik het volledig mee eens. Dat is ook de reden voor de regering om het voornemen in het regeerakkoord nu niet om te zetten in een snelle novelle op het voorliggende wetsvoorstel, want dan zou je inderdaad te snel gaan. Het klinkt zo eenvoudig dat we met deze wet maximeren op 130% en dat in het regeerakkoord staat dat het voor alle functionarissen 100% wordt, dus waarom pakken we dat niet in één keer mee. Maar dan zou je inderdaad onzorgvuldig omgaan met de repercussies van zo'n voorstel voor het werkgeverschap. Om die reden wil ik er een apart traject van maken.

Mevrouw Van Bijsterveld vraagt ook wat je kunt meten over twee jaar. De overgangstermijn is dan nog niet eens afgelopen, laat staan de termijn waarin het daadwerkelijk wordt gerealiseerd. Toch denk ik dat je dan wel iets kunt zeggen. Voor nieuwe aanstellingen voor onbepaalde tijd zal natuurlijk gelden dat zij onder het regime van de nieuwe wet voor de normering van topinkomens moeten plaatsvinden. Ook in deze Kamer is de zorg uitgesproken of dat niet betekent dat je minder goede mensen kunt aantrekken. Ik denk dat je over twee jaar, misschien niet kwantitatief, maar toch wel kwalitatief iets zult kunnen zeggen over de vraag of deze wet inderdaad beperkt om mensen te krijgen die je graag zou willen hebben. Ik denk dat dit in ieder geval een onderdeel van de evaluatie zou kunnen zijn. Over andere punten waarvan de leden hebben gevraagd om ze onderdeel van de evaluatie te laten zijn, zal ik zo dadelijk iets toezeggen. Ik denk dat ik de toezegging om dat over twee jaar te doen toch graag overeind wil houden, mij realiserend dat je de volledige impact, zeker voor bestaande gevallen, pas kunt overzien over een groter aantal jaren.

Mevrouw Van Bijsterveld vroeg ook of de wettelijke normering het werkgeverschap doorkruist. Ja, in zekere zin wel. Deze doorkruist de ruimte voor de werkgever om mensen boven die norm aan te stellen. In die zin wordt het werkgeverschap beperkt. Zij vroeg ook of ik een indicatie kan geven van wat ik bij de aanpassingswet als structurele subsidie zal beschouwen. Ja, dat kan ik. Ik ben van plan om een aaneengesloten periode van drie jaar subsidie als maat voor structurele subsidie te beschouwen. Zij vroeg ook wat de aanpassingswet betekent voor de rol van de Tweede Kamer. Ik ben dankbaar voor de bijval van de heer Vliegthart op dit punt. Inderdaad kan ik niet anders dan toezeggen dat ik mijn uiterste best zal doen om die aanpassingswet door de Tweede Kamer te loodsen en dan ook hier te brengen. Het lijkt mij dat ik dat met kracht van

argumenten zal moeten kunnen doen. Op de vraag of de bevrozingstermijn dan doorloopt, is het antwoord "ja".

Mevrouw Van Bijsterveld vroeg ook of haar duiding juist was van wat ik had geprobeerd te zeggen over de private bijverdiensten. Dat is het geval. Ik ben het met mevrouw De Boer eens dat het niet in de geest van de wet is, als iemand bij een 100% publiek gefinancierde instelling net onder de norm van de Wet normering topinkomens zit en er dan privaat nog een paar ton bij krijgt. Dat is niet wat je in gedachten hebt, maar je kunt het niet binnen de rechtsstatelijkheid beperken.

Ik zeg er nogmaals bij dat het aan de werkgever is om te doen wat bijvoorbeeld Philips doet. Als iemand bij Philips gaat werken, legt de werkgever vast dat als hij een heel slimme uitvinding doet, ook als het in zijn vrije tijd is, de opbrengst daarvan volledig ten gunste van de werkgever komt. Elke publieke of semipublieke instelling kan dat in de arbeidsvoorwaarden opnemen. Dat is misschien ook niet onverstandig.

De heer Koole probeerde mij nog te verleiden om vooruit te lopen op de regeringsverklaring. Laat ik mijn best doen. De overwegingen om nu verder te gaan dan 130% en dan alleen maar de bestuurders hangen samen met het gevoel bij een meerderheid in de Tweede Kamer, of in ieder geval bij de Partij van de Arbeid en de VVD, dat in de publieke en de semipublieke sector een ministersalaris eigenlijk voldoende zou moeten zijn om die functies te vervullen. Het is eigenlijk wat gek als dat wel geldt voor de bestuurslaag, maar niet voor de lagen daaronder. Dat roept ook vragen op. Ik heb ook de geluiden van verschillende fracties hier gehoord. Ik deel die overwegingen, dus ik zal mijn best doen om dat voorstel vorm te doen krijgen. Ik heb ook gezegd dat het geen klein bier is, maar veel overleg zal vragen, ook als je ziet hoelang het traject hiervoor was. Dit wordt korter dan het traject van de commissie-Dijkstal, maar dat moet ik afkloppen op blank hout. Het is niet een kwestie van een paar maanden.

Ik dank de heer Koole voor de toelichting over het punt waarover wij daarnet een discussie hebben gehad. Dan de wethoudersnorm. Wil ik de vrijheid beperken van lokale overheden om een eigen norm in te stellen of kies ik voor de autonomie van de gemeenten? Ik wil in deze Kamer toch een enigszins constitutioneel antwoord op geven en precies zijn over wat aan mij is om bij de bespreking van dit wetsvoorstel te antwoorden. Nee, ik wil niet de vrijheid van het lokaal bestuur beperken om eigen keuzes te maken. Dat zou ik ook helemaal niet mogen doen, maar daarmee is niet gezegd dat elke keuze mag. Ik kan werkelijk niet overzien of het in rechte houdbaar is wanneer men bij een gesubsidieerde instelling besluit om een bepaald maximumsalaris als voorwaarde op te leggen. Daarover zou ik advies moeten vragen. Dat kan ik niet overzien en ik weet ook niet of dat wenselijk is. Ik weet wel dat het lokaal bestuur zich voor het eigen personeel, dat volledig valt onder categorie 1, dus met maximumbetaling, er wel aan zal moeten houden. Nogmaals, ik heb niet het

voornemen om dat vanaf hier te beperken, maar het kan een zekere beperking hebben. Of het wijs is om het te doen is aan het direct gekozen lokaal bestuur, dus ik wil daar niet in treden. Ik kan wel toezeggen om in overleg te treden met de VNG en te vragen hoe zij hiermee denkt om te gaan. Ik zeg toe dat ik de uitkomst van dat overleg per brief aan deze Kamer zal meedelen. Ik zie dit als een acceptabele manier om met dit onderwerp om te gaan.

De heer Ester sprak over het sanctiebeleid. Het wetsvoorstel zoals het voorligt, is het wetsvoorstel zoals wij het bespreken. Ik zeg toe dat wij zullen vragen om bij de evaluatie over twee jaar ook te bekijken of het feit dat de sancties niet streng genoeg zijn, ertoe leidt dat men voortdurend de grens daarvan overschrijdt. Dat zou een reden kunnen zijn om die sancties aan te scherpen.

De heer Engels zegt dat ik mij neerleg bij het oordeel van de Tweede Kamer om de zorg ook hierin op te nemen. Ik denk eerlijk gezegd dat dit de woordkeus van een voorganger is geweest. Ik verdedig hier de wet, waarin de zorgverleners zijn opgenomen in categorie 1, dus met een maximumsalaris. Ik kwalificeer dat niet en ik heb dat ook niet ontraden. Ik was lid van de Tweede Kamer toen erover werd gestemd, maar zelfs dat weet ik niet zeker. Nee, dat neem ik terug. Ik denk dat het voordien is gebeurd. Ik blijf daarvan weg. Dit is gewoon de wet zoals deze voorligt, en ik verdedig dat de zorg daar onderdeel van is.

De heer Vliegthart (SP): Ik denk zelfs dat de minister in zijn hoedanigheid als Kamerlid voor de motie heeft gestemd die toen werd ingediend, als ik mij niet vergis, tijdstechnisch.

Minister Plasterk: Als de heer Vliegthart dit zo goed in de tijd kan plaatsen, denk ik dat hij gelijk heeft, maar nogmaals, ik sta hier nu om namens de regering het wetsvoorstel zoals het hier ligt, ten volle te verdedigen.

Een ander belangrijk punt is hoe ik van plan ben om te gaan met de discretionaire bevoegdheid die mij wordt geboden in het kader van de artikelen 2.3 en 2.4. Laat ik vooropstellen dat ik niet de indruk wil uitstralen dat ik die discretionaire bevoegdheid ga oprekken door er zo veel mogelijk onder te brengen. Dat lijkt mij niet in de geest van de afspraken in het regeerakkoord om die norm nog verder naar omlaag te brengen, dus dat wil ik zeker niet uitstralen. In de hoop de D66-fractie achter dit voorstel te kunnen scharen zeg ik erbij dat die uitzonderingsbepaling erin is opgenomen. Deze betreft een bevoegdheid voor de vakministers, maar ook voor mij. Deze is open verwoord, dus daar kan gebruik van worden gemaakt. Dat staat er niet voor niets, dus ik sluit dat niet uit. Ik vind dat we daar met wijsheid mee moeten omgaan, maar ik wil hier niet de indruk wekken dat er voor alle academische ziekenhuizen een uitzondering wordt gemaakt, of iets dergelijks, want dan had de Tweede Kamer dat wel zo moeten vastleggen. Dus nogmaals, de regel is echt dat het onder regime 1 wordt gebracht en de discretionaire bevoegdheid is zoals in de wet beschreven. Ik hoop

dat ik met dit antwoord geen verkeerde verwachtingen wek en tegelijkertijd de fractie van D66 het comfort kan geven dat die bevoegdheid in uitzonderingsgevallen een enkele keer kan worden gebruikt.

Mevrouw Huijbregts heeft gevraagd of hier sprake is van een overgangswet. Er is sprake van een wet en vanaf 1 januari 2013 is dat de wet. Ik wil nog eens markeren dat dit een grote stap is. Wij staan aan het einde van een traject van meer dan tien jaar waarin veel Kamers en bewindspersonen met dit onderwerp zijn bezig geweest. Als de Kamer dit steunt, gaan wij vanaf 1 januari 2013 doen wat in de samenleving breed als wenselijk wordt gezien, namelijk de topinkomens beperken in de publieke en de semipublieke sector. Ik heb de indruk dat mevrouw Huijbregts de mening deelt dat wij het betere niet de vijand van het goede moeten laten zijn. Dus het feit dat velen wellicht verder willen gaan, daarvoor heb ik ook al steun gehoord, mag geen reden zijn om deze stap nu niet te zetten.

Verder is gevraagd wat het effect is op het loongebouw. Ik zeg toe dat wij daarnaar zorgvuldig zullen kijken in de evaluatie, anders blijven wij speculeren. Ik verwacht dat dit alleen effect heeft voor een zeer kleine groep aan de bovenkant. Het is in ieder geval niet de intentie om het loongebouw in zijn geheel te comprimeren. Laten wij dit bij de evaluatie beoordelen.

Mevrouw Huijbregts heeft gelijk dat ik niet heb geantwoord op haar vraag over de rol van werkgever versus de rol van wetgever. Excuses daarvoor. Wij hebben er nadrukkelijk voor gekozen om hier als wetgever op te treden. Wij hadden er tien jaar geleden natuurlijk ook voor kunnen kiezen om een aparte norm in te stellen voor het overheidspersoneel, maar in plaats daarvan is gekozen voor een norm voor de publieke en de semipublieke sector los van de vraag wie daar precies de werkgever is. Het antwoord op de vraag van mevrouw Huijbregts is dus dat eerdere kabinetten met steun van de Kamer hebben gekozen voor de rol van wetgever.

Ik heb mevrouw De Boer impliciet antwoord gegeven op haar vraag naar de uitzonderingen en de discretionaire bevoegdheid.

Zij heeft verder gevraagd of ik wel of niet vertrouwen heb in de sector. Laat ik vooropstellen dat ik in het algemeen vertrouwen heb in de sectoren, maar het is uit het oogpunt van de werkgever niet onbegrijpelijk dat men in sommige sectoren denkt dat men in een individuele situatie iemand kan binnenhalen door net iets meer te betalen. Men biedt ook tegen elkaar op. Het is niet malafide om dat te doen, maar dan kan het zelfs binnen zo'n sector wel goed zijn dat men zich realiseert dat dit tegen elkaar opbieden een plafond heeft. Dat tast de goede trouw niet aan.

Ik heb zelf het woord "fraude" gelanceerd toen werd gevraagd waarom de sancties niet strenger zijn zoals dat bij fraudeurs het geval is. Ik heb toen gezegd dat hier in mijn ogen geen sprake is van fraude, maar als er toch fraude wordt gepleegd, is dat natuurlijk strafbaar. Dan komen wij in een heel ander regime terecht.

De heer Vliegthart heeft steun betuigd. Ik dank hem daarvoor.

Ik heb goed begrepen dat twee fracties in ieder geval nog intern beraad nodig hebben om een oordeel te kunnen vellen. Dat kan ik me goed voorstellen. Ik mag misschien meegeven dat het fijn zou zijn als volgende week het resultaat van de stemming bekend zou zijn. De tijd wordt krap om dit allemaal te doen landen en alles nog op 1 januari 2013 in werking te kunnen stellen.

De beraadslaging wordt gesloten.

De voorzitter: Ik heb met de minister begrepen dat de fracties van D66 en de VVD nader beraad wensen. Dit leidt ertoe dat wij volgende week over dit wetsvoorstel zullen stemmen.

**

De vergadering wordt van 18.35 uur tot 19.45 uur geschorst.

*B

!Aanpassing regeling vervolgingsverjaring!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van het Wetboek van Strafrecht in verband met de aanpassing van de regeling van de vervolgingsverjaring (32890).

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Minister Opstelten: Voorzitter. Ik dank de leden voor hun vriendelijke woorden over mijn aanwezigheid als minister van Veiligheid en Justitie van het kabinet-Rutte/Asscher. Het is mij een genoegen om vandaag met deze Kamer van gedachten te wisselen over het wetsvoorstel vervolgingsverjaring. Ik dank de Kamer voor de voortvarendheid waarmee zij de behandeling van dit wetsvoorstel heeft opgepakt. Ik heb met belangstelling kennis genomen van de vragen en opmerkingen in eerste termijn. Ik dank de woordvoerders voor hun inbreng. Voordat ik de vragen beantwoord, geef ik graag kort een schets van de inhoud en achtergrond van dit wetsvoorstel. Ik zal daarbij op verzoek van mevrouw Beuving, mevrouw Broekers en mevrouw Scholten ingaan op mijn visie op het strafrecht en dit wetsvoorstel. Daar hebben zij nadrukkelijk om gevraagd. Ik doe dat natuurlijk in een nutshell, maar toch.

Met het wetsvoorstel worden verjaringstermijnen verlengd voor misdrijven waarop acht tot tien jaar gevangenisstraf is gesteld, van twaalf tot twintig jaar. Voorbeelden van dergelijke misdrijven zijn diefstal met geweldpleging en zware mishandeling. Daarnaast wordt de verjaring afgeschaft voor misdrijven waarop twaalf jaar of meer gevangenisstraf is gesteld en voor ernstige zedenmisdrijven gepleegd tegen kinderen. Bij deze laatste misdrijven kan

gedacht worden aan gemeenschap met een persoon beneden de leeftijd van 16 jaar.

Het wetsvoorstel dat wij vandaag bespreken, vloeit voort uit twee ontwikkelingen: de veranderde maatschappelijke context en de toegenomen mogelijkheden tot het leveren van bewijs na verloop van veel tijd. Het strafrecht is geen rustig bezit en mag ook geen dogma zijn. Het recht reguleert onze samenleving en onze samenleving is voortdurend in ontwikkeling. Daarom is ook het recht voortdurend in ontwikkeling. Strafrecht is ingrijpend recht. Enerzijds beschermt het belangrijke rechtsgoederen van burgers: hun leven, hun vrijheid, hun vermogen en hun eer. Anderzijds treft het burgers in diezelfde rechtsgoederen. Om die reden biedt het strafrecht rechtsbescherming, zowel aan de verdachte als aan het slachtoffer en de maatschappij als geheel. De opvattingen over hoe dit ingevuld moet worden, verschillen naar tijd en plaats.

De maatschappelijke context waarbinnen het strafrecht zich beweegt, is sinds de invoering van het Wetboek van Strafrecht ingrijpend veranderd. De rol van het strafrecht is binnen deze veranderde context ook enigszins anders. Niet alleen is sprake van meer criminaliteit dan ten tijde van de invoering van het Wetboek van Strafrecht, maar ook is de criminaliteit van aard veranderd. Verder is sprake van minder sociale cohesie, algemeen gedeelde normen en waarden en sociale controle. Daarnaast is de tolerantie van criminaliteit afgenomen. Wij kunnen dat aangrijpen om het criminaliteitsprobleem te relativiseren, maar het is de vraag of dat gerechtvaardigd is. Een grotere gevoeligheid voor bepaalde gedragingen kan ook duiden op een legitieme verschuiving in de definitie van leed en schade.

Ook is het strafrecht niet langer een marginaal gebeuren in maatschappelijke zin. De strafrechtspleging was lange tijd vooral iets voor specialisten en justitiabelen, maar vanaf midden jaren tachtig is dat drastisch gewijzigd. Belangrijke strafrechtelijke gebeurtenissen worden via de media onder de aandacht gebracht van het grote publiek. Het optreden van politie en justitie wordt nauwlettend gevolgd en bekritiseerd. In mijn ogen kan het strafrechtelijk beleid zich niet onttrekken aan de gevoelens van het slachtoffer en het rechtsgevoel van het publiek. Dit zou afbreuk doen aan de legitimiteit en geloofwaardigheid van het strafrecht.

Ik heb in mijn college in Groningen gepleit voor een strafrecht dat herkenbaar, krachtig en op maat is. Ongetwijfeld hebben de leden kennis genomen van deze visie, die is na te lezen in het Nederlands Juristenblad. In april is daarin een artikel van mijn hand verschenen waarin ik mijn agenda voor het strafrecht heb aangegeven. Ik ben van plan om dat in dit kabinet voort te zetten. Dit betekent niet dat er steeds moet worden toegegeven aan de waan van de dag, maar wel dat het strafrecht moet aansluiten bij de opvattingen die in de maatschappij leven. In relatie tot dit voorstel is dan relevant dat steeds moeilijker aan de samenleving, de maatschappij, is uit te leggen

dat plegers van ernstige misdrijven hun straf ontlopen enkel en alleen in verband met het verstrijken van een bepaalde termijn.

De tweede ontwikkeling die aan dit wetsvoorstel ten grondslag ligt, is die van het forensisch bewijs, met name het DNA-bewijs. De mogelijkheden tot het verkrijgen van aanknopingspunten en het leveren van bewijs ten aanzien van feiten die in een ver verleden zijn gepleegd, zijn daardoor enorm toegenomen. Hierdoor vervalt het argument dat in verjaringstermijnen dient te worden voorzien in verband met het feit dat het na verloop van tijd moeilijk zo niet onmogelijk is om een strafbaar feit nog te bewijzen. Daarbij teken ik meteen aan dat DNA en ander technisch bewijs niet altijd zaligmakend zal zijn. De rechter zal dan ook grote behoedzaamheid moeten betrachten bij de beoordeling van de bewijsbaarheid van een strafbaar feit dat in een ver verleden is gepleegd. In de memorie van antwoord die ik de Kamer toezond, is een aantal voorbeelden opgenomen waaruit kan worden afgeleid dat de rechter zijn taak nauwgezet uitvoert.

De verwachtingen bij dit wetsvoorstel moeten dan ook bescheiden zijn. Het enkele opheffen van de verjaring betekent nog niet dat ernstige misdrijven altijd vervolgd zullen worden. Daarvoor zijn ook andere factoren van belang, zoals de bewijsbaarheid van het feit. Wel wordt met dit wetsvoorstel meer maatwerk mogelijk. Indien sprake is van een ernstig misdrijf dat in een ver verleden heeft plaatsgevonden en er voldoende bewijs is tegen een bepaalde verdachte, bestaat de mogelijkheid voor het Openbaar Ministerie om tot vervolging over te gaan. Het Openbaar Ministerie zal daarvoor alle -- ik zeg: alle -- in het geding zijnde belangen afwegen. Juist doordat sprake is van maatwerk in een concreet geval kan een evenwicht worden bereikt tussen alle in het geding zijnde belangen. Met dit wetsvoorstel wordt voorkomen dat de belangen van het slachtoffer en de maatschappij het na verloop van de verjaringstermijn altijd van de belangen van de verdachte verliezen. Cruciaal is dat het met dit wetsvoorstel mogelijk wordt om met alle belangen rekening te houden.

Mevrouw Broekers-Knol (VVD): Ik stel graag een vraag aan de minister. In de memorie van antwoord staat meerdere malen: succesvolle vervolging door het Openbaar Ministerie. De minister zegt net dat er een tenlastelegging kan volgen, et cetera. Wat verstaat hij onder "succesvolle vervolging"? Heeft het Openbaar Ministerie dan allerlei bewijzen waardoor een tenlastelegging kan worden uitgebracht? Of wordt daaronder verstaan dat de rechter tot een berechting heeft geoordeeld?

Minister Opstelten: Mij lijkt dat het laatste dan aan de orde is.

Mevrouw Broekers-Knol (VVD): "Succesvolle vervolging" staat gelijk aan veroordeling van de verdachte door de rechter?

Minister Opstelten: U kent de termen van het Openbaar Ministerie. Er worden dan ook termen als "winnen" en "verliezen" gebruikt. Men spreekt van succesvol als men vervolgt en een eis uitspreekt en de rechter die op een of andere manier honoreert. Het is in onze rechtsstaat niet anders dan dat.

Met het voorgaande heb ik een paar achtergronden van het wetsvoorstel kort aangestipt, omdat daarnaar werd gevraagd. Ook ben ik ingegaan op mijn visie op het strafrecht, natuurlijk in een nutshell. Ik verwijs ook naar het NJB. Dan kom ik nu toe aan de beantwoording van de overige vragen die door de verschillende woordvoerders zijn gesteld.

Mevrouw Beuving, mevrouw Broekers, mevrouw Scholten en de heer Ruers wezen op het feit dat er licht zit tussen de politieke en de juridisch-wetenschappelijke opvatting. Ik denk dat het feit dat er sprake is van enig licht tussen een politieke en een juridisch-wetenschappelijke waardering van de noodzaak van nieuwe wetgeving op zichzelf genomen begrijpelijk is. Dat zal ook altijd het geval zijn. In de wetenschap geldt als hoofdlijn dat men op grond van meestal empirisch onderzoek standpunten inneemt over de gebleken noodzakelijkheid. Daarbij wordt aan de hand van zelfgeformuleerde, vaak strikt rationele criteria bepaald of een reeds getroffen of voorgenomen maatregel nodig is of niet. Daarbij is het overigens helemaal niet uitgesloten, zeker niet in de juridische wetenschap, dat inzichten, opvattingen en interpretaties uiteenlopen. De Kamer zal dat willen bevestigen. Politiek-bestuurlijke beleidsvorming is doorgaans een reactie op maatschappelijke vraagstukken, waarbij de gewijzigde maatschappelijke realiteit of gewijzigde inzichten in de samenleving, naast allerlei andere factoren, een belangrijke rol spelen. Daardoor zal de afweging of een bepaalde maatregel nodig of wenselijk is, vaak anders uitvallen dan de afweging die ter zake binnen de wetenschap wordt gemaakt. Ik denk dat het goed is dat in de beleidsvorming rekening wordt gehouden met de maatschappelijke context en de inzichten van de samenleving. In mijn ogen kan het strafrechtelijk beleid zich daaraan niet onttrekken. Dat zou afbreuk doen aan de legitimiteit en de geloofwaardigheid van het strafrecht.

Het is overigens ook weer niet zo dat de politieke en juridisch-wetenschappelijke rationaliteit elkaars tegenpolen hoeven te zijn.

Mevrouw Scholten (D66): Als ik het goed heb begrepen, baseert de minister dit wetsvoorstel op de inzichten en het gevoel in de samenleving. Ik hoor dat nu voor de tweede keer. Mijn vraag -- ook andere fracties hebben dit gevraagd -- aan de minister is: waaruit blijkt dat? Hoe komt de minister tot het oordeel dat inzichten in de samenleving om dit soort maatregelen vragen? Dat is een heel wezenlijke vraag en ik denk dat het hele debat daarover gaat.

Minister Opstelten: Dit is een terechte vraag van mevrouw Scholten. Ik kom hierop uiteraard nog

terug. Ik ben nog niet klaar met dit gedeelte van mijn betoog. Ik heb het nu over de relatie tussen de wetenschap en de wetgeving en over de vraag hoe je daarmee omgaat. De legitimatie van wetgeving hangt samen met veel meer rationaliteiten dan alleen een juridisch-wetenschappelijke beoordeling van nut en noodzaak, bijvoorbeeld gebaseerd op kwantitatieve criteria.

Mevrouw Beuving en mevrouw Scholten vroegen mij, nader te motiveren waarom er nu een bredere grens wordt getrokken dan in 2005. Zij vroegen waarom deels een beroep wordt gedaan op dezelfde argumenten en welke nieuwe ontwikkelingen er sindsdien zijn geweest. In de eerste plaats hadden de argumenten in 2005 al een bredere gelding dan misdrijven waarop levenslange gevangenisstraf is gesteld. Dit blijkt onder andere uit het oorspronkelijke initiatiefwetsvoorstel van de leden Dittrich en Rietkerk, dat ook zag op enkele misdrijven waarop geen levenslange gevangenisstraf is gesteld. Ook kan worden gewezen op de uitgebreide discussie die vervolgens in de Kamer heeft plaatsgevonden over de afbakening van delicten. Wij hebben op advies van de Raad van State uiteindelijk gekozen voor de afbakening "misdrijf waarop levenslange gevangenisstraf is gesteld". Dat is een heldere categorale afbakening. Bovendien hebben de argumenten uit 2005 sindsdien aan kracht gewonnen. Allereerst blijkt dat ook ten aanzien van de ernstige misdrijven waarop geen levenslange gevangenisstraf is gesteld, de strafbehoefte lang blijft bestaan. Ook in 2005, toen een uitgebreide discussie heeft plaatsgevonden over de afbakening van de delicten waarvoor de verjaring zou worden opgeheven, werd dit al erkend.

Daarnaast is van belang dat de belangen van het slachtoffer zwaarder zijn gaan wegen. Verder is de toegankelijkheid van gegevens sinds die tijd toegenomen. Aan ernstige strafbare feiten kan bovendien veel bekendheid worden gegeven. Daardoor blijven onopgeloste ernstige strafbare feiten vaak nog lange tijd een rol spelen in het maatschappelijk debat over veiligheid en het functioneren van de rechtshandhaving. Ook kan worden gewezen op de voortschrijdende ontwikkelingen, van dag tot dag, op het gebied van forensisch bewijs, waardoor dit in steeds meer zaken kan worden gebruikt. Bovendien zijn sinds 2005 een aantal wetten in werking getreden, die door mij hier in de senaat zijn verdedigd, zoals de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden, die de opsporingsmogelijkheden van een in een ver verleden gepleegd misdrijf vergroten. Op 1 februari 2005 is deze Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden in werking getreden. Als gevolg van deze wet is het aantal DNA-profielen in de DNA-databank gestegen. Dit levert een vaker een match op ter zake van ernstige strafbare feiten die zich in een ver verleden hebben afgespeeld. Een dergelijke match kan leiden tot nieuwe aanknopingspunten in het onderzoek of mogelijk als ondersteunend bewijs worden ingebracht op de rechtszitting.

Een andere ontwikkeling waar ik op wil wijzen, is de op 1 april 2012 in werking getreden

wet die het mogelijk maakt om DNA-verwantschapsonderzoek te doen. Dit zal richting kunnen geven aan het onderzoek. Tot slot wil ik aanstippen dat ontwikkelingen op het gebied van DNA-onderzoek en technisch onderzoek voortschrijden, waardoor het resultaat van dergelijk onderzoek in grotere aantallen zaken kan worden gebruikt. Daarbij wil ik niet uit het oog verliezen, en nadrukkelijk als mijn standpunt naar voren brengen, dat DNA en technisch bewijs niet zaligmakend zijn, maar dat voorschrijdende ontwikkelingen op dit gebied desalniettemin aanleiding geven tot heroverweging van de regeling van de vervolgingsverjaring. Het argument dat het na verloop van tijd onmogelijk wordt om strafbare feiten nog te bewijzen, was immers een van de gronden voor de verjaring in 1886. Dit argument heeft door de ontwikkelingen op het gebied van forensisch bewijs aan kracht ingeboet.

Mevrouw Broekers-Knol (VVD): Ik bewonder de minister zeer. Hij zou bijzonder geschikt zijn voor het fillibusteren in Amerika. Als de minister iemand naar de microfoon ziet lopen ...

Minister Opstelten: Dat heeft met mijn verleden te maken. Ik ben altijd gewend dat ik niet iemand het woord geef en ook niet stil ben, maar dat de voorzitter de leiding van de vergadering heeft.

Mevrouw Broekers-Knol (VVD): Ik spreek ook via de voorzitter.

De voorzitter: De voorzitter zoekt naar natuurlijke pauzes, maar die zijn er bij u niet, mijnheer de minister.

**

Mevrouw Broekers-Knol (VVD): Omdat de minister die natuurlijke pauze niet nam, kreeg ik de neiging om naar de interruptiemicrofoon te lopen, maar uiteindelijk bleek dat het misschien toch niet nodig was. Ik was namelijk heel blij om van de minister te horen -- uiteindelijk -- dat DNA-onderzoek an sich niet concludent is in de opsporing. Dat was nu juist hetgeen waarover ik hem een vraag wilde stellen. Hij heeft die vraag inmiddels beantwoord, maar ik stond hier nu eenmaal en dacht: laat ik nu in godsnaam mijn vraag maar stellen. Als de minister mij weer ziet komen, zou ik het fijn vinden als hij even opkijkt en denkt: daar heb je haar weer, laat ik maar even stil zijn.

Minister Opstelten: Voorzitter. Ik wist dat mevrouw Broekers daar stond, maar ik hoorde u niet. Maar ik pas mij natuurlijk aan de mores van dit huis aan. Wie ben ik?

Mevrouw Beuving heeft gevraagd waarom verjaring ook wordt afgeschaft voor slachtofferloze misdrijven. Dit wetsvoorstel moet worden gezien in het brede perspectief van de bescherming van de rechtsorde. Het gaat niet alleen om de belangen van het slachtoffer, maar ook om het belang van de samenleving als geheel.

Mevrouw Beuving (PvdA): Voorzitter, mag ik meteen even ingrijpen? Het ging mij niet alleen om slachtofferloze delicten. Ik heb in mijn eerste termijn gezegd dat ik er begrip voor heb dat de verjaringstermijn voor ernstige zedendelicten ten opzichte van minderjarigen wordt opgeheven, wetende dat die verhalen pas jaren later naar voren komen. Ik kan me er ook iets bij voorstellen ten aanzien van delicten als doodslag of zware mishandeling met voorbedachten rade de dood ten gevolge hebbend. Die zitten immers dicht aan tegen delicten waar levensslag op staat en waarvoor de verjaring al is opgeheven. Je kunt nu in een rechtszaak krijgen dat de rechter in plaats van moord doodslag bewezen verklaart. Dan heb je een probleem, want het ene feit is wel verjaard en het andere niet. Mijn punt is dat je in dit voorstel een enorme bulk aan delicten hebt waar twaalf jaar of meer op staat en waarvan nu ineens de verjaring wordt opgeheven. Daar vallen voor een deel slachtofferloze delicten onder, maar niet alleen. Mijn vraag is ruimer.

Minister Opstelten: Zeker. Zo had ik het ook begrepen. Dit was echter een punt, haar tekst heel precies volgend, dat met name mevrouw Beuving heeft ingebracht. Daarom wou ik daar graag op ingaan. Zware misdrijven zijn niet alleen traumatisch voor de mogelijke slachtoffers en de naaste omgeving. Zij raken ook in de brede zin het vertrouwen in de rechtsorde en de veiligheidsbeleving van burgers. Een aantal voorbeelden van slachtofferloze delicten die onder dit wetsvoorstel vallen zijn brandstichting waarvan zwaar lichamelijk letsel te duchten is, gevaarstelling voor het treinverkeer en opzettelijke vergiftiging van het drinkwater. Een gemeenschappelijk kenmerk van deze misdrijven is het opzettelijk teweegbrengen van gevaar voor de algemene veiligheid. Dat ernstige gevolgen zich uiteindelijk niet verwezenlijken, is niet aan de dader te danken. Deze misdrijven moeten derhalve, hoewel er geen individuele slachtoffers zijn aan te wijzen, als bijzonder ernstig worden aangemerkt.

De heer Ruers (SP): Denkt de minister bij dit laatste ook bijvoorbeeld aan het materiaal asbest dat in de samenleving rondwaart op alle mogelijke manieren? Dat is niet gericht op een bepaalde persoon, maar het veroorzaakt, zoals wij weten, 1.300 doden per jaar. Zijn dergelijke stoffen misdadig naar de mening van de minister? Hij kijkt naar boven, maar misschien kan hij even naar mij kijken.

Minister Opstelten: Ik ken de specifieke belangstelling van de heer Ruers, die wij overigens delen, voor de gehele asbestproblematiek. Ik ken de delicten rond asbest, de termijn en de strafmaat niet uit mijn hoofd.

De heer Ruers (SP): Dat is artikel 174 van het Wetboek van Strafrecht, lid 1 en 2.

Minister Opstelten: Als zij voldoen aan de termijnen die ik heb aangegeven, vallen zij daarbinnen en

anders niet. Ik wil dat nog wel even nakijken voor de tweede termijn.

Mevrouw De Boer en mevrouw Scholten hebben vragen gesteld. Volgens mij heb ik in grote lijnen de vraag over de relatie tussen wetenschappelijk onderzoek en de wens tot wetswijziging beantwoord.

Ik dank de heer Holdijk voor zijn betoog.

Mevrouw De Boer (GroenLinks): Voorzitter, ik breek maar gewoon in. De minister heeft iets gezegd over wetenschappelijk onderzoek in relatie tot de onderbouwing van de maatschappelijke behoefte die wordt verondersteld in dit wetsvoorstel. Ik heb de minister in zijn antwoord vooral gehoord over juridisch-wetenschappelijk onderzoek. Hij stelde dat dit iets anders is dan een wetgevingsproces. Dat ben ik geheel met hem eens. Mijn vraag was, volgens mij net als die van mevrouw Scholten, waaruit die maatschappelijke behoefte blijkt. Haalt de minister vooral uit de media dat er behoefte aan is om ook na jaren nog mensen te kunnen veroordelen, dat die is veranderd in de tijd, of is het wetenschappelijk onderbouwd? Ik doel dan niet op juridisch-wetenschappelijk onderzoek, maar op sociaalwetenschappelijk onderzoek.

Minister Opstelten: Ik heb al een heel betoog gehouden over de reden dat wij sinds 2005 tot dit wetsvoorstel zijn gekomen. Ik kan nog specifieker zeggen dat bij dit wetsvoorstel niet vooropstaat dat per definitie na inwerkingtreding meer oude feiten zullen worden opgelost. Er zullen wel meer cold cases worden aangepakt dan is voorzien in de huidige planning van politie en justitie. Er is geen wetenschappelijk-empirisch onderzoek nodig om dat vast te stellen. Er is geen inhaalslag gepland om alle onopgehelderde zaken opnieuw te onderzoeken en voor verdere verjaring te behoeden. Ik zeg nogmaals dat er meer criminaliteit is. Dat wordt onderbouwd door alle cijfers. De aard van de criminaliteit is veranderd. Veel rechtsliteratuur gaat daarover. De tolerantie binnen de samenleving ten opzichte van criminaliteit is afgenomen. Uit onderzoek blijkt dat de rechters strenger straffen. Dat wordt in rechtssociologische literatuur geconstateerd. Er is sprake van veranderde opvattingen over leed en schade. Daar is ook rechtssociologische literatuur over. Het gaat om een maatschappelijke werkelijkheid. Die kan men anders waarderen, maar niet ontkennen naar mijn opvatting.

Mevrouw De Boer (GroenLinks): Ik probeer het nog één keer. Volgens mij staat in de onderbouwing van het wetsvoorstel dat er een maatschappelijke behoefte is om ook na langere tijd misdrijven nog te kunnen vervolgen. De vraag is of die maatschappelijke behoefte ook gemeten is, of daar onderzoek naar is gedaan, of dat het meer een onderbuikgevoel is.

Minister Opstelten: Dat laatste in elk geval niet. Als ik het kort samenvat, vraagt mevrouw De Boer naar de maatschappelijke behoefte om strafbare feiten te vervolgen die na verloop van tijd zou

bestaan. Specifiek wetenschappelijk onderzoek op dit terrein is mij niet bekend. Ik meen echter dat het evident is dat de samenleving, zeker bij de ernstige misdrijven waarop dit wetsvoorstel ziet, vervolging en berechting wenselijk acht, ook als de feiten lang geleden hebben plaatsgevonden. Het gaat hier om de geloofwaardigheid van de strafrechtspleging. Als vervolging mogelijk en wenselijk is, met inachtneming van alle belangen die aan de orde zijn en die worden uiteindelijk gewogen door de rechter, zou dat niet door de wet tegen moeten worden gehouden. Dat is de conclusie die ik trek.

Mevrouw Scholten (D66): Ik ben toch benieuwd. Ik begrijp nu van de minister dat er geen sociaalwetenschappelijk of juridisch-wetenschappelijk onderzoek is. Dat is een bevestiging van iets wat ik al vermoedde. Het is er dus niet. De minister heeft als verdere onderbouwing genoemd het feit dat er in 2005 een wet inzake DNA-onderzoek voor veroordeelden tot stand is gekomen en in werking is getreden en dat in 2012 een wet inzake DNA-verwantschapsonderzoek in werking is getreden. Je zou kunnen denken dat op grond daarvan de maatschappelijke behoefte iets is ontwikkeld of toegenomen. Dat weten wij echter niet. Die wetten zijn immers nog zo kort in werking dat wij nog geen evaluatie hebben en geen effect kunnen meten. Is de onderbouwing met die wetten dan niet ook een beetje dun?

Minister Opstelten: De aard van de criminaliteit is veranderd. Dat is in de rechtsliteratuur absoluut aangegeven. Uit onderzoek blijkt dat rechters strenger straffen. Dat is een constatering uit de rechtssociologische literatuur. Ook blijken uit die wetenschappelijke literatuur veranderde opvattingen over leed en schade. Ik heb alleen gezegd dat de feiten zoals gevraagd in specifieke wetenschappelijke onderzoeken op dit terrein sinds 2005 niet zijn aangegeven, maar wel in de literatuur.

Ik kan ook over de effectiviteit spreken. Laten we het dan gewoon over een zaak hebben die iedereen kent. Ter illustratie van de betekenis die dit wetsvoorstel kan krijgen, noem ik de zaak van de zogenaamde Utrechtse serieverkrachter. Als oud-burgemeester van Utrecht heb ik die zaak ook meegemaakt. De heer Ruers zie ik knikken. Hij controleerde mij toen. De Utrechtse serieverkrachter heeft zeven vrouwen verkracht en daarnaast nog elf pogingen daartoe gedaan. De meeste feiten uit deze zaak zijn uit 1995/96. Met de verjaringstermijn van twintig jaar zouden deze feiten dus al over twee jaar verjaren. Op dit moment probeert men nieuwe aanknopingspunten te vinden, waarover u kunt lezen. Maar stel dat het niet lukt, dan zal over twee jaar iedere kans vervallen om de Utrechtse serieverkrachter voor de meeste van zijn misdrijven te veroordelen, ook als hij daarna alsnog wordt gevonden. Ik denk dat dit een beeld geeft van waarover wij het hebben. Mevrouw Broekers-Knol (VVD): Dat kan toch worden gestuit door een daad van vervolging? U

wekt nu de indruk alsof het sowieso gaat verjaren, maar door een daad van vervolging kan het gestuit worden.

Minister Opstelten: Jazeker, maar met de feiten uit 1995/96 ligt dat natuurlijk anders.

Mevrouw Broekers-Knol (VVD): Ik ben er heel simpel over: het antwoord is nee. Dat wordt niet anders met de feiten uit 1995/96. Stuiting schort de verjaring op.

Minister Opstelten: Nee.

Mevrouw Broekers-Knol (VVD): Ja. Dat staat in alle stukken, ook in uw eigen memorie van antwoord.

Minister Opstelten: Stuiting natuurlijk wel, daar hebt u gelijk in, maar het is de vraag of hier stuiting plaatsvindt.

Mevrouw Broekers-Knol (VVD): Of een daad van vervolging.

Minister Opstelten: U gaat ervan uit dat hier feiten plaatsvinden. Ik heb het erover dat er tegen betrokkene over twee jaar bewijs is. Dan krijg je natuurlijk de vraag of het dan verjaard is wat er in 1995/96 heeft plaatsgevonden, ja of nee.

Mevrouw Broekers-Knol (VVD): Als er inderdaad geen daad van vervolging in die periode is gesteld, ben ik het met de minister eens dat dat verjaart, maar dat kan op vrij eenvoudige wijze worden gestuit.

Minister Opstelten: Ik meen van niet in de casus die ik u net heb aangegeven, maar het geeft aan waar wij het over hebben.

Mevrouw Scholten (D66): Ik heb u in mijn eerste termijn het voorstel aan de hand gedaan om een gerechtelijk vooronderzoek op een anonieme verdachte te openen. Dat is door de Hoge Raad gesanctioneerd. Misschien kunt u dat nog eens doorgeven aan de politie in Utrecht.

Minister Opstelten: Mevrouw Broekers en mevrouw Scholten antwoord ik dat ik word bevestigd in mijn gelijk, wat ik wel prettig vind en wat ik u niet wil onthouden, dat dit niet geldt als de daad van vervolging niet voor 2015 is gebeurd. Als er geen verdachte is, kan dit niet. Daar heb ik het in het voorbeeld over. Het zou natuurlijk veel mooier zijn als die dader of verdachte allang was gevonden, laat dat duidelijk zijn.

Met genoegen heb ik naar de inbreng van de heer Holdijk geluisterd.

Mevrouw Scholten (D66): Ik wil toch proberen het aan de minister uit te leggen. Het is goed gevonden door de Hoge Raad dat er een gerechtelijk vooronderzoek naar een anonieme verdachte wordt geopend. Daarmee kan een verjaring worden gestuit. Daarmee kan de minister niet volhouden dat over twee jaar dat feit verjaart. Als er belang

bij is om dat feit niet te laten verjaren, wat ik heel belangrijk acht, dan moet justitie dat met de rechter-commissaris overleggen en realiseren.

Minister Opstelten: Ik heb goed geluisterd naar de suggestie van mevrouw Scholten, waarvoor ik haar dank. Ik zal daar natuurlijk in deze zaak goed naar blijven kijken, ook met inachtneming van wat zij heeft gezegd.

Het compliment aan de heer Holdijk noem ik voor de tweede keer, waardoor het ook steeds zwaarder wordt. Ik heb met genoeg naar hem geluisterd en ik dank hem voor zijn complimenten voor de schriftelijke stukken. Terecht merkte hij op dat in het kader van het voorstel relatief veel gewicht wordt toegekend aan het belang van het slachtoffer. Dat is juist. Ik vind dat belangrijk. Ik herhaal dat dit niet betekent dat dit de enige reden is om de verjaringstermijn aan te passen. Ook versterking van de bescherming van de rechtsorde als zodanig vormt mede een dragende grond voor dit wetsvoorstel. Dat wil ik de heer Holdijk natuurlijk met nadruk zeggen.

Mevrouw Broekers en mevrouw Van Bijsterveld vroegen of er sprake is van een glijdende schaal of een hellend vlak. Ik vond dat een scherp onderdeel van hun betogen; dat was natuurlijk elk moment, maar ik meen hun vragen zo te begrijpen of er op korte termijn nog meer aanpassingen van de verjaringsregeling zullen komen. Tenslotte is er een nieuw kabinet en zonder te pretenderen dat ik voor alle volgende kabinetten kan spreken, of alle toekomstige maatschappelijke ontwikkelingen kan overzien, antwoord ik op deze vragen als volgt. Dit wetsvoorstel streeft ernaar de belangen van de verdachte, het slachtoffer en de samenleving meer in evenwicht te brengen, op basis van de argumenten die ik heb aangegeven. Nu is het zo dat na afloop van de verjaringstermijn de belangen van het slachtoffer en de samenleving altijd verliezen van het belang van de verdachte om niet in zijn rust te worden verstoord. Het gevolg is dat vervolging, ongeacht de omstandigheden van het geval, na afloop van de verjaringstermijn niet meer mogelijk is.

Dit wetsvoorstel beoogt meer maatwerk mogelijk te maken, zoals ik heb aangegeven. Bij ernstige misdrijven moet het Openbaar Ministerie ruimte worden gelaten om aan de hand van alle relevante factoren te beoordelen of een vervolging nog aangewezen is. Anders dan voor ernstige misdrijven geldt voor minder ernstige delicten dat in het algemeen op een gegeven moment vervolging niet langer opportuun is. Voor ernstige misdrijven is zo'n moment niet in zijn algemeenheid aan te geven. De geringe ernst van een delict, het feit dat het lange tijd geleden heeft plaatsgevonden en de rationele inzet van de beschikbare opsporings- en vervolgingscapaciteit maken dat met de vervolging van minder ernstige strafbare feiten, alle belangen afwegend, op een gegeven moment niet langer een redelijk doel kan worden gediend.

Het is de taak van de wetgever om bij die stand van zaken daarover duidelijkheid te scheppen en wettelijk voor te structureren dat de

mogelijkheden om tot vervolging over te gaan eindig zijn. Door het wetsvoorstel wordt in mijn ogen dus een evenwicht bereikt tussen alle in het geding zijnde belangen, een evenwicht dat tegemoetkomt aan eisen van deze tijd. Ik zie op die moment dan ook geen aanleiding om de verjaringsregeling verder aan te scherpen.

Mevrouw Broekers-Knol (VVD): Ik hoor de minister zeggen dat hij op dit moment geen aanleiding ziet om de verjaringsregel verder aan te scherpen. Het zou fijn zijn als hij kon zeggen: dit is het, niet alleen op dit moment.

Minister Opstelten: Ik heb hiermee proberen te zeggen dat ik niet van plan ben initiatieven te nemen in deze kabinetsperiode om de verjaringsregeling verder aan te scherpen.

Mevrouw Broekers-Knol (VVD): Dat is helder. Dank u wel.

Minister Opstelten: Het is terecht dat mevrouw Broekers-Knol dit punt op deze wijze nog even aanscherpt.

Mevrouw Scholten vraagt waarom ook voor zedenmisdrijven gepleegd tegen kinderen de verjaring wordt opgeheven. Ik wil dit punt graag nog een keer verduidelijken. Voor zedenmisdrijven gepleegd tegen kinderen geldt dat deze vaak pas laat uitkomen. Een van de oorzaken hiervan is dat minderjarigen zich vaak in een afhankelijkheidssituatie bevinden ten opzichte van de dader. Pas wanneer het slachtoffer uit deze afhankelijkheidspositie loskomt, is het in staat een eigen afweging te maken over het al dan niet doen van aangifte. Daarom bestaat er al enige tijd een apart verjaringsregime voor zedenmisdrijven gepleegd tegen kinderen. De actualiteit heeft laten zien dat deze afwijkende verjaringsregeling nog onvoldoende is. Gebleken is dat het fysiek loskomen uit een afhankelijkheidssituatie niet altijd betekent dat slachtoffers ook direct hun verhaal naar buiten kunnen brengen. Met name bij misbruik binnen een familiesituatie speelt bovendien vaak mee dat het erg moeilijk kan zijn voor een slachtoffer om aangifte te doen, ook wanneer hij inmiddels al volwassen is, omdat dit vaak een verslechterde verhouding of breuk met de familie betekent.

Deze knelpunten in het verjaringsregime hebben mij gebracht tot een heroverweging van de verjaringsregeling voor ernstige zedenmisdrijven gepleegd tegen kinderen. Door de verjaringstermijn voor deze misdrijven op te heffen, word aan de genoemde problematiek tegemoetgekomen. Zo wordt de uiterst verdrietige situatie voorkomen dat een slachtoffer na vele jaren eindelijk de moed heeft om aangifte te doen en dan te horen krijgt dat de dader niet meer kan worden vervolgd vanwege een formeel wettelijk beletsel. Mevrouw Beuving refereerde in dit verband al aan de rapporten van de commissie-Deetman en de commissie-Samson.

Mevrouw De Boer (GroenLinks): Ik ben het met de minister eens dat we het hier over heel schrijnende situaties hebben. Met name in de gevallen die naar voren zijn gekomen uit de onderzoeken van de commissie-Deetman en de commissie-Samson gaat het om situaties waarin slachtoffers na heel veel jaren, ruim na het verstrijken van de verjaringstermijn, naar buiten zijn gekomen met zaken en daar wellicht strafrechtelijk iets mee zouden willen. Aangekend moet wel worden dat de vraag of men dat daadwerkelijk wil altijd nog een stap verder is, want het is niet niks om een strafrechtelijke procedure te doorlopen als slachtoffer. De minister noemde ook de situatie van seksueel misbruik binnen het gezin. Als advocaat heb ik heel veel ervaring met het bijstaan van dergelijke mensen. Mijn ervaring destijds was dat met de verlenging van de termijn, zodat deze pas ging lopen vanaf het moment dat iemand 18 jaar was, eigenlijk de slag was gemaakt. Ik ben benieuwd of er heel veel zaken zijn waaruit blijkt dat die termijn onvoldoende is, waarin mensen dus na hun 30ste nog aangifte willen doen in dit soort zaken.

Minister Opstelten: Het is wel een van de afwegingen. Ik kan niet zeggen dat er heel veel zaken zijn, maar het is toch een situatie die wel in beeld komt bij seksueel misbruik van kinderen. Dat is natuurlijk steeds meer een item. Ik kan niet zeggen dat het om heel veel gevallen gaat. Ik heb de feiten nu ook niet precies op een rij. Ik kan mevrouw De Boer misschien in tweede termijn nog een iets preciezer antwoord geven.

Voorzitter. Mevrouw Scholten heeft ook gevraagd waarom niet wordt aangesloten bij het criterium dat wordt gehanteerd bij de herziening ten nadele, een opzettelijk begaan misdrijf dat de dood van een ander ten gevolge heeft. Aansluiting bij het criterium uit het wetsvoorstel herziening ten nadele zou belangrijke nadelen hebben. Tal van misdrijven waarvoor in het onderhavig wetsvoorstel wordt voorgesteld om die voortaan niet meer te laten verjaren, zouden dan aan verjaring onderhevig blijven. Misdrijven als verkrachting zullen dan nog steeds verjaren. Ook zouden er misdrijven die op grond van de huidige regeling niet kunnen verjaren aan verjaring onderhevig worden, te weten alle misdrijven waarop levenslang staat maar die geen dodelijke afloop kennen. Ik acht het onwenselijk dat plegers van dergelijke ernstige misdrijven aan hun straf zouden kunnen ontkomen door verjaring. Tot slot past de afbakening van delicten bij het wetsvoorstel herziening ten nadele niet binnen het systeem van de verjaringsregeling, waar de verjaringstermijnen steeds zijn gekoppeld aan de ernst van het delict zoals die tot uitdrukking komt in de strafmaat.

Mevrouw Scholten (D66): Ik ken dit antwoord van de minister al, want hij heeft dat ook zo gezegd in zijn reactie op dezelfde vraag van de Raad van State. Ik begreep dat antwoord niet en ik heb de vraag dus ook niet zonder reden nogmaals gesteld. De minister zegt dat als hij dat goedvindt, feiten waarop levenslang staat, zouden verjaren. Als ik

het echter goed begrijp, en ik heb de wet goed nagelezen, hebben we in 2005 al een wet gehad waarin staat dat alle feiten waarop levenslang staat niet meer verjaren. Hoe zit het nou? Gaan de feiten waarop al levenslang staat en die niet meer verjaren dan uit de wet? Ik heb echter nergens een artikel gevonden waarin staat dat de wet van 2005 dan niet meer van toepassing is. Het spijt mij, voorzitter, maar ik begrijp het antwoord van de minister echt niet.

Minister Opstelten: Ik kan mevrouw Scholten zeggen dat ik het onwenselijk acht dat plegers van dergelijke ernstige misdrijven aan hun straf zouden kunnen ontkomen door verjaring. Je kunt erover van mening verschillen, maar dat zijn de situaties. Ook past de afbakening van delicten bij het wetsvoorstel herziening ten nadele niet binnen het systeem van de verjaringsregeling, waar de verjaringstermijnen steeds zijn gekoppeld aan de ernst van het delict zoals die tot uitdrukking komt in de strafmaat. Het voorstel zou tot gevolg hebben dat delicten met een hoger strafmaximum eerder verjaren dan sommige misdrijven met een lager strafmaximum.

Mevrouw Van Bijsterveld (CDA): Het kan zijn dat de minister zo meteen nog op mijn vraag terugkomt die een beetje in het verlengde hiervan ligt maar toch wat anders is. We hebben zelf aangedragen dat de Raad van State een ander criterium aandroeg, deels ruimer maar deels ook beperkter. De minister gaat in op de nadelen van het beperkter zijn van dat criterium. Wij hebben gezegd dat het goed is dat de regering kiest voor een helder criterium. Wij kunnen ons ook vinden in het soort criterium dat de regering voorstelt. Is het dan echter niet verstandig om nu nogmaals alle delicten langs te lopen en te bezien of het, gegeven het criterium dat in dit voorstel wordt gebruikt, zo kan zijn dat voor sommige andere zaken het strafmaximum wordt verhoogd, waardoor ze gewoon hieronder vallen?

Minister Opstelten: Ik kom uiteraard nog terug op die punten in het vervolg van mijn betoog. Dit is het punt in relatie tot het punt van de herziening ten nadele. Ik zal naar aanleiding van de inbreng van mevrouw Scholten en mevrouw Beuving nader reflecteren op het punt van de keuze voor de afbakening van de delicten. Mevrouw Beuving stelde die afbakening nog aan de orde. In reactie hierop wil ik graag benadrukken dat ik in dit voorstel de verjaring wil opheffen voor de ernstige misdrijven. Door aan te sluiten op de strafmaat is er sprake van een heldere, categorale afbakening. Hoewel iedere afbakening uiteraard een zekere mate van willekeur in zich heeft, denk ik dat aansluiting op de strafmaat een hogere mate van objectiviteit met zich brengt dan wanneer er bijvoorbeeld per delict wordt bekeken of de verjaring moet worden opgeheven. Bij de beoordeling per misdrijf ligt de rechtvaardiging voor de opheffing van de verjaring in de specifieke kenmerken daarvan. Over deze kenmerken en over

de gevolgen die zij zouden moeten hebben voor de verjaringsregeling kan men verschillend denken.

Mevrouw Beuving (PvdA): De minister noemde ook mijn naam. Ik heb inderdaad iets gevraagd wat in deze context zou kunnen worden meegenomen, maar mijn vraag ging niet in te richting van: beperk het dan tot specifieke delicten. Ik heb concreet enkele delicten genoemd die heel dicht tegen moord aanzitten waarbij bijvoorbeeld moord subsidiair doodslag ten laste wordt gelegd. Als de rechter doodslag dan bewezen verklaart en moord niet, dan heeft dat gevolgen voor de verschillen in verjaring. Dat betekent niet dat je dan enkele specifieke delicten moet gaan onderscheiden, maar dan zou je bijvoorbeeld de grens kunnen leggen bij delicten waar vijftien jaar of meer op staat, die dus werkelijk tegen de allerswaarste delicten aanzitten. Dat geldt voor doodslag en de vorm van zware mishandeling die ik noemde. Dat wilde ik de minister even meegeven. Maar in plaats van zelfbeheersing te betrachten zoals een aantal jaren geleden is gebeurd bij de noodzaak de verjaring nog wat verder op te rekken, heeft hij geen zelfbeheersing betracht door zich te beperken tot ernstige zedendelicten die tegen minderjarigen worden gepleegd, en tot delicten zoals doodslag, waar vijftien jaar of meer op staat. Nee, hij heeft het meteen over de hele bulk delicten waar twaalf jaar of meer op staat. Dat zijn er nogal wat en dat zijn ook heel ongelijksoortige. Wat is daar de noodzaak voor?

Minister Opstelten: Daar kom ik graag op terug in de rest van mijn betoog. Ik wil daar echter die heldere categoriale afbakening bij aangeven. Die is ook in de schriftelijke procedure de scheidslijn geweest. Waarom wordt bij de afbakening van delicten niet gekozen voor een grens van vijftien of achttien jaar? Wanneer wordt gekozen voor de grens van misdrijven waarop vijftien of meer jaar gevangenisstraf is gesteld, dan zal een aantal delicten die nu onder het wetsvoorstel vallen, daar niet langer onder vallen. Het betreft bijvoorbeeld misdrijven als openlijke geweldpleging de dood ten gevolge hebbend, zware mishandeling met voorbedachten rade, diefstal met geweldpleging zwaar lichamelijk letsel ten gevolge hebbend, en verkrachting. Ik acht het wenselijk dat ook voor deze ernstige misdrijven de verjaring wordt opgeheven. Dus natuurlijk wordt er een grens getrokken. Dat is duidelijk, maar het is ook de meest logische grens.

Mevrouw Van Bijsterveld vroeg of ik bereid ben de wettelijke strafmaxima te herzien en te heroverwegen in het licht van de nieuwe verjaringstermijnen. De algemene conclusie van het onderzoek van De Hullu, Koopmans en De Roos uit 1999 naar de wettelijke strafmaxima luidde dat het oorspronkelijke systeem in het algemeen gehandhaafd is gebleven. Naar aanleiding van dat onderzoek zijn de strafmaxima op de plaatsen waar inconsistenties zaten of waar maatschappelijke opvattingen waren veranderd, aangepast met de wet herijking strafmaxima 2006.

Ook bij de sindsdien ingevoegde delicten geldt nog steeds als richtsnoer dat rekening wordt gehouden met het bij de totstandkoming van het Wetboek van Strafrecht gekozen systeem om de ernst van het delict of feit tot uitdrukking te laten komen in de strafmaat. Tegen de achtergrond van de nieuwe verjaringsregeling zie ik dan ook geen aanleiding tot een afzonderlijke herijking van de strafmaxima. Die aanleiding moet mijns inziens steeds worden gevonden in de gewijzigde appreciatie van de ernst van het desbetreffende delict.

Mevrouw Beuving en mevrouw Scholten vroegen of het aantal gerechtelijke dwalingen niet toeneemt als gevolg van dit wetsvoorstel. Dit wetsvoorstel heeft geen gevolgen voor de eisen die worden gesteld aan de deugdelijke beslissing tot vervolging en de rechterlijke einduitspraak. Het tijdsverloop lijkt bij de verschillende bekend geworden gerechtelijke dwalingen geen rol te hebben gespeeld. In veel gevallen werd de verdachte juist vrij kort na het misdrijf aangehouden, vervolgd en berecht. In iedere strafzaak kan het voorkomen dat ontlastende bewijsmiddelen ontbreken of onbetrouwbaar zijn geworden, niet alleen in strafzaken die betrekking hebben op oude feiten.

Het behoort tot de essentie van de rechterlijke taak om te beoordelen of en in hoeverre het ten laste gelegde feit bewezen kan worden verklaard. De aan- of afwezigheid van verjaringstermijnen maakt deze taak niet anders. Dit neemt niet weg dat rechter, politie en Openbaar Ministerie de nodige behoedzaamheid dienen te betrachten bij zaken die zich in een ver verleden hebben afgespeeld. Van belang is dat politie, Openbaar Ministerie en rechter met een open blik naar de strafzaken kijken en het bewijsmateriaal kritisch beoordelen en wegen. De gerechtelijke dwalingen die de afgelopen jaren bekend zijn geworden, hebben zeker bijgedragen aan het besef van het belang hiervan.

Mevrouw Beuving vroeg of de verdachte in de gelegenheid is tegenbewijs te leveren. Het strafproces is uiteraard gericht op waarheidsvinding. Het Openbaar Ministerie is eraan gehouden ontlastend bewijs in het strafdossier te voegen. De rechter moet actief onderzoek doen naar de onschuld of schuld van de verdachte. Daarnaast zal het Openbaar Ministerie bewijs moeten leveren van de schuld van de verdachte, de verdachte niet van diens onschuld. Het is vervolgens aan de rechter om te beoordelen of het Openbaar Ministerie de schuld van de verdachte wettig en overtuigend bewezen heeft. De rechter doet dit met de uiterste behoedzaamheid. Bovendien is er een aantal belangrijke waarborgen, zoals de bewijsminima. Ook hoeft een verdachte een eventueel alternatief scenario dat hij aandraagt, niet te bewijzen. Indien de rechter tot een bewezenverklaring komt, dient hij dit alternatieve scenario weerleggen. Dit wetsvoorstel brengt hierin geen verandering.

Mevrouw Beuving (PvdA): Dat heb ik in de memorie van antwoord gelezen, maar ik heb de minister een en ander zo concreet mogelijk willen voorhouden. Het gaat om alledaagse kwesties. Als iemand met een voor hem nieuwe en onverwachte beschuldiging wordt geconfronteerd, dan kan een heel logische eerste stap zijn dat je alleen al de vragen stelt: wanneer was dat en waar was ik op dat moment? Nou, doe dat maar eens als het om een feit van 30, 40 jaar geleden gaat. Ik wil dat de minister zich verplaatst in een onschuldige persoon die hier na zo veel jaren mee wordt geconfronteerd. Hoe doe je dat?

Minister Opstelten: Ik begrijp die vraag. Het tijdsverloop kan een factor zijn bij de beoordeling van het bewijs in een strafzaak, maar bewijsmateriaal kan ook ontbreken of onbetrouwbaar zijn geworden door materiële omstandigheden, manipulatie of een andere oorzaak. Het behoort tot de essentie van de rechterlijke taak om te beoordelen of en in hoeverre het ten laste gelegde feit bewezen kan worden. De aan- of aanwezigheid van verjaringstermijnen maakt deze taak niet anders. Van belang is vooral dat politie, Openbaar Ministerie en rechter vanuit een onpartijdig perspectief en met een open blik naar de strafzaak kijken, het bewijsmateriaal kritisch beoordelen en wegen en daar de factoren die mevrouw Beuving terecht aangeeft, natuurlijk in meewegen.

Mevrouw Broekers-Knol (VVD): Kan de minister in dit verband ingaan op de strafuitsluitingsgronden, waarover de rechter zich zal moeten buigen?

Minister Opstelten: Ja. De rechter moet natuurlijk rekening houden met de strafuitsluitingsgronden. Dat komt in het vervolg van mijn betoog nog terug.

Mevrouw Broekers heeft gevraagd hoe een getuige die vrijwillig DNA voor onderzoek afstaat, weet wanneer dit vernietigd wordt. Zij vroeg of dit DNA eeuwig bewaard blijft. Terecht stelt mevrouw Broekers dit punt tegen de achtergrond van dit wetsvoorstel aan de orde. Ik hoop haar gerust te kunnen stellen. Voor al het DNA-materiaal gelden bewaartermijnen. De langste bewaartermijn is 80 jaar. Deze termijn geldt voor DNA-sporen die verband houden met een onverjaarbaar feit. Mevrouw Broekers vroeg hoe het zit met een derde op wie geen verdenking rust en die vrijwillig DNA afstaat. Uitgangspunt is dat zijn of haar DNA-materiaal terstond nadat het materiaal is vergeleken met de DNA-sporen uit de strafzaak, wordt vernietigd. Dit volgt uit het Besluit DNA-onderzoek in strafzaken.

In het licht van dit wetsvoorstel zijn twee situaties denkbaar. De eerste situatie is dat tijdens de eerste opsporingsactiviteiten naar aanleiding van een geconstateerd strafbaar feit DNA-materiaal van een derde wordt afgenomen. Dit wordt na de vergelijking meteen vernietigd. Zo hebben wij dit ook in het debat afgesproken. Mocht het in een later stadium nodig blijken, dan kan de derde altijd gevraagd worden om opnieuw DNA-materiaal af te staan. De tweede situatie is dat DNA-materiaal van

een derde wordt afgenomen op een moment dat veraf ligt van het moment waarop het feit is begaan. Ook dan wordt het materiaal terstond na de vergelijking vernietigd.

Mevrouw Broekers-Knol (VVD): Het doet mij deugd dat de minister dit zegt. Het DNA-materiaal wordt dus terstond vernietigd. De enige vraag die voor mij nog overblijft, is of de getuige die vrijwillig DNA-materiaal heeft afgestaan, van de vernietiging op de hoogte is. Ik heb begrepen uit informatie van het Openbaar Ministerie dat de getuige die vrijwillig DNA-materiaal heeft afgestaan, daar niet altijd van op de hoogte is. Op dit moment wordt volgens mijn informatie ook DNA bewaard van getuigen die dit vrijwillig hebben afgestaan met het oog op het eventuele aannemen van het wetsvoorstel herziening ten nadele. Kortom: er is nogal wat onduidelijkheid over hoe een en ander precies zal gaan, zeker bij degenen die hun DNA-materiaal vrijwillig hebben afgegeven. Ik verneem graag van de minister of er een protocol kan worden opgesteld om dit heel duidelijk te maken.

De voorzitter: Mag ik, met een blik op de klok, de minister vragen hoelang hij nog nodig denkt te hebben?

**

Minister Opstelten: Ik denk nog een kwartier nodig te hebben.

De voorzitter: Dan verslaat u de sprekers uit deze Kamer.

**

Minister Opstelten: Ik wil de specifieke vragen die over dit belangrijke onderwerp zijn gesteld, graag beantwoorden.

Het antwoord op de vraag van mevrouw Broekers is: dat moet bekend zijn. Wij zullen dit nagaan. Dat zij dit aan de orde stelt, is ingegeven door het feit dat daar kennelijk aarzelingen over bestaan. Het moet gewoon bekend zijn. Bij de behandeling van het wetsvoorstel in deze Kamer is dit door mij ook toegezegd. Dit zijn de feiten en zo wordt ermee omgegaan. Daar moet iedereen van op de hoogte zijn.

Mevrouw Broekers heeft gevraagd naar de strafuitsluitingsgrond. Bij het afschaffen van de verjaring voor oorlogsmisdrijven is gebleken dat de rechter bij twijfel over de vraag of een strafuitsluitingsgrond aanwezig is, oordeelt in het voordeel van de verdachte. De getuige kan bellen met het NFI. Ik vind dat er actief informatie moet worden gegeven aan getuigen over de gang van zaken. Ik denk dat het heel goed is om daar een duidelijk protocol voor te hebben.

Ik kom op de bewijsbaarheid van de strafuitsluitingsgrond. Er is een lagere toets voor de bewijsbaarheid. De rechter moet bezien of een strafuitsluitingsgrond aannemelijk is. Dat is een minder moeilijke toets dan die van hard bewijs. Ik ga ervan uit dat mevrouw Broekers dat al wist.

Mevrouw Scholten vroeg of slachtoffers worden geholpen met dit wetsvoorstel. Ik heb deze

vraag in het totale kader geplaatst. Hier past enige terughoudendheid omdat het opheffen van de verjaring niet betekent dat het plegen van een ernstig misdrijf altijd vervolgd en berecht zal worden. Dat zeg ik nadrukkelijk. Daarvoor zijn ook andere factoren van belang. Met dit wetsvoorstel wordt wel bereikt dat in de gevallen waarin het nog mogelijk en opportuun is, plegers van ernstige misdrijven vervolgd kunnen worden. Dit wordt niet verhinderd enkel en alleen door het verstrijken van een bepaalde termijn. Het Openbaar Ministerie krijgt de mogelijkheid om, steeds in het concrete geval, te beoordelen of vervolging nog aangewezen is. Het OM zal bij die beoordeling alle belangen wegen, ook die van het slachtoffer. Als het slachtoffer bijvoorbeeld aangeeft niet geholpen te zijn met een vervolging, is dat een factor bij de afweging. Of deze factor altijd doorslaggevend is, kan niet in zijn algemeenheid worden gezegd. Dat zou afbreuk doen aan de grote verscheidenheid van gevallen die zich in de praktijk voordoen.

Mevrouw De Boer (GroenLinks): Ik had daar ook een vraag over gesteld. Is de minister het met mij eens dat naarmate de tijd verstrijkt, de stem van het slachtoffer daarin zwaarder gaat wegen dan het algemeen belang? Als dit zo is, ziet de minister dan mogelijkheden om dit neer te leggen in een aanwijzing dan wel een beleidsregel?

Minister Opstelten: Net als mevrouw De Boer ben ik van mening dat het belangrijk is om het slachtoffer te betrekken bij een vervolgingsbeslissing. Zo heb ik haar begrepen. Dat was volgens mij de kern van haar vraag. In de Aanwijzing slachtofferzorg is bepaald dat contact wordt opgenomen met het slachtoffer zodra een verdachte in de zaak bekend is geworden en de zaak wordt ingeschreven bij het parket van het Openbaar Ministerie. In de gesprekken die hierop zullen volgen, zullen gevoelens en standpunten van het slachtoffer in belangrijke mate worden gewogen. Aan het aspect van tijdsverloop wordt dus aandacht besteed. Op de vraag hoe ik meer in het algemeen het risico op secundaire victimisatie van het slachtoffer wil verkleinen, kan ik antwoorden dat dit gevaar alle bij de strafrechtpleging betrokken instanties reeds duidelijk op het netvlies gebrand staat. Naar mijn overtuiging handelen zij daarin al zeer zorgvuldig en is dit voldoende opgenomen in de werkprocessen.

Mevrouw De Boer (GroenLinks): Het moet mij van het hart dat ik de beantwoording van de minister op veel punten problematisch vind, omdat hij zijn antwoord in zulke algemeenheden geeft dat er heel moeilijk iets tegen in te brengen is -- het is allemaal waar -- maar het vaak net niet het antwoord is op de concrete vraag die gesteld is. Ik heb de concrete vraag gesteld of de minister het met mij eens is dat naarmate de tijd na het delict verstrijkt, de stem van het slachtoffer zwaarder moet wegen dan het maatschappelijk belang en of de minister, als dit zo is, mogelijkheden ziet om dit vast te leggen. Dan is het antwoord van de minister: alles moet gewogen worden. Dat weet ik,

maar dat was niet mijn vraag. Mijn vraag is hoe de belangen zich verhouden. Speelt het tijdsverloop daar een rol in? Ziet de minister mogelijkheden om dit vast te leggen?

Minister Opstelten: Ik denk dat ik volgens de verantwoordelijkheden in onze rechtsstaat juist het antwoord heb gegeven dat ik moet geven. Het Openbaar Ministerie moet uiteindelijk afwegen wat het doet. Natuurlijk zullen de tijd, de betrokkenheid en de wens van een slachtoffer een rol daarbij spelen. Dus niet alleen de wens van het slachtoffer speelt een rol, maar ook andere zaken. Het belang van het slachtoffer is beduidend. In de aanwijzing is dit ook concreet aangegeven. Naar mijn mening kunnen wij daarmee verder.

Mevrouw Broekers vraagt of het OM voldoende is toegerust om in alle opzichten rekening te houden met de belangen van het slachtoffer. Het OM is naar mijn oordeel zeker toegerust om voldoende rekening te houden met de belangen van het slachtoffer. Dit is ook een prioriteit. Dit hoort bij de uitoefening van de taak van het OM. Het slachtoffer is inmiddels een erkende procesdeelnemer, met wie terdege rekening wordt gehouden. Mag ik het zo simpel zeggen? De officieren van justitie zijn of worden getraind in het houden van slachtoffergesprekken waarin voor de zitting uitleg wordt gegeven over wat het slachtoffer te wachten staat tijdens de zitting. Bovendien hoort het houden van gesprekken over bijvoorbeeld moeilijke sepotbeslissingen bij de communicatietraining die de officieren van justitie krijgen.

Mevrouw Broekers-Knol (VVD): Dit zal mijn laatste interruptie worden. Ik heb een vraag naar aanleiding van de memorie van antwoord, die overigens erg uitvoerig was. De minister maakte daarin de materie heel inzichtelijk. In de memorie van antwoord werd er echter heel sterk van uitgegaan dat er, zodra er maar een verdachte is, bijna een veroordeling volgt. De minister weet natuurlijk heel goed dat dit niet het geval is. De onschuldpresumptie is van belang in een strafproces. Het is een taak van het Openbaar Ministerie om dit goed duidelijk te maken aan de slachtoffers die genoegdoening wensen. Mijn fractie begrijpt die wens heel goed, maar wij denken dat het ongelooflijk belangrijk is om dat aspect goed over het voetlicht te brengen. De memorie van antwoord lijkt er namelijk van uit te gaan dat de daad bijna bewezen is, als er maar een verdachte is. Graag krijg ik een reactie van de minister hierop.

Minister Opstelten: Ik ben het eens met mevrouw Broekers. Aan het begin van mijn betoog heb ik, denk ik, ook gezegd dat de verwachtingen niet te hooggespannen mogen zijn. Dit moeten wij natuurlijk allen uitstralen. Het Openbaar Ministerie moet dit altijd zeggen tegen de slachtoffers. Men moet ook een training krijgen over de wijze waarop je hiermee omgaat. Hier wordt namelijk hoge professionaliteit verlangd.

Ik doe nog een poging om mevrouw De Boer mee te krijgen. Het belang van de mening van

het slachtoffer weegt natuurlijk zwaar, maar het is niet het enige belang. Dat zeg ik nadrukkelijk. Wij zijn het daarover ook wel met elkaar eens. Ik sluit nu niet uit dat het belang van de rechtshandhaving zwaarder kan wegen. Ik vind dat dit niet past in een algemene aanwijzing, want dan zouden wij ons stelsel in de rechtsstaat en de verantwoordelijkheden daarvan gewoon aantasten. Ik zeg dit nadrukkelijk erbij.

Mevrouw De Boer vroeg ook of er voldoende capaciteit en aandacht is voor de onderzoeken van cold cases. Zowel ik als het Openbaar Ministerie en de politie hechten veel belang aan de aanpak van cold cases. Ik kan verwijzen naar de teams. Om de capaciteit zo effectief mogelijk in te zetten is er een landelijk overzicht van cold cases noodzakelijk, waarbij het mogelijk wordt om verbanden te leggen, prioriteiten te stellen en capaciteit beschikbaar te stellen. De politie en het Openbaar Ministerie werken eraan om zo veel mogelijk cold cases op te lossen.

Terecht heeft de heer Ruers gewezen op een verschrijving in de memorie van antwoord. Ik ben de heer Ruers zeer dankbaar voor deze correctie. Hij wijst terecht op de effectiviteit van de strafrechtketen. Hij merkt bovendien terecht op dat het onderzoek van de Rekenkamer ook betrekking had op zedenmisdrijven. Deze vielen binnen de definitie van de Rekenkamer onder de term "gewelddismisdrijven". Uit het Rekenkamerrapport blijkt evenwel dat het risico op ongewenste uitstroom van zaken die ernstige strafbare feiten betreffen, klein is omdat het Openbaar Ministerie vanaf het begin van het opsporingsonderzoek procesintensiever bij de opsporing van ernstige strafbare feiten betrokken is en de oplossing van deze feiten hoge prioriteit heeft. Ik verwijs de heer Ruers daarvoor naar pagina 13. Hij zal het direct herkend hebben, maar ik heb toch nog even goed gecontroleerd of het paginanummer van het rapport klopt. Het tijdsverloop tussen het misdrijf en de daadwerkelijke opsporing en vervolging daarvan hangt in ernstige strafzaken niet zozeer samen met de voortvarendheid van politie en justitie, maar is vooral het gevolg van het feit dat eerder opsporingsonderzoek geen of onvoldoende resultaat heeft opgeleverd of doordat eerder nog geen kennis was genomen van het misdrijf. Zo is dit mogelijk. Het gaat dus niet alleen maar om fouten. Ik benadruk dit graag. Op een gegeven moment komt er een aangifte of melding binnen bij de politie, maar blijkt dit niets te zijn. Daar gebeurt dan niets mee. Er is dan sprake van een aangifte bij de politie waarvan het Openbaar Ministerie zegt dat er niets mee gedaan hoeft te worden.

Ik ben het evenwel eens met de heer Ruers dat er maatregelen moeten worden genomen om de strafrechtketen effectiever te maken. Hij heeft mij in dit verband ook gevolgd en gezien hoe dankbaar ik het Rekenkamerrapport in ontvangst heb genomen. Dit rapport is namelijk een kans, een schot voor open doel. Het rapport gaat over de periode voordat ik aantrad in het vorige kabinet. Het legt bloot wat er moet gebeuren. Wij hebben naar aanleiding daarvan meteen geacteerd en initiatieven genomen. Ik heb twee brieven naar de

Tweede Kamer gestuurd, zoals de heer Ruers reeds zei. In het regeerakkoord van het nieuwe kabinet is het nemen van de noodzakelijke maatregelen in dezen een centraal thema. Gelet op de tijd ga ik daar echter niet verder op in. In de Tweede Kamer heb ik wel een apart debat gevoerd over dit rapport en zo iets zou hier natuurlijk ook eens plaats kunnen vinden.

De heer Ruers heeft mij gevraagd om direct excuses aan te bieden voor alles wat fout is gegaan. Ik zeg niet dat hier allerlei dingen fout zijn gegaan. Ik heb meer de neiging om te zeggen dat iets beter kan. Ik vind dat het aanbieden van excuses voor fouten gemaakt tijdens de reguliere taak een loos gebaar als je dit te snel en te vaak doet. Daarover moet je diep nadenken. Dan moet je het doen of laten. Dit geef ik mee aan de heer Ruers.

De heer Holdijk vroeg in hoeverre de wijziging van de verjaringsregeling te rijmen is met de redelijke termijn van artikel 6 van het EVRM. De verjaring en de redelijke termijn zijn verschillende modaliteiten die een geheel eigen instituut met een eigen grondslag vormen. Het afschaffen van de verjaringstermijn heeft geen gevolgen voor de redelijke termijn, want met de redelijke termijn en de verjaring worden andere doelen nagestreefd. Beide zaken hebben een ander startpunt en een ander eindpunt. De reactie op de overschrijding van de termijn is bovendien anders. Wanneer eenmaal sprake is van een criminal charge, moet de strafzaak binnen redelijke termijn worden afgerond, ook als sprake is van een onverjaarbaar feit. De rechter zal de schending van de redelijke termijn afzonderlijk van de verjaring beoordelen, en daaraan de consequenties verbinden die daarbij horen.

Mevrouw Van Bijsterveld heeft gevraagd hoe het door mij toegezegde evaluatieonderzoek met betrekking tot dit wetsvoorstel vorm kan krijgen. Een heel concreet antwoord op die vraag moet ik nog schuldig blijven, aangezien ik daarover nog in overleg moet treden met het WODC. We zullen representatieve gegevens moeten zien te selecteren over zaken die zouden kunnen verjaren als deze wet niet in werking zou zijn getreden, zaken die met deze wet wel worden opgepakt. Dan kunnen we iets zeggen over de effectiviteit van de nieuwe wetgeving. Ik meen dat een dergelijk beeld wel kan worden gegeven na verloop van een evaluatie van vijf jaar. Mevrouw Van Bijsterveld heeft gevraagd of ik de Kamer op de hoogte wil houden van eventuele ontwikkelingen in de rechtspraak van het Europese Hof op het gebied van het overgangsrecht. Zij is ingegaan op de jurisprudentie, en met name op het arrest-Scoppola. Tot mijn genoegen onderschrijft zij mijn zienswijze dat deze uitspraak niet leidt tot een ander overgangsrecht dan is voorzien in het wetsvoorstel. Graag doe ik in dit verband tevens een toezegging, deze Kamer op de hoogte te houden indien zich ontwikkelingen in de jurisprudentie voordoen met gevolgen voor strafzaken waarin wat de verjaringsregeling betreft overgangsprikelen spelen.

Mevrouw Scholten heeft nog gevraagd waarom de stuitingsregels niet worden versoepeld. Nederland kent een enigszins gematigde stuitingsregeling: alleen daden van vervolging stuiten de verjaring en de totale termijn, inclusief stuitingen, mag niet langer zijn dan tweemaal de verjaringstermijn. De stuitingsregeling oprekken heeft in mijn ogen het belangrijke nadeel dat dit veel meer rechtsonzekerheid geeft dan de verlenging van de verjaringstermijn. Bij verlenging van de verjaringstermijn weten de verdachte en de samenleving immers wanneer deze termijn definitief verloopt. Bij een ruime stuitingsregeling blijft dit steeds onzeker.

Mevrouw Scholten (D66): Ik heb voorgesteld, de daad van verandering aan te vullen met een daad van opsporing. De minister vindt dat dat rechtsonzekerheid meebrengt. Maar de minister licht dat niet toe, wat ik wel graag zou willen.

Minister Opstelten: Het oprekken van de stuitingsregeling heeft in mijn ogen het belangrijke nadeel dat dit inderdaad meer rechtsonzekerheid geeft dan de verlenging van de verjaringstermijn. Verlenging van de verjaringstermijn verschaft duidelijkheid. Ik kan het niet helderder, wel langer zeggen dan zo.

Mevrouw Scholten (D66): Ik geef een voorbeeld: het onderzoek naar de moord op Marianne Vaatstra. Dat is al een feit waarop levenslang staat en dat niet verjaart. Maar stel dat dat niet zo was. Deze zomer is op grond van de wetgeving over DNA-verwantschap opnieuw een daad van onderzoek gepleegd. Dat was voor iedereen duidelijk. Dan weet je ook, zeker als nabestaande, dat op dat moment de verjaring doorloopt. Dat is toch een heel belangrijk gegeven om rekening mee te houden? Je zou de daad van opsporing daarbij mee kunnen nemen in de stuitingsregeling.

Minister Opstelten: Ja, maar dan nog! De stelling is namelijk: het oprekken van de stuitingsregeling leidt tot meer rechtsonzekerheid dan bij verlenging van de verjaring. Dat is duidelijker, daar gaat het om. Anders vervallen we in enorme casuïstiek. Naar mijn mening is dit een heel heldere regeling. De categorale benadering waarvoor we hebben gekozen, met unanieme steun van de Tweede Kamer, is helder.

De vergadering wordt van 21.23 uur tot 21.36 uur geschorst.

De voorzitter: We zijn toe aan de tweede termijn van de kant van de Kamer. Ik vraag de leden, zich strikt aan de opgegeven tijd te houden.

**

*N

Mevrouw Van Bijsterveld (CDA): Voorzitter. Ik zal niet alleen proberen me aan de tijd te houden, maar zelfs daarbinnen te blijven. Ik dank de minister voor de zeer uitgebreide beantwoording van onze vragen.

Ik heb heel goed het antwoord van de minister op mijn vragen over de afbakening van de delicten gehoord. Hij verwees naar het wetsvoorstel Herijking strafmaxima, waarnaar ook in de memorie van antwoord al is verwezen. De ernst van het delict zelf zou inderdaad in eerste instantie aanleiding moeten zijn om een strafmaximum vast te stellen en niet zozeer de verjaringstermijn voor dat delict. Ik wijs toch op enkele delicten die, als ik het goed zie, niet onder deze verjaringsregeling zullen vallen, maar die niet misstaan in het rijtje van strafbare feiten waarvoor geen verjaringstermijn meer geldt. Ik noem: een gewoonte maken van mensensmokkel, mensenhandel, zware mishandeling de dood ten gevolge hebbend of gemeenschap hebben met een wilsonbekwaam meerderjarig slachtoffer, om de gedachten te bepalen.

Heel veel dank voor de toezegging van de minister om de Kamer te informeren over de consequenties van rechtspraak van het Europees Hof over de overgangstermijn, voor zover betrekking hebbend op dit wetsvoorstel.

In de eerste termijn van de behandeling van dit voorstel heb ik al laten weten dat wij positief staan tegenover het voorstel en dat wil ik nog graag bevestigen.

*N

Mevrouw Beuving (PvdA): Voorzitter. Ik dank de minister voor zijn uitvoerige beantwoording. Helaas heeft deze beantwoording nauwelijks nieuwe informatie opgeleverd, gerelateerd aan de door mij gestelde vragen.

Ik worstel daarom met het volgende. Enerzijds zien wij als waardevolle elementen van dit wetsvoorstel de opheffing van de verjaring voor ernstige zedenmisdrijven tegen minderjarige slachtoffers, alsmede de opheffing van de verjaring bij delicten die dicht tegen een delict als moord aan zitten, bijvoorbeeld doodslag of zware mishandeling met voorbedachte rade de dood ten gevolge hebbend, oftewel delicten waarop een gevangenisstraf van vijftien jaar of meer staat.

Anderzijds zien wij in dit wetsvoorstel gebeuren wat wij maar al te vaak bij voorstellen op het terrein van Veiligheid en Justitie hebben gezien, de afgelopen jaren, namelijk dat er onvoldoende zelfbeheersing door de bewindslieden wordt betracht bij het initiëren en het vormgeven van wetgevingsvoorstellen. Gedoseerde, gematigde wetgeving lijkt niet meer aan de orde te zijn op dit beleidsterrein. Er worden nodeloos te grote stappen gezet en te forse, ingrijpende maatregelen genomen om gesignaleerde problemen op te lossen.

Bij het onderhavige wetsvoorstel zien we dat bij het opheffen van de verjaring voor alle strafbare feiten waarop een gevangenisstraf van twaalf jaar of meer staat, en dat zijn er nogal wat. Het voorbeeld van de minister over de Utrechtse serieverkrachter illustreert dat de stap van het geheel afschaffen van de verjaringsmogelijkheid te snel wordt gezet. In dit soort gevallen kan men de verjaring ook stuiten door een daad van vervolging

tegen een onbekend gebleven dader, ik verwijs naar de inbreng van mevrouw Scholten.

Zelfbeheersing en gematigdheid, dat is waar ik de bewindslieden op het ministerie van Veiligheid en Justitie toe oproep. Dit betekent dat de fractie van de Partij van de Arbeid zich in haar fractievergadering van volgende week ernstig zal moeten beraden over de eindbeoordeling van dit wetsvoorstel. Wegen de evident waardevolle elementen van dit wetsvoorstel die ik noemde, op tegen het bezwaar dat in dit wetsvoorstel voor een te grote categorie delicten de verjaringstermijn wordt afgeschaft?

Als de minister het niet eens is met het bezwaar dat ik zojuist formuleerde, nodig ik hem uit -- en ik hoop van harte dat hij die handschoen oppakt -- om in zijn dupliek bondig en scherp de noodzaak van de afschaffing van de verjaring voor die grote groep delicten waar twaalf jaar of meer op staat, te motiveren en te onderbouwen, en daar zou hij toe in staat moeten zijn.

*N

Mevrouw Scholten (D66): Voorzitter. We hebben een boeiend debat gehad, vanmiddag en vanavond. Ik dank de minister voor zijn uitvoerige antwoorden, maar met de vorige spreekster moet ik beamen dat de antwoorden van de minister voor een heel groot deel niet nieuw zijn. Dat vind ik ontzettend jammer, want ik had gehoopt, ook na onze uitvoerige schriftelijke inbreng, dat we vandaag toch helderder geïnformeerd zouden worden.

Begrijp me goed, mijn fractie staat niet onwelwillend tegenover het idee dat vervolgingsverjaring van strafbare feiten tegen kinderen gepleegd, een groot goed is in dit wetsvoorstel. Maar dat is niet het enige. Wij hebben ook gezien dat bij de afschaffing van de verjaring voor strafbare feiten waarop twaalf jaar of meer staat, de vraag is hoe de maatschappelijke behoefte is geformuleerd. De minister zegt dat hij daarover geen rapporten heeft. Ik heb op het laatst van het debat horen langskomen dat de minister bereid is om dat middels een WODC-rapport min of meer te gaan evalueren, maar als ik dat niet goed heb begrepen, hoor ik dat heel graag. Ik zou zeggen: waarom hebben we dat niet eerder gekregen, dan hadden we die maatschappelijke behoefte handen en voeten kunnen geven en daarover een juist oordeel kunnen vormen. Dat punt wil mijn fractie ontzettend graag opgehelderd hebben. Mijn vraag aan de minister is of hij een WODC-rapport kan vragen over de maatschappelijke behoefte en het strafrecht.

De minister heeft ook gezegd dat er ongelofelijk veel aandacht is voor het strafrecht. 99% van de berichtgeving in de media gaat over strafrecht en 1% over civiel recht. Als je tegen iemand zegt dat je rechter bent geweest, zeggen zij dat je misschien levenslang hebt gegeven. Ik ben geen strafrechter, maar civilist, maar het gaat alleen maar over strafrecht. Ik begrijp best dat daar heel grote nadruk op ligt, maar wij willen dat als

Kamer wel onderbouwd zien en dat hebben wij vandaag helaas totaal niet gezien.

Ik heb ook gevraagd naar een oordeel van de minister over de tweeledige positie van het slachtoffer, naar aanleiding van het artikel van professor Groenhuijsen. De minister heeft veel geantwoord over de positie van het slachtoffer, maar ik benadruk dat het slachtoffer en de verdachte in het strafproces niet op een weegschaaltje, een-op-een gewogen moeten worden. Het strafproces is een inquisitoir proces. Het slachtoffer heeft daar godzijdank een positie in, maar het is geen weging waarbij de weegschaal doorslaat naar één kant en het slachtoffer meer aandacht moet krijgen dan de verdachte. Daar moeten we ongelofelijk voorzichtig mee zijn, want het is nog niet gezegd dat een verdachte ook een veroordeelde is. De verwachtingen van een slachtoffer zijn daar misschien veel en veel te gespannen over.

Ik wil ontzettend graag een toezegging van de minister, maar daarover moet hij nog maar even goed nadenken. Ik heb het op het laatst gehad over de stuitingsregeling. Ik denk dat het een groot goed is als we deze regeling kunnen uitbreiden naar een regeling voor onderzoek. De minister heeft mij uitgelegd in hoeverre dat met rechtsonzekerheid te maken heeft, maar ik heb dat niet begrepen. De minister heeft het nog een keer uitgelegd en ik heb het nog niet begrepen. Daar zou ik ontzettend graag een helder antwoord over willen hebben, want het kan heel goed zijn dat een daad van onderzoek zo gedocumenteerd in het dossier komt dat er heel duidelijk een stuiting aan kan worden ontleend.

Mijn fractie zal zich naar aanleiding van dit debat ernstig beraden en wij laten ons standpunt volgende week weten.

*N

Mevrouw De Boer (GroenLinks): Voorzitter. Ik dank de minister voor de beantwoording. Ik heb in een interruptie al gezegd dat ik niet erg blij ben met de beantwoording, omdat ik de indruk heb dat er vooral veel algemeenheden zijn genoemd die wij al kenden en die ook al in de schriftelijke behandeling zijn gewisseld. Hoe het juridisch zit, weten wij. Het is een gemis dat de minister niet concreet is ingegaan op de dilemma's die wij hebben geopperd, enerzijds en anderzijds. Ik ben bijvoorbeeld vrij uitgebreid ingegaan op de positie van het slachtoffer. Het is niet gezegd dat altijd kunnen vervolgen in het belang is van het slachtoffer, het kan ook andersom werken. Het is jammer dat de minister er geen blijk van heeft gegeven dat hij die dilemma's ziet en onderkent, en dat hij daarmee iets gaat doen.

Ik vind het ook jammer en heel bezwaarlijk dat tijdens dit debat de onderbouwing van dit wetsvoorstel steeds minder sterk werd. De minister heeft gezegd dat hem geen specifiek onderzoek bekend is naar de maatschappelijke behoefte die in het voorstel als argument wordt genoemd voor het afschaffen of verruimen van de vervolgingsverjaring, maar dat dit evident zou zijn.

Ik ben niet zo onder de indruk van wat evident is, ik wil het graag onderbouwd zien.

De minister heeft verder niet kunnen hardmaken in hoeveel zaken het op dit moment een probleem is dat ze zijn verjaard en niet meer kunnen worden vervolgd. Is er eigenlijk wel een probleem? In de pers komen af en toe zaken naar voren, bijvoorbeeld van de commissie-Deetman, waarin mensen zeggen dat zij geen aangifte kunnen doen. Hadden zij aangifte willen doen als zij wisten welke processen zij in de strafprocedure hadden moeten doormaken?

Ik vind het een groot bezwaar van dit wetsvoorstel dat de kennis ontbreekt over zowel de maatschappelijke behoefte als de hoeveelheid en de aard van de zaken. Dat moet in orde zijn als wij hier een wetsvoorstel beoordelen.

Ik kan mij vinden in hetgeen de woordvoerders van de fracties van de D66 en de Partij van de Arbeid naar voren hebben gebracht. Natuurlijk zijn er zaken waarin je zou willen dat de verjaring geen obstakel is voor vervolging. Dan denk ik met name aan ernstige zeden- en geweldsmisdrijven. Als het om moord gaat, is het al uitgesloten. Aan welke zaken moeten wij dan denken? Aan de ene kant de zaken waarin pas in een heel laat stadium technisch bewijs wordt gevonden, vaak DNA-bewijs. De zaak is dan wel vroeg door het slachtoffer of anderen aan de orde gesteld, maar het bewijs komt heel laat. Dan heb je met allerlei bewijsperikelen te maken die al zijn benoemd. Aan de andere kant de zaken waarin slachtoffers pas na lange tijd aangifte doen. Dat zijn echt twee heel verschillende categorieën, maar ze worden hier op een hoop gegooid. Ik kan moeilijk overzien wat daarvan de consequenties zijn, maar daaraan zou meer aandacht moeten worden besteed in de uitwerking.

Het is mijn ervaring dat in de zaken waarin slachtoffers pas heel laat beslissen om aangifte te doen, het tijdstip van verjaring voor hen een beslispunt is. Zij weten vaak heel goed wanneer een misdrijf verjaart dat zij in hun jeugd hebben meegemaakt. Als het tijdstip van verjaring aanbreekt, is dat voor hen een beslispunt: ga ik er iets mee doen of sluit ik het nu definitief af? Als de verjaring wordt opgeheven, wordt daarmee ook dat beslispunt overboord gegooid. Ik weet niet of dat verstandig is en hoe dat zal uitwerken. Ook hier geldt dat het jammer is dat hiernaar geen goed onderzoek is gedaan voordat deze wet aan ons is voorgelegd.

Ik heb niet gevraagd of er voldoende capaciteit is voor cold cases, maar vooral ten koste waarvan de capaciteit gaat die aan de cold cases wordt besteed. Wat zal er dan niet meer gebeuren?

Ook mijn fractie zal zich nog beraden. Ik moet zeggen dat door deze behandeling onze animo om voor te stemmen er niet groter op is geworden.

*N

De heer Holdijk (SGP): Voorzitter. Ik dank de minister voor zijn reactie op de inbreng van de kant van de Kamer.

In dit debat over dit voorstel betreffende de vervolgingsverjaring zou ik wel kunnen zeggen, en met overtuiging: onrecht moet worden vergolden en hersteld voor zover mogelijk en verjaart dus niet en nooit. De minister en ieder ander zal echter begrijpen dat ik dan niet spreek als jurist, maar vanuit een andere achtergrond. Want als dat zo zou zijn, ook in juridische zin, dat een onrecht nooit en geen enkel delict ooit zouden verjaren, zou dat pleiten voor het opheffen van de verjaring van ieder delict. Dat zou natuurlijk een grensoverschrijding en een verabsolutering betekenen die ik als medeverantwoordelijke voor de wetgeving niet voor mijn rekening zou willen nemen.

In eerste termijn moge al gebleken zijn dat ik van mening ben dat dit wetsvoorstel wat dat betreft een grens trekt en een balans aanbrengt die ik verantwoord acht en die, naar wij te horen hebben gekregen, waarschijnlijk ook deze kabinetsperiode niet herzien zullen worden.

Ik heb er in eerste termijn aan herinnerd dat de verjaring niet alleen een kwestie is van de vervolging, maar dat het naast een materieel en processueel onderdeel, ook een sanctioneel onderdeel heeft. Het is gebleken, onder andere uit het rapport van de Algemene Rekenkamer dat hier vanmiddag met name door de heer Ruers maar ook door anderen uitvoerig ter sprake is gebracht, dat in nog al wat gevallen verjaring van strafexecutie optreedt. Natuurlijk hebben wij het daar vandaag niet over in het kader van dit wetsvoorstel, maar mijn vraag is toch of daarnaar ook niet eens gekeken moet worden, naar de verjaring van de strafexecutie. Als wij ons op het standpunt stellen dat er sprake zou moeten zijn van een effectieve, geloofwaardige en vertrouwenwekkende strafrechtspleging, dan denk ik dat de strafexecutie daarmee voluit is gemoeid. Alleen met vervolging en alleen met een "succesvolle" berechting hebben wij nog geen geloofwaardige justitie gecreëerd. Vandaar mijn vraag: zouden wij daarnaar niet moeten kijken? Dat zou wat mij betreft niet uitgesteld moeten worden tot na deze kabinetsperiode.

*N

Mevrouw Broekers-Knol (VVD): Voorzitter. Ik dank de minister voor zijn antwoord op de gestelde vragen. Ik heb twee toezeggingen in de richting van de VVD gehoord. De minister pleit voor afschaffing van verjaring tout court. Als er behoefte is aan vervolging, moet dat niet door wetgeving worden belemmerd. Hij heeft echter tegelijkertijd toegezegd dat in deze kabinetsperiode zeker niet verder zal worden gegaan dan het voorliggende wetsvoorstel. Ik hoop dat de minister nog even wil knikken. Dan zijn wij het daarover eens. Mijn fractie is tevreden met die toezegging.

De tweede toezegging die ik heb gehoord, is dat de minister een protocol zal ontwerpen voor getuigen die vrijwillig DNA hebben afgestaan opdat zij precies weten wat hun rechten zijn en wanneer het DNA vernietigd zal worden, enzovoorts. Dit lijkt mij buitengewoon belangrijk en ik vind het ook belangrijk dat het Openbaar Ministerie zich daarvan

vergewist opdat niet tot in lengte van jaren vrijwillig door getuigen afgegeven DNA bewaard blijft.

In de beantwoording van de minister heb ik een reactie gemist op mijn vraag hoe het zit met het bewaren van het bewijsmateriaal, met al dat spul dat bewaard moet worden tot in lengte van jaren. Is de gedachte dat dat ergens in een staatsarchief bewaard moet worden? Kan de minister daarop nog kort ingaan?

Over een brede samenhangende visie over doel, nut en effect van het strafrecht heeft de minister wel iets gezegd, maar tegelijkertijd wil hij zijn handen politiek vrijhouden. Ik beveel hem van harte aan, juist vanwege het draagvlak van een belangrijk onderdeel van onze rechtsordening, namelijk het strafrecht, om dat toch eens een keer goed te entameren en een onderzoek te doen om zo'n brede, samenhangende visie te ontwerpen.

Er zitten plussen en minnen aan het wetsvoorstel, maar alles overziende en in het licht van de toezeggingen van de minister denk ik dat mijn fractie, zij het met aarzelingen, kan instemmen met het wetsvoorstel.

*N

De heer Ruers (SP): Voorzitter. Ik dank de minister voor zijn uitgebreide antwoord op de vele vragen die gesteld zijn. De minister heeft een algemene visie weergegeven. Naast al hetgeen wij eerder hebben kunnen lezen in de stukken is daaraan niet veel toegevoegd. Ik sluit mij volledig aan bij de laatste opmerking van mevrouw Broekers dat er een keer een alomvattende en diepgaande visie moet worden ontwikkeld op basis van uitgebreid onderzoek.

Ik heb vragen gesteld en erop gewezen, indachtig de stelling van de minister en de regering dat het slachtoffer meer aandacht verdient en centraal moet staan, dat er nogal wat punten zijn waarop wij het slachtoffer bij het huidige functioneren van de strafketen in de kou laten staan. Uit het rapport van de Rekenkamer blijkt dat zonneklaar. Ik vraag de minister hoe hij dat gaat verbeteren. Hij zegt dat het verbeterd zal worden, maar ook dat het onderzoek van de Rekenkamer is uitgevoerd voordat hij minister was. De minister wil toch niet beweren dat de situatie sinds zijn ministerschap plotseling verbeterd is? Ik denk dat die tot op de dag van vandaag gelijk is gebleven, want er is nog niets gebeurd.

Als het slachtoffer werkelijk centraal moet komen te staan, dan moet er winst worden geboekt waar dat mogelijk is, namelijk door de keten te verbeteren en ervoor te zorgen dat het slachtoffer ziet dat er met zijn aangifte en proces-verbaal wat gebeurt. Daar ligt de winst. Dat is veel belangrijker dan wat met dit wetsvoorstel wordt gedaan voor een kleine groep. Op zich is die groep wel belangrijk, maar er is veel meer winst te halen door het verbeteren van de keten en het eruit halen van de feilen. Kan de minister aangeven hoeveel geld hij daarvoor beschikbaar heeft? Als hij daarvoor geen geld heeft, dan zitten wij over vijf jaar misschien nog met deze problemen. De minister zei

heel makkelijk: dat zeg ik niet. Ik vind dat echter geen antwoord. Ik wil van de minister horen hoeveel geld het kost om het in orde te maken. Heeft de minister dat geld en wanneer komt dat beschikbaar? Anders zitten wij elkaar hier voor de gek te houden.

Ik heb gevraagd naar die excuses. Ik merkte net al op dat het slachtoffer centraal staat. Met het slecht functionerende strafsysteem wordt het slachtoffer tekort gedaan. De minister kan op zijn minst het slachtoffer laten informeren als het proces-verbaal in zijn zaak verdwenen is. Dat moet gewoon gebeuren. De minister zegt publiekelijk dat mensen moeten weten wat er met hun aangifte gebeurt. Dit is veel erger, maar de minister wil die informatie niet laten geven. Ik vind dat hij dat wel moet doen. Ik hoor graag of de minister bij zijn standpunt blijft en die slachtoffers gewoon in de kou laat staan.

De heer Holdijk sprak al over het verjaren van de strafexecutie. Dat mag a fortiori niet gebeuren. Daarin moet geïnvesteerd worden en daarvan moet werk worden gemaakt. Ik hoor graag of de minister daarin gaat investeren en, zo ja, hoeveel.

Samengevat merk ik op dat het wetsvoorstel naar mijn mening tot nu toe onvoldoende onderbouwd is. Ik had er meer van verwacht. Ik hoop dat de minister mij in tweede instantie kan overtuigen. Mijn fractie moet anders zeer serieus nadenken over steun aan dit wetsvoorstel.

De voorzitter: Ik kijk nu even naar de minister. Heeft de minister behoefte aan een korte schorsing?

**

Minister Opstelten: Misschien één of twee minuten, hooguit.

De voorzitter: Dat worden er altijd vijf. Laten wij zeggen dat wij om 22.00 uur verdergaan, over dertien minuten.

**

De vergadering wordt van 21.47 uur tot 22.00 uur geschorst.

*N

Minister Opstelten: Voorzitter. Ik dank de leden voor hun interventies in tweede termijn. Tegen mevrouw Broekers zeg ik dat ik van tijd tot tijd college geef over de samenhangende visie op de rol van het strafrecht in de huidige samenleving. Ik vind het goed, gelet op dit debat, dat het kabinet die samenhangende visie formuleert. Ik zeg toe dat ik de Kamer een brief zal doen toekomen over de rol van het strafrecht in de huidige samenleving. Dat is voor ons goed en het is een mooie uitdaging om daarover met de Kamer in debat te gaan.

Aan mevrouw Van Bijsterveld heb ik toegezegd dat wij inderdaad gaan analyseren en evalueren. Daar mag geen misverstand over bestaan. Het gaat dan om de vraag hoe het

allemaal loopt, om welke feiten het gaat en hoeveel zaken er zijn. Dat is een goede volgorde. Wij hebben dit nu niet, zeg ik tegen mevrouw Scholten, maar na aanvaarding van dit wetsvoorstel gaan wij met het WODC aan de slag om dit zo te monitoren. Aan een breed maatschappelijk onderzoek heb ik op dit moment echter geen behoefte. De behoefte daaraan kan misschien blijken als wij het debat voeren nadat ik mijn brief met de samenhangende visie naar uw Kamer heb gestuurd.

Mevrouw Scholten, mevrouw De Boer en mevrouw Beuving hebben aangegeven dat zij het wetenschappelijk onderzoek missen op basis waarvan wij dit wetsvoorstel hebben ingevoerd, met uiterste precisie, discipline en beheersing, zoals wij dat elke dag doen op ons departement maar ook daarbuiten. Ik denk dat wij heel wel in staat zijn en ook in staat zijn geweest om zonder dat wetenschappelijk onderzoek te duiden wat de maatschappelijke behoefte inhoudt. Dat geldt zowel voor de Kamerleden die deze behoefte kunnen vertolken als voor de regering, die daarop reageert.

Tegen mevrouw Scholten zeg ik nogmaals dat ik niet altijd wil grijpen naar het middel van wederom een wetenschappelijk onderzoek. Ik ben daarin heel serieus. Ik maak ook gebruik van de rechts(sociologische)literatuur en van de contacten met vele wetenschappers, bijvoorbeeld tijdens rondetafelgesprekken, over dat onderwerp. In consultatie komen wij dan tot zo'n wetsvoorstel. Wij kunnen daaruit concluderen dat de behoefte aan bestraffing van plegers van ernstige feiten langer blijft bestaan.

Mevrouw Scholten (D66): Ik vraag de minister, iets specifiek te zijn. Ik ben benieuwd naar de rechtssociologische literatuur waarover hij het heeft en alle andere bronnen die hij noemt. Ik zou daarvan ontzettend graag een overzicht willen ontvangen.

Minister Opstelten: Ik spreek met u af dat uw Kamer nog voor de stemming over een aantal technische kwesties een brief krijgt, waarin ook de bronnen precies staan vermeld, zodat u een en ander voor de stemming kunt raadplegen.

Ik dank de heer Holdijk voor zijn betoog. De executieverjaring is een belangrijk punt. De executietermijn is een derde langer dan de verjaringstermijn. De reden daarvoor is dat veroordeelden niet mogen worden beloofd. Dit wetsvoorstel heeft tot gevolg dat de executietermijn voor misdrijven waarop 8 tot 10 jaar gevangenisstraf is gesteld, wordt verhoogd van 16 tot 26 jaar. Voor misdrijven waarop 12 jaar gevangenisstraf is gesteld of langer en voor ernstige zedenmisdrijven gepleegd tegen kinderen wordt het levenslang. Dit is noodzakelijk, omdat de daders van deze ernstige misdrijven niet mogen ontkomen aan hun straf, doordat zij niet meer vervolgd kunnen worden of doordat zij zich onvindbaar maken voor justitie. Verder verwijs ik natuurlijk naar het project Uitvoering Strafrechtelijke Beslissingen, USB. Met dit project wordt ervoor gezorgd dat de executie wordt

versneld. Executieverjaring zal daarmee in de toekomst uit den boze zijn. Dat is de kern.

Dit is een belangrijk onderdeel van het proces rond de strafrechtketen, zeg ik tegen de heer Ruers. Ik dank ook hem voor zijn betoog in tweede termijn. De verbetering van de strafrechtketen is opgenomen in het regeerakkoord, dat zal de heer Ruers niet zijn ontgaan. Er komt geld voor het slachtoffer en voor de politie. In het nieuwe regeerakkoord blijft de positie van het slachtoffer een speerpunt. Door het nieuwe kabinet en door mij wordt prioriteit gegeven aan het versterken van de strafrechtketen. Ik ben gisteren aangetreden, dus de Kamer zal mij niet kwalijk nemen dat ik even de balans opmaak, maar ik zou het ongelooflijk goed vinden om het debat over de strafrechtketen niet alleen met de Tweede Kamer te voeren, maar ook hier. Als wij heel precies hebben geijkt wat wij precies gaan doen rond de strafrechtketen en op welk moment en welke financiële middelen daarmee zijn gemoeid -- dat zal niet lang duren -- zullen wij dat ook aan de Eerste Kamer laten weten. Het is een belangrijk punt.

Ik ga nog een keer in op de vraag van mevrouw Scholten waarom het stuitingsbegrip niet wordt verruimd naar de opsporingsdaad. Als het me nu niet lukt om het uit te leggen, zal ik het ook in een brief nog een keer aangeven. Ik vind het ongelooflijk helder wat ik daarover zeg, maar ik heb geprobeerd om het nog een keer te testen. Dit geeft meer rechtsonzekerheid, omdat voor de verdachte moeilijker kenbaar is wanneer hiervan sprake is. Je lost het probleem niet op dat het feit nog steeds verjaart na maximaal twee maal de verjaringstermijn. Voor zedenmisdrijven lost dit niets op. Die komen vaak pas laat uit en je kunt dan dus niet eerder opsporen. Dan kom ik op de stuiting van de verjaring door de daad van vervolging en de vordering in een gerechtelijk vooronderzoek tegen anonieme verdachten. Mevrouw Scholten verwees naar een heel specifiek geval, waarin inderdaad een vordering was ingediend voor een gerechtelijk vooronderzoek tegen een anonieme verdachte, om de verjaring te stuiten. In dit geval was er echter sprake van een DNA-profiel van de verdachte. Er was een concreet aanknopingspunt voor opsporing. Het is niet zo dat altijd een vordering is tot onderzoek. Het gvo wordt per 1 januari aanstaande afgeschaft. Het kan niet worden gedaan zonder reëel uitzicht op de daadwerkelijke opsporing. In de brief die ik zal sturen en waarin de rechtsliteratuur en de bronnen worden gememoreerd, zal ik een en ander vermelden met de precieze annotaties en data.

Mevrouw De Boer vroeg met betrekking tot de capaciteit wat er dan niet gaat gebeuren. Ik kan haar zeggen dat dit niet de wijze is waarop wij formuleren. Wij hebben de prioriteiten aangegeven. Cold cases hebben prioriteit en daarvoor is ook capaciteit beschikbaar. De prioriteiten van het kabinet moeten natuurlijk in de nieuwe setting worden herijkt. Ik moet ze samen met mijn collega's tegen het licht houden en bezien of het dezelfde zijn als die van het vorige kabinet. Dat zullen wij doen. Ik denk echter dat hier geen

verandering in is. Er zijn afspraken over gemaakt en het loopt.

In reactie op mevrouw De Boer zeg ik dat in de algemene antwoorden wordt ingegaan op dilemma's. Wetgeving wil een algemene regel geven. Je kunt niet met elk concreet specifiek geval rekening houden en daarvoor een toegesneden maatregel treffen. Zo is deze wet niet bedoeld. Het gaat om het treffen van een zorgvuldige regeling. Daar is heel specifiek met vele partijen over nagedacht, want het is inderdaad niet niets. Alle belangen kunnen worden meegewogen. Ik kan me nauwelijks voorstellen dat mevrouw De Boer daar anders over denkt. Ik vertrouw erop dat het OM en de rechter vervolgens uiterst prudent met de regeling omgaan. Het is aan hen om dat te doen.

Mevrouw Beuving en mevrouw Scholten hadden nog een vraag over de stuiting. Ik denk dat ik daar voldoende over heb gezegd. Ik kan er nog meer over zeggen, maar het lijkt mij als zodanig duidelijk en helder. Ik wil tegen mevrouw Beuving nog eens heel goed zeggen dat wij dit een belangrijk wetsvoorstel vinden dat past in de hele tijd waarin wij op dit moment leven. Wij hebben het heel zorgvuldig en terughoudend gedaan. Daarmee hebben wij precies vastgehouden aan de geschiedenis van het onderwerp van beperking van de verjaring. Er is rekening gehouden met de geschiedenis van het wetsvoorstel van 2005 en de maatschappelijke zaken die hier spelen. De maatschappelijke omstandigheden zijn gewoon veranderd. Dat zeg ik nog een keer. Er is meer criminaliteit, de aard van de criminaliteit is veranderd, de tolerantie binnen de samenleving ten opzichte van criminaliteit is afgenomen. Uit onderzoek blijkt dat rechters strenger straffen. De constatering uit de rechtssociologische literatuur is een veranderde opvatting -- dat is belangrijk -- over leed en schade. Het gaat om de maatschappelijke werkelijkheid waarvan wij vinden dat wij daarover, zorgvuldig metend en afwegend, conclusies hebben kunnen trekken. Elk relevant geval van een ernstig misdrijf is al voldoende, zo zeg ik aan het adres van mevrouw Beuving. Ik hoop dat ik haar daarmee ook raak. Ik heb ook eerlijk gezegd dat wij niet enorme verwachtingen moeten hebben dat nu alles gaat gebeuren. Daarin ben ik ook heel zorgvuldig.

Op de vraag van mevrouw Broekers zeg ik dat het OM heel zorgvuldig en professioneel moet omgaan met slachtoffers. Elk ernstig misdrijf is al voldoende om te voorzien in een langere verjaringstermijn als daardoor vervolging en berechting mogelijk worden. Zonder de verlenging en opheffing van de verjaringstermijnen zou een dergelijk geval onbestraft blijven. Daarin alleen is naar mijn opvatting de noodzaak reeds gelegen. Natuurlijk is er een grens getrokken waarvan wij zeggen: dit zijn de termijnen, dit zijn de categorieën. Als je een grens trekt, is daarmee natuurlijk een zekere willekeur aangegeven. Dat betekent dus dat wij dit allemaal moeten zien in het bredere perspectief van de bescherming van de rechtsorde, het vertrouwen in de rechtsorde en de veiligheidsbeleving van de burgers. Een aantal voorbeelden van de slachtofferloze delicten heb ik

in eerste termijn ook aan mevrouw Beuving gegeven. Ik hoef die niet te herhalen. Natuurlijk is het gemeenschappelijk kenmerk van deze misdrijven ook het opzettelijk teweeg brengen van gevaar voor de algemene veiligheid.

Ik kom bij mevrouw Scholten. Heeft zij -- ik kan mij dat niet herinneren -- in tweede termijn gevraagd waarom het criterium van de herziening niet kan worden gebruikt? Niet?

Dan wil ik tot slot laten zien dat ik de heer Ruers niet vergeet met artikel 174 Strafrecht. Ja, het misdrijf van artikel 174 valt onder dit wetsvoorstel. Voor een volledig overzicht van de misdrijven die onder dit wetsvoorstel vallen, veroorloof ik mij u te verwijzen naar de bijlage die ik met de memorie van antwoord heb meegezonden. Dit was een overdreven en overbodige toevoeging aan mijn betoog, want de heer Ruers kennende, heeft hij dat gedaan.

Dit is mijn antwoord in tweede termijn.

Mevrouw Broekers-Knol (VVD): De vraag over het bewaren van het bewijsmateriaal is niet beantwoord, dus ik kan het niet laten. Voorzitter, als u goed had opgelet, had u gehoord dat de minister die vraag niet had beantwoord. Hij heeft wel een vraag van mevrouw Scholten beantwoord, die niet gesteld is. Dat vind ik wel heel spannend!

Minister Opstelten: Ik zal die vraag in de brief meenemen. De vraag is deels technisch, want het gaat er natuurlijk om over welk delict het gaat, welk bewijsmiddel je nodig hebt en welke getuigenvoorziening je hebt. Dat is heel specifiek in wetgeving aangegeven. Wij zullen dat in de brief ook beantwoorden. Het is terecht dat mevrouw Broekers mij daar nog even aan herinnert.

De heer Ruers (SP): Ik wil graag van de minister horen of hij nu wel of niet bereid is om de personen die ik heb genoemd zijn excuses aan te bieden voor het feit dat hun processen-verbaal zijn verdwenen.

Minister Opstelten: In een normaal contact tussen mensen die naar de politie zijn gegaan en aangifte hebben gedaan bij professionals, moet dat gebeuren. Als er een fout is gemaakt, zal men daar altijd als professional op die manier iets over zeggen. Ik ga daarvoor niet in algemene zin mijn excuses aanbieden. Dat is niet nodig en niet zinvol, en het leidt tot niet veel andere zaken dan waarover wij nu spreken.

De heer Ruers (SP): Toch nog één punt. Het lijkt wel alsof de minister het rapport van de Rekenkamer niet heeft gelezen. Het gaat niet over iemand die bij de politie komt en aangifte doet. Nee, de politie maakt proces-verbaal op. Dat gaat naar het Openbaar Ministerie. Het is onvoldoende. Het gaat terug naar de politie en dan verdwijnt het in het grote gat. Die mensen horen nooit iets. Ik vind dat u die mensen gewoon iets moet laten horen, al is het maar een nette brief: sorry, maar het is mislukt. Als u het slachtoffer centraal stelt, moet u die mensen fatsoenlijk antwoord geven.

Minister Opstelten: Ik heb het rapport in ieder geval heel goed gelezen. Natuurlijk zullen dat soort zaken zich ook hebben voorgedaan. Op het moment dat er een fout is gemaakt, zal de burgemeester, de politie of de gezagsdrager ter plaatse natuurlijk in contact treden. Als men dat niet heeft gedaan, is dat jammer en spijtig, natuurlijk. Maar het rapport gaat over iets anders, namelijk een versterking van de strafrechtketen. Ik zou zeggen: vraagt u het aan de Rekenkamer. Die zal dat bevestigen. Het is niet een oordeel over hoe het gegaan is en wie er fouten hebben gemaakt. Het gaat over een oordeel hoe het werkt op dit moment. Het werkt niet goed genoeg. Daarvoor zal ik mij inzetten. Dat is een speerpunt in het beleid, ook van mij als nieuwe minister van Veiligheid en Justitie.

Voorzitter. Ik ben klaar.

De beraadslaging wordt gesloten.

De voorzitter: Ik zeg de leden van de Kamer dat ik altijd zeer goed oplet of de vragen die worden gesteld relevant zijn, maar dat ik niet voor u ga bijhouden of uw vragen ook worden beantwoord. Dat doet u maar zelf.

Ik dank de minister voor zijn antwoord in tweede termijn. Ik heb begrepen dat er behoefte is aan fractieberaad en stemming. Wij zullen over het wetsvoorstel stemmen in de vergadering van volgende week.

**

Sluiting 22.19 uur.

!Lijst van besluiten en ingekomen stukken!

*N

Lijst van besluiten:

De Voorzitter heeft na overleg met het College van Senioren besloten om:

a. de plenaire behandeling van de volgende hamerstukken te doen plaatsvinden op 6 november 2012:

Wijziging van de Wet luchtvaart met betrekking tot de gevolgen van buitenlandse luchthavens voor de ruimtelijke ordening op Nederlands grondgebied (Beperkingengebied buitenlandse luchthavens) (31898);

Wijziging van de begrotingsstaat van het Ministerie van Financiën (IXB) voor het jaar 2012 (Incidentele suppletoire begroting EIB) (33409);

b. de plenaire behandeling van de volgende brief te doen plaatsvinden op 6 november 2012:

Brief van de voorzitters van de vaste commissies voor Europese Samenwerkingsorganisaties en voor Financiën aan de Voorzitter van de Eerste Kamer betreffende een voorlichtingsaanvraag van de Eerste Kamer der Staten-Generaal aan de Raad van State inzake de verankering van de democratische controle bij de hervormingen in het economisch bestuur in Europa

ter bestrijding van de economische en financiële crisis (33454, P);

c. het voorbereidend onderzoek van het volgende wetsvoorstel door de vaste commissie voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport te doen plaatsvinden op 20 november 2012:

Wijziging van de Geneesmiddelenwet ter implementatie van Richtlijn 2010/84/EU ter verbetering van de publieke gezondheid door het systeem van de geneesmiddelenbewaking van humane geneesmiddelen efficiënter te maken (33208);

d. de plenaire behandeling van het volgende wetsvoorstel te doen plaatsvinden op 4 december 2012:

Wijziging van de Wet op de vaste boekenprijs in verband met de evaluatie van die wet (32641);

e. de gezamenlijke plenaire behandeling van de volgende wetsvoorstellen te doen plaatsvinden op 11 december 2012:

Voorstel van wet van de leden Van Gerven en Dijsselbloem houdende een verbod op de pelsdierhouderij (Wet verbod pelsdierhouderij) (30826);

Voorstel van wet van de leden Van Gerven en Dijsselbloem tot wijziging van de Wet verbod pelsdierhouderij (32369);

Voorstel van wet van de leden Van Gerven en Dijsselbloem tot nadere wijziging van de Wet verbod pelsdierhouderij (33076);

f. de gezamenlijke plenaire behandeling van de volgende wetsvoorstellen te doen plaatsvinden op 22 januari 2013:

Goedkeuring van de op 22 juni 2010 te Ouagadougou tot stand gekomen Overeenkomst tot tweede wijziging van de Partnerschapsovereenkomst tussen de leden van de groep van staten in Afrika, het Caribische gebied en de Stille Oceaan, enerzijds, en de Europese Gemeenschap en haar lidstaten, anderzijds, ondertekend te Cotonou op 23 juni 2000 en voor de eerste maal gewijzigd te Luxemburg op 25 juni 2005 (Trb. 2011, 78) (32799);

Goedkeuring van de op 15 oktober 2008 te Bridgetown totstandgekomen Economische Partnerschapsovereenkomst tussen de Cariforumstaten, enerzijds, en de Europese Gemeenschap en haar lidstaten, anderzijds (Trb. 2009, 18) (32883).

Lijst van ingekomen stukken, met de door de Voorzitter ter zake gedane voorstellen:

1. de volgende door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen wetsvoorstellen:

Wijziging van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek in verband met het juridisch ouderschap van de vrouwelijke partner van de moeder anders dan door adoptie (33032);

Goedkeuring van de algemene maatregel van bestuur tot aanpassing van wetten inzake

verhoging AOW-leeftijd (Goedkeuringswet verhoging AOW-leeftijd) (33350);

Wijziging van de begrotingsstaat van het Ministerie van Financiën (IXB) voor het jaar 2012 (Incidentele suppletoire begroting EIB) (33409).

Deze wetsvoorstellen zullen in handen worden gesteld van de desbetreffende commissies;

2. de volgende regeringsmissives:

een, van de minister-president, minister van Algemene Zaken, ten geleide van een afschrift van zijn brief d.d. 26 oktober 2012 aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, inzake financiële en zakelijke belangen van aantredende bewindspersonen (griffiennr. 151530);

een, van de minister van Buitenlandse Zaken, houdende goedkeuring van de op 27 juni 2012 te Brussel tot stand gekomen Kaderovereenkomst inzake een breed partnerschap en samenwerking tussen de Europese Unie en haar lidstaten, enerzijds, en de Socialistische Republiek Vietnam, anderzijds (Trb. 2012, 149), alsmede een toelichtende nota bij de Kaderovereenkomst (griffiennr. 151544);

een, van alsvoren, houdende goedkeuring van het op 29 december 2011 te Jakarta tot stand gekomen Verdrag tot wijziging van de Overeenkomst inzake luchtvervoer tussen de Regering van het Koninkrijk der Nederlanden en de Regering van de Republiek Indonesië (Trb. 2012, 64 en 150), alsmede een toelichtende nota bij het Verdrag (griffiennr. 151543);

een, van alsvoren, houdende goedkeuring van het op 4 juli 2012 te Brussel tot stand gekomen Protocol tussen de Benelux-Staten (het Koninkrijk België, het Groothertogdom Luxemburg en het Koninkrijk der Nederlanden) en Montenegro ter uitvoering van de Overeenkomst tussen de Europese Gemeenschap en de Republiek Montenegro betreffende de overname van personen die zonder vergunning op het grondgebied verblijven; Brussel, 4 juli 2012 (griffiennr. 151542);

een, van alsvoren, houdende goedkeuring van de op 11 juli 2012 te Phnom-Penh tot stand gekomen Kaderovereenkomst inzake partnerschap en samenwerking tussen de Europese Unie en haar lidstaten enerzijds, en de Republiek der Filippijnen, anderzijds; Phnom-Penh, 11 juli 2012 (Trb. 2012, 152), alsmede een toelichtende nota bij de Kaderovereenkomst (griffiennr. 151541);

een, van alsvoren, houdende goedkeuring van het op 13 juni 2012 te Brussel tot stand gekomen Protocol over de bezwaren van het Ierse volk ten aanzien van het Verdrag van Lissabon (Trb. 2012, 146), alsmede een toelichtende nota bij dit Protocol (griffiennr. 151552);

een, van alsvoren, ten geleide van het Rapport De Grave over VN-contributieschalen (griffiennr. 151548);

een, van alsvoren, ten geleide van de kabinetsappreciatie EU-uitbreiding (griffiennr. 151547);

een, van de minister van Buitenlandse Zaken, de minister van Veiligheid en Justitie, de

minister van Defensie en de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken, inzake stand van zaken brief politietrainingen Afghanistan (griffiennr. 147778.06);

een, van de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken, inzake schriftelijk overleg met het oog op de Europese Raad van 18-19 oktober 2012 (griffiennr. 151379.02);

een, van alsvoren, inzake stand van zaken implementatie Europese richtlijnen en kaderbesluiten in derde kwartaal (griffiennr. 151507);

een, van alsvoren, inzake doorlichting begrotingssteun en evaluatie begrotingssteun Zambia (griffiennr. 151508);

een, van alsvoren, ten geleide van een fiche die werd opgesteld door de werkgroep Beoordeling Nieuwe Commissievoorstellen inzake Mededeling internationale samenwerking van de EU op het gebied van onderzoek en innovatie (griffiennr. 151551);

een, van de minister van Veiligheid en Justitie, inzake voortgangsbericht vorming Nationale Politie (griffiennr. 149362.23);

een, van de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, inzake Besluit van 23 oktober 2012 inzake het thuiskopiéstelsel (griffiennr. 145496.14);

een, van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, inzake aanbestedingsbrief Staat van het Bestuur 2012 (griffiennr. 151515);

een, van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, inzake Besluit van 11 oktober 2012 tot wijziging van enige algemene maatregelen van bestuur inzake het participatiebudget, contacturen, referentieniveau Nederlandse taal en rekenen, examengeld staatsexamen Nederlands als tweede taal en technische wijzigingen voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (griffiennr. 151512);

een, van alsvoren, ten geleide van het verslag van de Informele Onderwijs Raad 4-5 oktober 2012 (griffiennr. 151546);

een, van alsvoren, houdende Besluit van 13 september 2012 houdende wijziging Formatiebesluit in verband met de bekostiging van uitzonderingsscholen in het VO (griffiennr. 151554);

een, van de minister van Financiën, inzake toezegging verslag van de Ecofin Raad van 9 oktober 2012 te Luxemburg (griffiennr. 151363.02);

een, van de staatssecretaris van Financiën, inzake evaluatie werkkostenregeling (griffiennr. 151506);

een, van de minister van Infrastructuur en Milieu, inzake Structuurvisie buisleidingen (griffiennr. 151540);

een, van de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, inzake nadere toelichting op UFR (griffiennr. 151517);

een, van alsvoren, inzake afschrift brief Tweede Kamer inzake voornemens witboek pensioenen (griffiennr. 151538);

een, van de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, inzake vaststelling werkprogramma 2013 RVZ (griffiennr. 151537).

De Voorzitter stelt voor, deze missives voor kennisgeving aan te nemen. De bijlagen zijn neergelegd op de afdeling inhoudelijke ondersteuning ter inzage voor de leden;

3. de volgende missives:

een, van de Algemene Rekenkamer, ten geleide van het Rapport Uitstapkosten Joint Strike Fighter (griffiennr. 151513);
een, van alsvooren, inzake afschrift brief aan Voorzitter Tweede Kamer over de aandachtspunten bij de begroting 2013 van de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (griffiennr. 151522).

De Voorzitter stelt voor, deze missives voor kennisgeving aan te nemen. De bijlagen zijn neergelegd op de afdeling inhoudelijke ondersteuning ter inzage voor de leden;

4. de volgende geschriften:

een, van mw. K., inzake scheiden (griffiennr. 151511).
Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Veiligheid en Justitie;
een, van L.V., inzake scheefwonen (griffiennr. 149553.74);
een, van T.B., inzake provincies (griffiennr. 151531).

Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken en de Hoge Colleges van Staat/Algemene Zaken en Huis der Koningin;

een, van S.B., inzake leraar schrijft pornoboek (griffiennr. 151534).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap;

een, van A.M.K. te E., ten geleide van een afschrift van een brief van 22 oktober 2012 aan de voorzitter van de ABN AMRO BANK te A., inzake problemen met de ABN Bank (griffiennr. 148006.02);

een, van fam. M.G. te N., inzake noodkreet hypotheekrenteaf trek (griffiennr. 150325.03).

Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Financiën.

De Voorzitter stelt voor, deze geschriften voor kennisgeving aan te nemen.